

Nr 151.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för budgetåret 1947/48 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.; given Stockholms slott den 7 mars 1947.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Josef Weijne.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 7 mars 1947.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Weijne följande.

Under åttonde huvudtiteln, punkterna 153, 161 och 172, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, beräkna för budgetåret 1947/1948

dels till Allmänna läroverken: Avlöningar ett förslagsanslag av 54 000 000 kronor;

dels till Kommunala läroverk: Understöd åt vissa kommunala gymnasier ett anslag av 30 000 kronor;

dels ock till Statens skolköksseminarium och hushållsskola: Avlöningar ett förslagsanslag av 130 000 kronor.

Sedan dessa ärenden numera färdigberetts, anhåller jag att få ånyo anmäla desamma.

I. Förslagsanslaget till Allmänna läroverken: Avlöningar.

1. Organisationsfrågor.

a) Upprättande av nya statliga gymnasier.

1927 års riksdagsbeslut rörande de allmänna läroverkens organisation innefattade upprättande av 49 högre allmänna läroverk. Sedermera ha ytterligare 16 sådana tillkommit, varför hela antalet för närvarande uppgår till 65. Av de 16 nyupprättade gymnasierna tillkommo 9 under åren 1930—1937. De övriga 7 nya högre allmänna läroverken äro flickläroverket å Södermalm i Stockholm (1939), läroverken i Boden och Hässleholm (1942), statens normalskola (1943), läroverken i Ludvika och Örnsköldsvik (1944) samt läroverket i Sollefteå (1945).

Gymnasiefrågan i landsorten.

I propositionen 1946:142 erinrades om, att framställningar om upprättande av statliga gymnasier förelågo beträffande Alingsås, Arvika, Avesta, Karlshamn, Nässjö, Oskarshamn, Söderhamn, Tranås, Varberg, Åmål och Ängelholm. Med hänsyn till att skolöverstyrelsen funnit särskilt starka skäl tala för att statliga gymnasier upprättades i Arvika, Söderhamn och Varberg utan att resultatet av det pågående utredningsarbetet på skolans område avvaktades, upptogos dessa framställningar till närmare behandling i nyssnämnda proposition. Min företrädare i ämbetet framhöll därvid att, därest icke de inom skolans område pågående utredningarna enligt hans förmenande tvingade till skärpt återhållsamhet i fråga om mera betydande förändringar av läroverksorganisationen, han för sin del icke skulle ha tvekat att med hänsyn till de skäl, som kunde anföras till stöd för ifrågavarande framställningar, förorda bifall till desamma. I skolfrågans dåvarande läge ansåg han sig dock icke böra medverka till den ifrågasatta utbyggnaden av en organisation, som måhända stode inför en omdaning, vars förverkligande skulle försvåras av en sådan utbyggnad. Han ansåg sig därför icke i stånd att tillstyrka ifrågavarande framställningar. Med hänsyn emellertid till de särskilda skäl, som kunde anses tala till förmån för framställningarna från Arvika och Söderhamn på grund av förekomsten av kommunala gymnasier därstädes, förordades såsom en provisorisk anordning i avvaktan på en slutlig lösning av gymnasiefrågan en höjning av statsunderstödet till ifrågavarande kommunala gymnasier från 6 000 kronor till 15 000 kronor. Vad sålunda anförts och föreslagits från departementschefens sida föranledde ingen erinran från riksdagens sida.

Sedan nyssnämnda proposition framlades, ha ytterligare framställningar om inrättande av statliga gymnasier i landsorten inkommit, nämligen från Kiruna, Malmberget, Mora och Trollhättan, varjämte förnyade ansökningar gjorts från Karlshamn, Nässjö och Åmål.

Skolöverstyrelsen, som yttrat sig över samtliga ifrågavarande framställningar, har beträffande Malmberget, Mora, Nässjö och Trollhättan uttalat, att önskemålen om upprättande av statliga gymnasier å dessa orter icke borde upptagas till behandling isolerade utan först i samband med en allmän översyn av den statliga gymnasieorganisationen. Överstyrelsen har beträffande Malmberget framhållit, att vissa skäl uppenbarligen kunde anföras för upprättande av ett högre allmänt läroverk därstädes, men att vid jämförelse mellan Kiruna och Malmberget det dock syntes otvivelaktigt, att Kiruna borde ha försteg. Även för ett gymnasium i Trollhättan kunde åtskilliga skäl andragas, men närheten till Vänersborg utgjorde åter ett skäl, som kunde tala emot upprättande av ett statligt gymnasium i Trollhättan.

Beträffande Karlshamn har överstyrelsen i anslutning till framlagd utredning funnit goda skäl tala för upprättande av ett statligt gymnasium och därvid anfört följande.

I det av statssekreteraren B. Knös år 1940 avgivna betänkandet angående utvidgning av den statliga gymnasieorganisationen framhölls, att övervägande skäl talade mot upprättande av ett statligt gymnasium i Karlshamn. För ett sådant talade främst stadens och samrealskolans storlek, mot talade främst, att det beräknade lärjungeområdet hade jämförelsevis ringa storlek, att underlaget för ett gymnasium i form av skolor av real-skolekaraktär vore begränsat, att avstånden till de närmast belägna gymnasierna icke vore alltför stort och att någon avlastning av betydelse för dessa läroverk icke vore att påräkna samt slutligen att länet vore mer gymnast än de angränsande Kronobergs och Kristianstads län.

Av de skäl, som år 1940 ansågos tala emot ett statligt gymnasium, äro numera åtminstone ett par av den art, att de i stället tala för detsamma. Underlaget för ett gymnasium är tillfredsställande, redan om man nöjer sig med stadens samrealskola, och förstärkes icke oväsentligt av högre folkskolan i Olofström, delvis samrealskolan i Ronneby samt, om förbindelserna komma att förbättras, delvis samrealskolan i Sölvesborg. Upprättandet av det kommunala gymnasiet i Karlshamn måste sägas ha inneburit en icke oväsentlig avlastning av de hårt ansträngda läroverken i Karlskrona och Kristianstad.

Överstyrelsen finner därför goda skäl tala för att ett statligt gymnasium inrättas i Karlshamn. Emellertid får överstyrelsen erinra om att överstyrelsen den 1 november 1945 föreslagit statliga gymnasier i Söderhamn och Arvika, innebärande bland annat förstatligande av de kommunala gymnasierna i dessa städer, vilka förslag ännu icke föranlett proposition till riksdagen. På grund härav anser sig överstyrelsen icke i här förevarande sammanhang böra föreslå upprättande av ett statligt gymnasium i Karlshamn utan hemställa, att frågan upptages i samband med frågan om förstatligande av de kommunala gymnasierna i Söderhamn och Arvika.

Överstyrelsen har vidare funnit goda skäl tala för upprättande av ett statligt gymnasium även i Åmål, men av enahanda skäl som beträffande Karlshamn har överstyrelsen icke ansett sig nu böra hemställa därom. Överstyrelsen har anfört bland annat följande.

I sakkunnigbetänkandet av år 1940 angående utvidgning av den statliga gymnasieorganisationen vägrade den sakkunnige mot varandra de skäl, som talade för ett statligt gymnasium i Åmål, och dem, som talade för ett sådant i Arvika. Dessa ifrågasatta gymnasier skulle nämligen enligt den sakkunniges mening kunna tänkas få i stort sett samma rekryteringsområde. Redan av utredningen synes emellertid framgå, att endast ett begränsat område torde kunna sägas höra till båda gymnasiernas rekryteringsområden. Det synes därför tvivelaktigt, om ett statligt gymnasium i Arvika skulle få nämnvärd betydelse för norra Dalsland, vilket också torde bekräftas av rekryteringsområdet för det kommunala gymnasiet i Arvika. Överstyrelsen har också betraktat de båda nämnda orternas gymnasieområden som av varandra i det hela oberoende och hänvisar till sitt utlåtande den 1 november 1945, där överstyrelsen föreslog förstatligande av kommunala gymnasiet i Arvika.

Av vad ovan anförts torde framgå, att goda skäl kunna anföras för upprättande av ett statligt gymnasium i Åmål och att några egentliga motskäl icke förefinnas. Emellertid vill överstyrelsen erinra om att överstyrelsen den 9 april 1945 föreslagit inrättande av ett statligt gymnasium i Varberg och den 1 november 1945 inrättande av statliga gymnasier i Söderhamn och Arvika, vilka förslag hittills icke föranlett proposition till riksdagen. På grund härav anser sig överstyrelsen icke i detta sammanhang böra föreslå upprättande av ett statligt gymnasium i Åmål, utan frågan bör upptagas till behandling i samband med frågan om upprättande av andra statliga gymnasier.

Däremot har överstyrelsen icke funnit något att erinra mot att ett av kommunen upprättat gymnasium förenades med stadens samrealskola. Dock syntes frågan om ett eventuellt statsbidrag till detta gymnasium böra upptagas till prövning först då gymnasiet upprättats och varit i verksamhet någon tid.

Vidkommande slutligen framställningen från **K i r u n a** har överstyrelsen funnit speciella skäl, nämligen de stora avstånden inom Norrbottens län och lärjungeområdets karaktär av gränsområde, tala för att gymnasiefrågan där löses utan avvaktan å resultatet av pågående utredningar. Överstyrelsen har därför hemställt, att det i Kiruna befintliga kommunala 3-åriga latin- och realgymnasiet måtte successivt förstatligas från och med budgetåret 1947/48 eller den senare tidpunkt, **Kungl. Maj:t** bestämmer. Av handlingarna i ärendet inhämtas följande fakta av betydelse för bedömning av frågan.

Kiruna municipalsamhälle är den mest framträdande orten i norra Lappland. Folkmängden (med till municipalsamhället angränsande delar av gruvsamhället medräknade) var 1935 11 418 personer och 1945 11 702 personer.

Samrealskolan i Kiruna är relativt stor. Antalet lärjungar var höstterminen 1935 195 och höstterminen 1946 260. Sistnämnda termin intog realskolan den 22:a platsen bland de fristående 116 realskolorna och överträffade realskolorna vid 12 av de 64 högre allmänna läroverken med fullständig realskola. Vid dessa jämförelser är första klassen av 5-årig realskola frånräknad.

Realskolans lärjungeområde kan anses omfatta Jukkasjärvis och Kare-suando socknar samt norra delen av Pajala och Korpilombolo tingslag med en befolkning av omkring 25 000 personer.

Kiruna har sedan läsåret 1939/40 ett kommunalt gymnasium med 3-årig latin- och reallinje. Lärjungeantalet var höstterminen 1946 72 och medeltalet för den senaste 5-årsperioden 75. Jämför man förstnämnda siffra med lärjungeantalen vid de högre allmänna läroverkens gymnasier med frånräknande av första ringen av 4-årigt gymnasium, finner man att Kiruna är av samma storleksordning som de minsta av dessa och överträffar ett par av dem.

Det kommunala gymnasiets lärjungeområde kan beräknas innesluta det dubbla invånarantalet mot realskolans, om man medräknar Gällivare socken och en del av Jokkmokks socken samt ytterligare en del av Pajala och Korpilombolo socknar.

Underlaget för det kommunala gymnasiet — liksom för ett eventuellt statligt gymnasium — utgöres främst av ortens samrealskola. Till viss del kan också räknas samrealskolan i Malmberget. Enligt skolans katalog för höstterminen 1946 voro 14 av gymnasiets 72 lärjungar från Gällivare. Avståndet från Gällivare till Kiruna är 100 km och till Boden 168 km. Lärjungeantalet i samrealskolan i Malmberget är höstterminen 1946 271.

Kommunens kostnader för det kommunala gymnasiet ha under de senaste åren varit cirka 100 000 kronor årligen.

Överstyrelsen har vidare anfört bland annat följande.

I sakkunnigbetänkandet av år 1940 angående utvidgning av den statliga gymnasieorganisationen föreslogs kommunala gymnasiet i Kiruna till förstatligande. Det främsta skälet härtill ansågs av den sakkunnige »ligga i lärjungeområdets karaktär av gränstrakt med en befolkning av delvis icke svensk stam och med ett annat språk än svenska som sitt modersmål samt överhuvud i enahanda omständigheter, som gjordes gällande vid tillkomsten av det högre allmänna läroverket i Haparanda». Den sakkunnige uttalade likväl vissa betänkligheter med hänsyn till att han ansåg Norrbottens län vara relativt väl tillgodosett med statliga gymnasier. Såsom framgår av överstyrelsens yttrande den 9 oktober 1941 över betänkandet, torde denna den sakkunniges ståndpunkt sammanhänga med att han byggt på otillfredsställande jämförelsekvoter länen emellan. Av överstyrelsens yttrande framgår också, att Norrbottens län i stället vore i hög grad missgynnat, i det att endast tre län vid nämnda tidpunkt vore sämre ställda. Någon tvekan med hänsyn till jämförelse länen emellan syntes icke kunna förefinnas. Ett län med så enorma avstånd mellan dess olika delar kunde göra anspråk på en fördelaktigare jämförelsekvot än län med jämförelsevis ringa utsträckning.

Sedermera har visserligen ett nytt gymnasium tillkommit i Norrbottens län genom riksdagens beslut år 1942 att ombilda dåvarande samrealskolan i Boden till högre samläroverk, men med hänsyn såväl till de allmänna skäl,

vilka kunna anföras för ett statligt gymnasium i Kiruna, som till de speciella skäl, vilka gälla de stora avstånden inom länet och lärjungeområdets karaktär av gränstrakt, anser sig överstyrelsen böra tillstyrka, att det kommunala gymnasiet i Kiruna successivt förstatligas.

Kostnaderna för ett förstatligande av gymnasiet ha beräknats till i runt tal 104 000 kronor efter fullt genomförd organisation och till i runt tal 31 000 kronor under första året.

Statskontoret har — under erinran om statsmakternas ställningstagande förra året till frågan om förstatligande av de kommunala gymnasierna i Arvika och Söderhamn — anfört:

Jämväl med förstatligandet av det kommunala gymnasiet i Kiruna torde av samma skäl böra tillsvidare anstå. Statskontoret finner emellertid för sin del skäl tala för att ifrågavarande läroanstalt, som hittills icke synes hava tillerkänts något statsbidrag, får komma i åtnjutande av dylikt understöd för sin fortsatta verksamhet. I syfte att möjliggöra en medelstildelning för ändamålet torde anslaget till understöd åt kommunala gymnasier för nästkommande budgetår böra uppräknas med skäligt belopp, förslagsvis 15 000 kronor.

Gymnasiefrågan i Stockholm.

Innan jag går närmare in på nu föreliggande förslag, torde en kortfattad redogörelse böra givas över läroverksfrågans utveckling i Stockholm under de senare åren. Såsom utgångspunkt kan därvid lämpligen tjäna 1940 års skolutrednings år 1942 framlagda förslag i ämnet.

1940 års skolutredning m. m. Utredningens den 19 februari 1942 avgivna förslag innebar i huvudsak:

1) *nedläggande av nya elementarskolan* (med en 4-årig och två 5-åriga realskollinjer, en 4-årig latingymnasielinje samt en 3-årig och två 4-åriga realgymnasielinjer),

2) *nedläggande av högre lärarinneseminarier*,

3) *upprättande av statens normalskola*, som skulle bestå av lärarinneseminarierets övningsskola (med en linje av vardera 6-årig folkskola, 7-årig flickskola och 4-årig realskola), en 5-årig realskollinje, en 4-årig latingymnasielinje och en 3-årig realgymnasielinje,

4) *upprättande av nya elementarskolan i Bromma*, bestående av tre 5-åriga och en 4-årig realskollinje samt en 4-årig latin- och en 4-årig realgymnasielinje, samt

5) *upprättande av högre allmänna läroverket i Enskede*, bestående av två 5-åriga realskollinjer samt en 4-årig latin- och en 4-årig realgymnasielinje.

Dessa skolutredningens förslag inneburo ingen utökning av läroverksorganisationen i Stockholm utan endast en omfördelning av redan förefintliga linjer på de olika stadsdelarna. Utöver samtliga linjer vid nya elementarskolan skulle för den nya organisationen utnyttjas följande linjer:

en 5-årig realskollinje och en 4-årig latingymnasielinje från högre allmänna läroverket för flickor å Norrmalm, två 5-åriga realskollinjer och en 4-årig latingymnasielinje från högre allmänna läroverket i Bromma samt en 5-årig realskollinje från Katarina realskola.

I utlåtande den 21 mars 1942 över skolutredningens förslag tillstyrkte *skolöverstyrelsen* detsamma med vissa modifikation, nämligen att statens normalskola borde utrustas även med 4-årigt realgymnasium, vilket skulle möjliggöras genom indragning av en 4-årig realgymnasielinje vid högre allmänna läroverket å Kungsholmen, att vid högre allmänna läroverket för gossar å Norrmalm en 4-årig latinlinje skulle ombildas till reallinje samt att flickläroverket å Södermalm skulle utrustas med en 5-årig realskollinje, vilket skulle möjliggöras genom indragning av en sådan linje vid flickläroverket å Norrmalm. Överstyrelsen ifrågasatte därjämte, om icke den 4-åriga realskollinjen vid nya elementarskolan i Bromma (å vilken överstyrelsen i stället föreslog benämningen högre allmänna läroverket i Ängby) alternativt borde läggas till det föreslagna högre allmänna läroverket i Enskede. Överstyrelsen framhöll dessutom lämpligheten av att sammanhålla nya elementarskolans bibliotek och övriga institutioner, fonder m. m. till en enhet, som borde övertagas av det nya läroverket i Bromma.

1942 års r i k s d a g. I *propositionen 1942:255* framlade Kungl. Maj:t för riksdagen förslag till förändringar i läroverksorganisationen i Stockholm i enlighet med skolutredningens förslag och de däri av skolöverstyrelsen förordade modifikationerna. *Riksdagen (skrivelsen 1942:406)* biföll emellertid icke förslaget i annan mån än att riksdagen beslöt dels att högre lärarinneseminarier skulle nedläggas med utgången av budgetåret 1942/43, dels ock att vid högre flickläroverket å Södermalm skulle från och med budgetåret 1943/44 successivt upprättas en 5-årig realskollinje, varvid förutsattes att en av de 5-åriga realskollinjerna vid flickläroverket å Norrmalm samtidigt skulle nedläggas. Beträffande förslaget i övrigt anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa förnyad utredning. Riksdagen anförde, såvitt nu är av intresse, i huvudsak följande.

Riksdagen har icke funnit anledning till erinran mot att frågan, huruvida högre lärarinneseminiariets övningsskola i någon form bör bestå även efter seminariets nedläggande, förknippas med en översyn av Stockholms läroverksorganisation. Riksdagen är emellertid icke beredd att på grundval av den nu föreliggande utredningen godkänna det av departementschefen framlagda omorganisationsförslaget. Riksdagen är visserligen ense med departementschefen om att med hänsyn till den pågående starka befolkningförskjutningen från den inre staden till dess ytterområden en rationellare fördelning av befintliga läroverkslinjer mellan de skilda stadsdelarna synes påkallad, men har icke blivit övertygad om nödvändigheten och lämpligheten av att för närvarande vidtaga så betydande ingrepp i den bestående organisationen som av departementschefen föreslagits. Enligt departementschefens förslag skulle i stället för nya elementarskolan och högre lärarinneseminiariets övningsskola tillkomma icke mindre än tre fullständiga

högre allmänna läroverk. Ehuru förslaget icke för närvarande innebär annat än en omfördelning av redan nu förefintliga linjer, skulle dess realiserande dock otvivelaktigt medföra väsentligt ökade förutsättningar för en ansvällning av den redan förut stora läroverksorganisationen i Stockholm. En dylik utveckling synes riksdagen — i varje fall beträffande gymnasierna — mindre önskvärd. Riksdagen får erinra, att innevarande års riksdag i annat sammanhang uttalat sina betänkligheter mot den fortgående ökningen av studentproduktionen. Riksdagen anser även att den genom 1940 års skolutredning pågående översynen av vårt lands skolväsen giver anledning till försiktighet, när det gäller att pröva behovet av en utvidgning av den bestående läroverksorganisationen. Med anledning av vad i motionerna I: 251 och II: 359 anförts får riksdagen framhålla, att frågan om den lämpliga regionala fördelningen av Stockholms läroverkslinjer enligt riksdagens mening synes böra bedömas med hänsyn tagen jämväl till behovet av studiemöjligheter för ungdomen inom förorter, vilka visserligen i administrativt hänseende icke tillhöra Stockholms stad, men som dock ur geografiska och kommunikationstekniska synpunkter falla inom stockholmsortens rayon.

Riksdagen har på sålunda anförda principiella skäl icke ansett sig kunna för närvarande bifalla Kungl. Maj:ts förslag angående nedläggande av nya elementarskolan och upprättande i dess ställe av tre nya fullständiga läroverk. Även rent praktiska synpunkter synas riksdagen tala för att riksdagen icke för närvarande bör fatta beslut om en nyorganisation av så betydande omfattning som den föreslagna. Det måste nämligen enligt riksdagens uppfattning betecknas såsom osannolikt att den föreslagna omorganisationen under nu rådande förhållanden kan genomföras med hänsyn till de omfattande byggnadsarbeten, som förslagets realiserande skulle komma att kräva. Riksdagen får erinra, att även departementschefen förutsatt, att en längre eller kortare övergångstid kunde komma att visa sig erforderlig.

I det föregående har riksdagen givit sin anslutning till tanken på en viss utflyttning av läroverkslinjer från den inre staden till dess yttre delar. Denna fråga torde böra bli va föremål för fortsatt uppmärksamhet, varvid jämväl bör undersökas, huruvida icke Bromma och Enskede tills vidare skulle anses tillräckligt tillgodosedda genom utflyttning allenast av vissa realskollinjer. I samband härmed torde även, på sätt riksdagen redan antytt, övriga förorters behov böra beaktas. Därvid är det emellertid en öppen fråga, huruvida detta behov lämpligast bör tillgodoses genom läroverk utanför eller inom staden.

1943 års riksdag. Sedan i anledning av 1942 års riksdags ställningstagande skolöverstyrelsen anbefallts att verkställa förnyad utredning i frågan, inkom *överstyrelsen* den 31 oktober 1942 med ny utredning i ämnet. Utredningen utmynnade i förslag, att Stockholms läroverksfråga skulle lösas, antingen på sätt i propositionen 1942: 253 förordats, eller på nämnda sätt i förening med upprättande av ett högre allmänt läroverk även i Solna, uppbyggt på samrealskolan i Sundbyberg jämte den kommunala mellanskolan i Solna, vilken i så fall skulle förstärkas och förstärkas med en 5-årig linje från Vasa realskola i Stockholm.

I *propositionen 1943: 150* upptogos endast frågorna om upprättande av

statens normalskola samt samrealskolorna i Enskede och Ängby. *Riksdagen* (skrivelsen 1943: 229) biträdde Kungl. Maj:ts förslag.

De nya läroverken erhöilo följande organisation, nämligen statens normalskola (förutom övningsskolans 6-åriga folkskola, 7-åriga flickskola och 4-åriga realskola) en 5-årig realskollinje och en 4-årig latingymnasielinje (den planerade 3-åriga realgymnasielinjen ännu ej organiserad i avvaktan på lösningen av läroverkets byggnadsfråga), samrealskolan i Ängby tre 5-åriga realskollinjer och samrealskolan i Enskede två 5-åriga och en 4-årig realskollinje. Samtidigt påbörjades det successiva nedläggandet av nya elementarskolans realskola (två 5-åriga och en 4-årig realskollinje) samt avvecklingen av två 5-åriga realskollinjer vid högre allmänna läroverket i Bromma, en 5-årig realskollinje vid högre allmänna läroverket för gossar å Södermalm, en 5-årig realskollinje vid Katarina realskola och en 4-årig latingymnasielinje vid högre allmänna läroverket för flickor å Norrmalm.

Utöver dessa organisationsändringar ha följande av överstyrelsens förutnämnda förslag också realiserats: vid högre allmänna läroverket för gossar å Norrmalm har en 4-årig latingymnasielinje nedlagts och en 4-årig realgymnasielinje upprättats, högre allmänna läroverket för flickor å Södermalm har erhållit 5-årig realskola genom överflyttning av en linje från högre allmänna läroverket för flickor å Norrmalm och kommunala mellanskolan i Solna har förstatligats och samtidigt utrustats med en 5-årig realskollinje, flyttad från Vasa realskola.

Nu föreliggande förslag. Med skrivelse den 6 december 1945 har *överståthållarämbetet* med egen tillstyrkan överlämnat en framställning från *Stockholms stad* om upprättande av ett högre allmänt läroverk i Brännkyrka samt anordnande av gymnasier vid samrealskolorna i Ängby och Enskede i samband med nedläggandet av gymnasiet vid nya elementarskolan.

Skolöverstyrelsen har i utlåtande den 14 februari 1946 över nämnda framställning till en början anfört följande rörande behovet av förändringar i läroverksorganisationen i Stockholm.

De förut omnämnda förslagen beträffande läroverksorganisationen i Stockholm byggde på nödvändigheten av en omfördelning av utbildningsmöjligheterna mellan de olika stadsdelarna. Genom den intensiva byggnadsverksamheten under senare år på Östermalm och i de västra och södra förstäderna, åtföljd av stark inflyttning dit, ha dessa stadsdelar kommit i ogynnsam ställning, då det gäller högre läroanstalter. Å andra sidan har utflyttningen till förstadsområdena minskat motsvarande behov i stadens inre, framför allt på Norrmalm. 1943 års omorganisation medförde viss utjämning i fördelningen av utbildningsmöjligheterna på realskolstadiet men lämnade frågan om motsvarande utjämning beträffande gymnasiet olöst.

För att få en tillförlitlig uppfattning om behovet i olika stadsdelar av platser i de allmänna läroverkens, de kommunala mellanskolornas och de kommunala flickskolornas begynnelseklasser har överstyrelsen på grundval

av från nämnda skolor infordrade uppgifter sammanställt tabeller, utvisande lärjungarnas fördelning höstterminen 1945 efter bostadsort i läroverkens klasser 1⁵, 1⁴, LI⁴, LI³, RI⁴ och RI³ samt i kommunala mellanskolornas klass 1 och statens normalskolas och kommunala flickskolornas klasser 1⁷ och 1⁶ samt motsvarande klasser för enskilda läroanstalter under överstyrelsens inseeende.

Av nämnda utredning framgår de olika stadsdelarnas överskott eller brist på platser i statsläroverken. Resultatet kan sammanfattas i följande tabell (i 1⁴ är inräknad även kommunala mellanskolans första klass; till Norrmalm ha räknats även de norra förorterna och till Södermalm de södra förorterna utom Enskede och Brännkyrka).

Stadsdel	Överskott (+) eller brist (—) på platser					
	1 ⁵	1 ⁴ +Kmsk	S:a	LI ⁴ +LI ³	RI ⁴ +RI ³	S:a
Östermalm	— 34	+ 11	— 23	+ 27	— 28	-- 1
Norrmalm	+106	— 44	+ 62	+ 77	+126	+203
Kungsholmen	— 39	+ 88	+ 49	— 15	+ 8	— 7
Bromma	— 17	— 23	— 40	— 11	— 35	— 46
Södermalm	+ 74	+ 96	+170	+ 13 ¹	+ 8	+ 21
Enskede	— 26	— 6	— 32	— 19	— 15	— 34
Brännkyrka	— 46	— 53	— 99	— 12	— 19	— 31

¹ LI³, tillfälligt nedlagd, ej medräknad.

I sitt förutnämnda utlåtande den 21 mars 1942 hade överstyrelsen sammanställt alldeles motsvarande uppgifter för höstterminen 1941. Vid jämförelse mellan de olika uppgifterna enligt efterföljande tablå framgår dels att en viss utjämning ägt rum mellan olika stadsdelar i avseende på realskolans begynnelseklasser genom de redan vidtagna organisationsförändringarna och dels att den ojämna fördelningen i avseende å gymnasiets begynnelseklasser kvarstår och ytterligare har accentuerats.

Stadsdel	1 ⁵		1 ⁴ +Kmsk		S:a		LI ³ +LI ⁴		RI ³ +RI ⁴		S:a	
	1941	1945	1941	1945	1941	1945	1941	1945	1941	1945	1941	1945
Östermalm	— 97	— 34	+ 1	+ 11	— 96	— 23	— 5	+ 27	— 48	— 28	— 53	— 1
Norrmalm	+195	+106	— 18	— 44	+177	+ 62	+109	+ 77	+ 80	+126	+189	+203
Kungsholmen	— 32	— 39	+ 73	+ 88	+ 41	+ 49	— 7	— 15	+ 22	+ 8	+ 15	— 7
Bromma	— 46	— 17	— 26	— 23	— 72	— 40	— 7	— 11	— 24	— 35	— 31	— 46
Södermalm	+ 65	+ 74	+ 94	+ 96	+159	+170	+ 18	+ 13	+ 14	+ 8	+ 32	+ 21
Enskede	— 53	— 26	— 15	— 6	— 68	— 32	— 12	— 19	— 26	— 15	— 38	— 34
Brännkyrka	— 28	— 46	— 52	— 53	— 80	— 99	— 4	— 12	— 8	— 19	— 12	— 31

Den kvarstående bristen på platser å realskolstadiet på Östermalm, i Bromma och i Enskede torde i viss mån komma att avhjälpas, då de nyinrättade läroverken i dessa stadsdelar — statens normalskola på Östermalm och samrealskolorna i Ängby och Enskede — tagit sina planerade nya lokaler i bruk. I Brännkyrka finns däremot en icke kompenserad brist av 46 platser i 1⁵ och 53 i 1⁴.

Genom 1943 års beslut löstes icke frågan om utjämning mellan olika stadsdelar beträffande gymnasiet. På Norrmalm finnes ett överskott i gymnasiets begynnelseklasser av icke mindre än 203 platser, under det att Bromma har ett underskott av 46, Enskede 34 och Brännkyrka 31 platser. Därvid är ytterligare att märka att lärjungar från de södra förorterna räknats till Södermalm, ehuru åtminstone en del av dem snarare torde böra räknas till Enskede eller Brännkyrka. Det synes alltså redan av de anförda siffrorna vara klart motiverat med en bortflyttning av vissa gymnasielinjer från Norrmalm till Bromma, Enskede och Brännkyrka.

För en sådan omplacering tala även ändringarna i befolkningsfördelningen mellan olika stadsdelar. Ovan berördes, hur den intensiva byggnadsverksamheten medfört en betydande befolkningsförskjutning till förstäderna. Denna förskjutning har fortgått även under de senaste åren, vilket belyses av de siffror över invånarantalet i de olika stadsdelarna åren 1942 och 1946, som anföras i följande tabell.

S t a d s d e l	F o l k m ä n g d		
	1/1 1942	1/1 1946	Ökning (+) eller minskning (-)
Östermalm	99 469	100 540	+ 1 071
Norrmalm . . . . . (inkl. Staden mellan broarna)	131 065	127 709	— 3 356
Kungsholmen . . . . . (inkl. Essingeöarna)	95 758	98 239	+ 2 481
Bromma	52 410	69 845	+17 435
Södermalm	146 467	146 652	+ 185
Enskede	33 975	53 457	+19 482
Brännkyrka	40 818	75 160	+34 342
Summa	599 962	671 602	+71 640

Överstyrelsen framhåller därefter att, då de skäl, varpå överstyrelsen år 1942 byggde sin tillstyrkan av skolutredningens förslag om, bland annat, upprättande av högre allmänna läroverk i Ängby och Enskede, numera vunnit ytterligare i styrka, överstyrelsen ansåge sig böra upprepa detta förslag. Såsom tidigare framhållits, skulle denna omorganisation icke innebära någon utökning av läroverksorganisationen i Stockholm utan endast en omfördelning av redan befintliga linjer. För ändamålet skulle nämligen disponeras den 4-åriga latingymnasielinjen och de båda 4-åriga realgymnasielinjerna vid nya elementarskolan jämte en 4-årig latingymnasielinje från högre allmänna läroverket i Bromma. Överstyrelsen framhåller vidare, att upprättandet av ett högre allmänt läroverk i Brännkyrka vore väl motiverat både av det faktiska behovet av platser i såväl realskolans som gymnasiets begynnelseklasser och av befolkningens nuvarande och väntade storlek. Detta skulle visserligen innebära en utökning av läroverksorganisationen i Stockholm, men några vägande invändningar häremot syntes

ej kunna göras i betraktande av att Stockholms folkmängd under tiden den 1 januari 1942—den 1 januari 1946 ökat med icke mindre än i runt tal 72 000 personer.

Beträffande de nya läroverkens organisation har överstyrelsen anfört följande.

I enlighet med det av överstyrelsen den 21 mars 1942 tillstyrkta förslaget bör såväl samrealskolan i Ängby som samrealskolan i Enskede utbyggas med vardera en 4-årig latینگymnasielinje och en 4-årig realgymnasielinje. Det högre allmänna läroverket i Brännkyrka bör i enlighet med det styrkta behovet utrustas med en linje av vardera 5-årig och 4-årig realskola samt 4-årigt latin- och 4-årigt realgymnasium.

Samtidigt med upprättande av ifrågavarande gymnasielinjer bör nya elementarskolans gymnasium och en 4-årig latینگymnasielinje vid högre allmänna läroverket i Bromma successivt nedläggas. Avvecklingen av realskollinjerna vid nya elementarskolan, som påbörjades läsåret 1943/44, har fortskridit så långt, att realskolan i sin helhet blir helt avvecklad i och med utgången av läsåret 1946/47. Sistnämnda läsår har uppbyggandet av realskolorna i Ängby och Enskede uppnått klass 4⁵. Det synes därför vara ändamålsenligt, att avvecklingen av gymnasiet vid nya elementarskolan och uppbyggandet av de nya gymnasierna påbörjas läsåret 1947/48.

I detta sammanhang torde få upptagas en av *nya elementarskolans kamratförening* gjord framställning, vari yrkas, i första hand att en förnyad undersökning måtte göras om bibehållande av nya elementarskolan i stadens inre delar genom sammanslagning av densamma med statens normalskola, och i andra hand att läroverket icke måtte upphöra att existera som ett enhetligt läroverk utan flyttas till Bromma och sammanslås med samrealskolan i Ängby till ett högre allmänt läroverk under namnet nya elementarskolan och att till detta måtte överföras den nuvarande nya elementarskolans bibliotek, institutioner, fonder m. m.

Överstyrelsen har i anledning av föreningens förstnämnda förslag icke ansett sig kunna tillstyrka, att frågan om det nya läroverket på Östermalm tages upp till ny prövning. *Överstyrelsen* har anfört:

Överstyrelsen erinrar först om att överstyrelsen i sina utlåtanden den 21 mars 1942 och den 31 oktober 1942 undersökt den ifrågavarande möjligheten men kommit till det resultatet, att den icke utan betydande olägenheter kunde genomföras. Såsom i sistnämnda utlåtande anfördes, hade överstyrelsen helst sett, att nya elementarskolan kunde förläggas till Östermalm, varvid överstyrelsen framför allt fäste sig vid läroverkets historiska traditioner och dess fasta anknytning till stadens centralare delar. Det var främst tvenne omständigheter, som föranledde överstyrelsen att övergiva den ursprungliga tanken på nya elementarskolans kvarvarande i stadens inre, nämligen dels svårigheterna under övergångstiden, dels dispositionen över nya elementarskolans och högre lärarinnese seminariets bibliotek och institutioner. Under övergångstiden skulle nya elementarskolan och normalskolan sammanhållas under gemensam ledning. Detta innebure en läro-

anstalt med nära 1 100 lärjungar, fördelade på åtta olika skollokaler. Utöver ledningen av denna jätteskola skulle för rektor tillkomma arbetet med planerna för nybygget. De båda skolornas bibliotek och institutioner, båda väl utrustade, skulle sammanslås, varvid uppsättningen skulle i viss utsträckning bli dubblerad, samtidigt som de nya läroverken i förorterna skulle helt nyutrustas.

Överstyrelsen fann det mer rationellt, att det nya läroverket på Östermalm uppbyggdes kring normalskolan och högre lärarinneseminiariets bibliotek och institutioner och att nya elementarskolans bibliotek och institutioner disponerades för det nya läroverket i Bromma. Överstyrelsen framhöll det lämpliga i att nya elementarskolans bibliotek och institutioner sammanhöllos till en enhet och icke uppdelades på olika läroverk, vilket skulle äventyra deras värde. Rektor för högre lärarinneseminarieret finge då under övergångstiden svara för normalskolan och det uppväxande nya läroverket på Östermalm, och rektor vid nya elementarskolan bibehålla ledningen av detta läroverk under dess avveckling och av det uppväxande nya läroverket i Bromma.

Ehuru denna av överstyrelsen föreslagna lösning endast till en del kunnat genomföras, emedan endast en samrealskola kom till stånd i Bromma och definitivt beslut icke fattades om nya elementarskolan, och därför nu ett delvis annat utgångsläge föreligger, finner överstyrelsen de anförda skälen mot en sammanslagning av nya elementarskolan med statens normalskola fortfarande äga i det hela samma bärkraft. Endast svårigheterna under övergångstiden ha något mildrats i och med att nya elementarskolans realskola redan skulle vara helt avvecklad vid övergångstidens början. Dock skulle dessa svårigheter fortfarande vara betydande. Det andra huvudskalet kvarstår oförändrat. Överstyrelsen anser sig därför icke kunna tillstyrka, att frågan om det nya läroverket på Östermalm tages upp till ny prövning, vilket skulle innebära, att det om statens normalskola redan fattade beslutet skulle omprövas.

Däremot har överstyrelsen tillstyrkt kamratföreningens i andra hand framförda förslag om ett överflyttande av nya elementarskolans bibliotek, institutioner, fonder m. m. å det tilltänkta högre allmänna läroverket i Ängby. Härom har överstyrelsen anført följande.

Detta förslag överensstämmer väsentligen med det av överstyrelsen tidigare tillstyrkta. Överstyrelsen har icke anledning intaga någon annan ståndpunkt vid detta tillfälle. Även beträffande läroverkets namn kan överstyrelsen ansluta sig till förslaget. Överstyrelsen vill erinra om att 1940 års skolutredning hade föreslagit statens normalskola respektive nya elementarskolan som namn på de föreslagna nya högre allmänna läroverken på Östermalm respektive i Bromma. Överstyrelsen hade för sin del i stället föreslagit statens provskola som namn för det förra och högre allmänna läroverket i Ängby för det senare läroverket. Propositionen till 1942 års riksdag upptog skolutredningens förslag. Genom upprättandet av det nya läroverket på Östermalm i och med beslut av 1943 års riksdag under namnet statens normalskola har i visst avseende namnfrågan beträffande det nya läroverket i Bromma kommit i ett annat läge. Överstyrelsen har numera ingen anledning vidhålla sitt tidigare förslag. Nya elementarskolan har ett

namn med samma goda traditioner som statens normalskola, varför namnet är väl värt att bevara. Det kan även anses naturligt, att det läroverk, som skulle övertaga nya elementarskolans bibliotek, institutioner, fonder m. m., också övertager denna läroanstalts namn.

Under tiden för nya elementarskolans successiva avveckling på dess nuvarande plats och uppbyggande av dess arvtagare i Bromma hade överstyrelsen i sitt utlåtande den 21 mars 1942 tänkt sig en gemensam ledning för dessa båda skolor. Sedan samrealskolan i Ängby upprättats helt fristående från nya elementarskolan och dess klasser 1⁵—4⁵ redan förefinnas vid den föreslagna tidpunkten för omorganisationen, ter det sig icke lika naturligt med gemensam ledning under övergångstiden. Planeringen av skollokalerna för samrealskolan i Ängby har fortskridit ganska långt under skolans nuvarande ledning, varför det vore mindre ändamålsenligt med ny ledning. Vidare har denna skola vuxit till en förhållandevis stor skola. Vid tidpunkten för eventuell omorganisation skulle dess lärjungeantal uppgå till omkring 530. Vid samma tidpunkt torde nya elementarskolans lärjungeantal uppgå till omkring 340 lärjungar. Det sammanlagda lärjungeantalet vid de båda skolorna skulle alltså uppgå till omkring 870 lärjungar. Redan vid en enhetlig skola måste ett sådant lärjungeantal anses betydande. Hade avvecklingen respektive uppbyggandet försiggått i enlighet med överstyrelsens tidigare förslag, skulle de påtagliga olägenheterna av skolans uppdelning på två långt från varandra belägna lokaler sannolikt kunnat någorlunda bemästras. Däremot synas olägenheterna av en vid själva omorganisationen etablerad gemensam ledning bli så betydande, att överstyrelsen icke anser sig kunna ifrågasätta en sådan anordning under övergångstiden. Överstyrelsen vill i stället föreslå, att den nuvarande nya elementarskolan får helt avvecklas och nya elementarskolan i Bromma uppbyggas under fristående ledning av vardera skolan för sig, varvid dock givetvis förutsättes ett intimt samarbete mellan de båda rektorerna. För en sådan lösning talar också det förhållandet, att nya elementarskolans nuvarande rektor avgår med pension med utgången av läsåret 1949/50, samtidigt med att avvecklingen skulle vara fullt genomförd.

Överstyrelsen har beräknat kostnaderna för ett genomförande av de föreslagna organisationsändringarna sålunda:

Kostnad vid fullständigt genomförd organisation:

Omorganisation av samrealskolan i Ängby	kronor	113 159	
Omorganisation av samrealskolan i Enskede	»	108 561	
Upprättande av högre allmänt läroverk i Brännkyrka	»	240 644	kronor 462 364
Kostnadsminskning vid avveckling av nya elementarskolans gymnasium . . .	»	235 254	
Kostnadsminskning vid avveckling av en 4-årig latingymnasielinje vid högre allmänna läroverket i Bromma	»	43 969	» 279 223
			<hr/>
Nettokostnad kronor			183 141;

Kostnad under omorganisationens första år:

Omorganisation av samrealskolan i Ängby	kronor	2 070	
Omorganisation av samrealskolan i Enskede	»	2 070	
Upprättande av högre allmänt läroverk i Brännkyrka	»	58 973	kronor 63 113
Kostnadsminskning vid avveckling av nya elementarskolans gymnasium	»	42 409	
Kostnadsminskning vid avveckling av en 4-årig latingymnasielinje vid högre allmänna läroverket i Bromma	»	10 914	» 53 323
		<hr/>	
Nettokostnad kronor		9 790.	

I anslutning härtill anför överstyrelsen följande.

Till dessa siffror bör anmärkas, att en av nya elementarskolans gymnasielinjer, nämligen den 3-åriga realgymnasielinjen, tidigare beräknats överflyttas till statens normalskola. Då det senare läroverkets nya lokaler ännu icke kunna tagas i bruk, måste med upprättandet av reallinjen vid skolan ännu någon tid anstå. I ovanstående kostnadsberäkningar är dock ifrågavarande linje vid nya elementarskolan medtagen och kan alltså sägas med inemot 60 000 kronor minska nettokostnaden vid fullt genomförd organisation för upprättandet av högre allmänt läroverk i Brännkyrka.

Ehuru det oundgängliga lärarbehovet vid högre allmänna läroverket i Enskede och nya elementarskolan i Bromma icke synes motivera det, torde redan under första året vissa lektorstjänster bära överflyttas dit från nuvarande nya elementarskolan, varom överstyrelsen i sådant fall kommer att göra särskild framställning.

Som villkor för de föreslagna organisationsändringarna synes som vanligt bära föreslås, att Stockholms stad åtager sig tillhandahålla för ifrågavarande läroverk erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt vederbörande rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostad åt för respektive läroverk erforderlig vaktmästarpersonal, ävensom förbinder sig bevilja ett engångsanslag av minst 5 000 kronor till bestridande av kostnaderna för komplettering av undervisningsmaterielen och utvidgning av biblioteket vid vardera högre allmänna läroverket i Enskede och högre allmänna läroverket i Brännkyrka. Sistnämnda villkor torde icke behöva föreskrivas för nya elementarskolan i Bromma, som skulle övertaga nuvarande nya elementarskolans samlingar.

1940 års skolutredning har i allt väsentligt tillstyrkt överstyrelsens förslag. Dock har utredningen framställt ett par erinringar mot detsamma. Härom anföres följande.

Förslaget upptager beträffande de ifrågasatta läroverkens organisation endast fyraåriga gymnasielinjer. Vad beträffar det högre allmänna läroverk, som skulle förläggas till Ängby, föranleder förslaget ingen erinran från skolutredningens sida. De båda övriga högre läroverken skulle som nämnts upprättas i Enskede och i Brännkyrka. I dessa delar av Stockholm finnas för närvarande utom samrealskolan i Enskede kommunala mellanskollinjer i Enskede och i Midsommarkransen, varjämte en dylik linje är

avsedd att upprättas i Älvsjö. Till dessa realskollinjer skulle komma ytterligare de linjer, som skulle upprättas vid högre allmänna läroverket i Brännkyrka. Många av dessa skolors elever kunna väntas vilja övergå till gymnasium, men i åtskilliga fall kan det vara svårt för dem att fatta beslut i detta avseende, innan de avlagt realexamen. För dem skulle det uppenbarligen vara till nytta, om vid något av de nya läroverken funnes möjlighet till övergång direkt efter realexamen till treårigt gymnasium. Skolutredningen vill därför föreslå, att en av de planerade nya gymnasie-linjerna organiseras som treårig. Linjen, vilken torde bära upprättas såsom reallinje, kan lämpligen tilldelas högre allmänna läroverket i Brännkyrka.

Skolöverstyrelsen har föreslagit, bland annat, att samrealskolan i Ängby skulle omorganiseras till högre allmänt läroverk under namnet nya elementarskolan i Bromma samt att nuvarande nya elementarskolans gymnasium skulle successivt avvecklas och dess institutioner, bibliotek, arkiv och — i den mån hinder icke härför mötte — fonder överflyttas till nya elementarskolan i Bromma. Det synes vara lämpligt, att man vid beslut i denna fråga undviker uttrycket avveckling beträffande nya elementarskolans gymnasium och i stället använder uttrycket överflyttning. Det är möjligt, att man härigenom skulle kunna undvika vissa komplikationer i avseende på det nyorganiserade läroverkets rätt att disponera den nuvarande nya elementarskolans fonder. Därjämte vill skolutredningen förorda, att med hänsyn till nya elementarskolans traditioner dess namn knytes till Stockholm, ej till Bromma och att skolan således får alltjämt bära namnet nya elementarskolan i Stockholm.

En minoritet inom skolutredningen har icke velat tillstyrka förslaget, i vad det avser upprättande av helt nya gymnasielinjer, innan ställning tagits till den stora frågan om gymnasiets framtida organisation.

Statskontoret har med hänsyn till den pågående utredningen angående gymnasiets omorganisation funnit det tveksamt, huruvida för närvarande en så genomgripande ändring av läroverksorganisationen i Stockholm som den nu föreslagna borde vidtagas. Då emellertid i varje fall en rationellare fördelning av gymnasielinjerna mellan de olika stadsdelarna i Stockholm syntes vara av behovet påkallad, ville statskontoret icke motsätta sig ett genomförande av skolöverstyrelsens föreliggande förslag i den del, detsamma avsåge en omgruppering av redan förefintliga gymnasielinjer i Stockholm. Däremot syntes med en utökning av dessa linjer tills vidare bära anstå i avvaktan å resultatet av förenämnda utredning.

b) Upprättande av en 4-årig realskollinje vid samrealskolan i Piteå.

Skolöverstyrelsen har i skrivelse den 2 december 1946 hemställt om upprättande successivt från och med budgetåret 1947/48 av en 4-årig realskollinje i stället för en för närvarande ofullständig parallellinje av den 5-åriga realskolan i Piteå. Överstyrelsen har därvid anfört följande.

Samrealskolan i Piteå är organiserad med endast 5-årig realskola, av vilken i första klassen två fyllda parallellavdelningar finnas. I andra klassen finnas innevarande läsår tre parallellavdelningar, av vilka den tredje tillkommit vid läsårets början på grund av tillströmningen från landsbygden.

Ikke mindre än 15 lärjungar från landsbygden ha nämligen underkastat sig de besvär och kostnader, som äro förbundna med tentamen till klass 2⁵. Även tidigare har sådant i viss utsträckning förekommit. För dessa lärjungar skulle givetvis en 4-årig realskola varit av största betydelse.

Men även för andra lärjungar från landsbygden skulle 4-årig realskola vara lämplig, då de därigenom under ett år kunna undvika inackordering respektive dagliga skolresor. Antalet lärjungar från landsbygden utgör något mer än 50 procent av hela lärjungeantalet.

På grund härav synes det mycket starkt motiverat att utbyta den tredje parallellinjen av 5-årig realskola (från och med klass 2⁵) mot en linje av 4-årig realskola.

Kostnaden för den ifrågasatta organisationsändringen blir mycket obetydlig, i det att vid fullt genomförd omorganisation endast 3 veckotimmars ökning skulle uppstå i läroämnena och ingen ändring i fråga om övningsämnena. Om dessa timmar skulle bestridas av timplärare, som äger behörighet till extra ordinarie adjunktstjänst eller att genomgå provårskurs, skulle en kostnadsökning av 882 kronor uppstå. Under första året av omorganisationen skulle ökningen uppgå till en veckotimme respektive 294 kronor. Därest ifrågavarande linje icke skulle upprättas, torde viss kostnad, överstigande den för omorganisationen, uppstå på grund av nödvändigheten att anordna särskild undervisning för eventuella kvarsittare i klass 2⁵, vilka haft tyska som begynnelsespråk.

För omorganisationen torde böra ställas sedvanliga villkor.

Av handlingarna i ärendet inhämtas, att staden åtagit sig dessa villkor.

Den ifrågasatta omorganisationen skulle enligt överstyrelsens förslag tillgå så, att läsåret 1947/48 första klassen av den 4-åriga linjen upprättas och den tredje avdelningen av andra klassen av den 5-åriga linjen avvecklas och följande år successivt följande klasser av den 4-åriga linjen upprättas respektive följande klasser av den tredje parallellavdelningen av den 5-åriga linjen avvecklas.

Under senare tid har stor återhållsamhet iakttagits i fråga om inrättandet av nya statliga gymnasier. Sålunda har sedan 1938 — trots den strävan att göra den högre skolutbildningen tillgänglig för vidare befolkningsgrupper, som alltmer gjort sig gällande — endast 7 nya gymnasier tillkommit. Förutom på de under krigsåren rådande statsfinansiella förhållandena har detta berott på en önskan att så litet som möjligt föregripa en allmän översyn av gymnasieorganisationen i samband med en kommande skolreform. Senast gjorde sig dessa sistnämnda synpunkter gällande förra året, då statsmakterna hade att taga ställning till frågan om upprättandet av statliga gymnasier i Arvika, Söderhamn och Varberg. Min företrädare i ämbetet framhöll då, att han icke för sin del skulle ha tvekat att förorda inrättandet av ifrågavarande gymnasier, men att han på grund av skolfrågans dåvarande läge icke ansåg sig böra medverka till den ifrågasatta utbyggnaden av en organisation, som måhända stode inför en omdaning, vars förverkligande skulle försvåras av en sådan utbyggnad.

Departement-
schefen.

Ehuru situationen alltjämt manar till fortsatt återhållsamhet på detta område, vill jag dock framhålla, att arbetet med en blivande skolreform numera fortskridit så långt, att grundad förhoppning finnes, att spörsmålet om ett fortsatt utbyggande av läroverksorganisationen med statliga gymnasier inom en nära framtid skall kunna upptagas till allmänt övervägande.

Vad först gymnasiefrågan i landsorten beträffar, har skolöverstyrelsen, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, med hänsyn till av mig nu anförda förhållanden icke ansett sig kunna för närvarande tillstyrka flertalet av de framställningar om inrättande av statliga gymnasier, som inkommit till ecklesiastikdepartementet, sedan motsvarande spörsmål förra året framlades för riksdagen, nämligen de först nu gjorda framställningarna beträffande Malmberget, Mora och Trollhättan samt de förnyade framställningarna rörande Karlshamn, Nässjö och Åmål. Jag delar för egen del överstyrelsens uppfattning, att dessa framställningar böra prövas i ett större sammanhang.

Endast i ett fall, nämligen Kiruna, har överstyrelsen ansett sådana speciella omständigheter föreligga, att en lösning av gymnasiefrågan borde ske utan avvaktan på resultatet av det pågående utredningsarbetet. Ehuru otvivelaktigt flera skäl — såsom ortens storlek och egenskap av centrum för en vidsträckt bygd, ett betryggande underlag i form av realskolor, de stora avstånden till närmaste gymnasiestäder, förefintligheten sedan flera år av ett kommunalt gymnasium, lärjungeområdets karaktär av gränstrakt m. m. — tala till förmån för ett statligt gymnasium i Kiruna, är jag dock under hänvisning till vad jag nyss framhållit icke beredd att för närvarande tillstyrka ifrågasvarande förslag. Under erinran om att Arvika och Söderhamn sedan flera år åtnjutit understöd av statsmedel till upprätthållande av de kommunala gymnasierna å dessa orter, vilka understöd enligt beslut av 1946 års riksdag ej oväsentligt höjts, finner jag emellertid skäligt, att även Kiruna såsom en provisorisk anordning i avvaktan på en slutlig lösning av gymnasiefrågan kommer i åtnjutande av sådant understöd. Jag anser det vidare motiverat att Karlshamns stad tillerkännes visst statsunderstöd för därvarande kommunala gymnasium. Av övriga befintliga kommunala gymnasier har intet varit i verksamhet så länge, att studentexamen hunnit förrättas vid gymnasiet. Då jag i likhet med skolöverstyrelsen är av den uppfattningen, att viss erfarenhet bör vinnas rörande ett kommunalt gymnasiums verksamhet, innan frågan om statsunderstöd till detsamma tages upp till övervägande, är jag icke beredd att i vidare mån än vad nyss anförts förorda sådana statsunderstöd. Till frågan om storleken av de föreslagna understöden till Kiruna och Karlshamn tager jag ställning i det följande, varvid jag även kommer att ifrågasätta en ytterligare höjning av understöden till de kommunala gymnasierna i Arvika och Söderhamn.

Jag övergår nu till frågan om läroverksorganisationen i Stockholm.

Denna fråga har varit föremål för behandling senast vid 1942 och 1943 års riksdagar. Jag vill sålunda erinra om, att 1942 års riksdag beslöt nedläggande av högre lärarinneseminariet och att 1943 års riksdag fattade beslut om avveckling av nya elementarskolans realskola samt upprättande av statens normalskola och samrealskolorna i Ängby och Enskede. Dessa beslut innefattade ett realiserande delvis av den plan beträffande vissa ändringar i läroverksorganisationen i Stockholm, som år 1942 framlagts av 1940 års skolutredning. I de delar av utredningens förslag, som ännu icke kommit till genomförande, förordades avveckling även av nya elementarskolans gymnasium samt upprättande av högre allmänna läroverk i Ängby och Enskede. Förslaget innebar icke någon utvidgning av läroverksorganisationen i huvudstaden utan endast en omfördelning av befintliga realskol- och gymnasielinjer för att bättre svara mot det starkt ökade behovet av högre läroanstalter å Östermalm och i de västra och södra förorterna och det samtidigt minskade behovet i stadens inre delar, framför allt å Norrmalm. Såsom av den föregående redogörelsen framgår, har upprättandet av statens normalskola samt samrealskolorna i Ängby och Enskede till en del medfört den åsyftade utjämningen emellan olika stadsdelar av utbildningsmöjligheterna på realskolstadiet. Sålunda har bristen på platser i realskolans begynnelseklasser minskat för Östermalm från 96 år 1941 till 23 år 1945, för Bromma från 72 till 40 och för Enskede från 68 till 32. Samtidigt har det tidigare överskottet å Norrmalm minskat från 177 till 62. I Brännkyrka däremot har det tidigare starka underskottet ytterligare accentuerats; år 1945 förelåg där en brist på 99 platser mot 80 år 1941. Att bristen på platser å Östermalm samt i Bromma och Enskede icke i ännu större utsträckning avhjälpes genom de redan vidtagna åtgärderna torde till en del bero därpå, att de nyupprättade läroverkens kapacitet icke kunnat fullt tagas i anspråk på grund av otillräckliga lokaler.

Vad gymnasiestadiet beträffar kvarstår alltså den ogynnsamma balansen mellan olika stadsdelar. Visserligen har bristen på platser å Östermalm i huvudsak eliminerats genom tillkomsten av statens normalskola, men i Bromma, Enskede och Brännkyrka förefanns år 1945 en brist å respektive 46, 34 och 31 platser mot respektive 31, 38 och 12 platser år 1941. Mot detta stod år 1945 ett överskott av icke mindre än 203 platser å Norrmalm. Det är denna uppenbara disproportion mellan tillgången och efterfrågan på gymnasieplatser i vissa stadsdelar, som överstyrelsen vill avhjälpa genom det nu ånyo framförda förslaget om upprättande av gymnasier i Ängby och Enskede samt genom det nya förslaget om upprättande av ett nytt högre allmänt läroverk i Brännkyrka. Gymnasierna i Ängby och Enskede skulle vardera bestå av en 4-årig real- och en 4-årig latinlinje, vilka linjer

skulle överflyttas från nya elementarskolan (två 4-åriga reallinjer och en 4-årig latinlinje) och från högre allmänna läroverket i Bromma (en 4-årig latinlinje). Förslaget i denna del skulle alltså icke innebära någon utvidgning av gymnasieorganisationen i Stockholm. Så skulle däremot bli fallet med det ifrågasatta läroverket i Brännkyrka, som skulle organiseras med 5-årig och 4-årig realskola samt 4-årigt latin- och realgymnasium.

Vid bedömandet av föreliggande förslag bör beaktas — förutom den nyss berörda starkt framträdande disproportionen mellan tillgången och efterfrågan på platser, främst å gymnasiestadiet, i vissa stadsdelar — det förhållandet, att nya elementarskolans gymnasium kommer att stå utan underlag av elever från egen realskola, sedan denna med utgången av innevarande budgetår helt avvecklats. Redan av denna anledning är det därför erforderligt att underkasta gymnasiefrågan i Stockholm en förnyad prövning. Detta förutsattes också av 1943 års riksdag vid behandlingen av frågan om realskolans avveckling. Något annat alternativ än en överflyttning av elementarskolans gymnasielinjer till andra läroanstalter torde icke föreligga. Den otvivelaktigt naturligaste lösningen synes härvid vara ett överförande av linjerna till samrealskolorna i Ängby och Enskede, varest, som förut nämnts, behovet av ytterligare gymnasieplatser är starkt framträdande. Härigenom skulle med relativt små medel högst betydelsefulla förbättringar i läroverksorganisationen i Stockholm ernås. Med hänsyn till att den nuvarande situationen beträffande nya elementarskolans gymnasium framtvingar en åtgärd av ena eller andra slaget och då den ifrågasatta anordningen icke samtidigt innebär en utvidgning av gymnasieorganisationen i huvudstaden, synes några principiella betänkligheter av den art, som i det föregående anförts i fråga om en utbyggnad av gymnasieorganisationen i landsorten, knappast kunna göras gällande mot förslaget i denna del. Jag vill även framhålla, att förberedande arbeten för ordnande av lokalfrågan i Ängby och Enskede pågå, och vissa utsikter finnas för att de nya lokalerna skola kunna tagas i bruk inom en relativt snar framtid. Till dess torde provisoriska lokaler kunna tagas i anspråk för de nya gymnasiernas första ringar.

Jag tillstyrker därför, att från och med nästa budgetår den 4-åriga latin-gymnasielinjen och de båda 4-åriga realgymnasielinjerna vid nya elementarskolan successivt nedläggas, medan samtidigt motsvarande linjer upprättas vid samrealskolorna i Ängby och Enskede. För erhållande av en 4-årig latin- och en 4-årig realgymnasielinje vid vardera av sistnämnda läroverk bör vidare i enlighet med överstyrelsens förslag en 4-årig latingymnasielinje vid högre allmänna läroverket i Bromma överflyttas. Vid nya elementarskolan skulle sedan återstå endast den 3-åriga realgymnasielinjen, vilken ursprungligen var avsedd att överflyttas till statens normalskola men på grund av detta läroverks lokalsvårigheter ännu icke kunnat överföras. Frågan om vart denna linje bör flyttas torde böra avgöras först nästa år. Då linjen är 3-årig,

kommer avvecklingen av densamma att trots detta kunna vara avslutad samtidigt med avvecklingen av de 4-åriga linjerna.

Av vad sålunda anförts framgår, att jag icke är beredd att tillmötesgå nya elementarskolans kamratförenings framställning om ett bibehållande av skolan i stadens inre delar genom sammanslagning av densamma med statens normalskola. Såsom överstyrelsen framhållit skulle detta innebära, att det av statsmakterna beträffande sistnämnda läroverk år 1943 fattade beslutet skulle upprivas. I likhet med överstyrelsen är jag icke beredd att medverka härtill.

Överstyrelsens förslag om upprättande av ett nytt högre allmänt läroverk i Brännkyrka är jag icke beredd att för närvarande tillstyrka. Då densamma innebär en faktisk utökning av läroverksorganisationen i Stockholm, torde denna fråga böra upptagas först i samband med den allmänna omprövning av denna organisation, som torde böra komma till stånd i anslutning till en kommande skolreform. Till dess torde även böra anstå med en prövning av den av 1940 års skolutredning väckta frågan om ytterligare 3-åriga gymnasielinjer för de södra stadsdelarna ävensom frågan om behovet av ökade studiemöjligheter för ungdomen jämväl inom andra förorter, t. ex. Solna.

Beträffande därefter frågan om nya elementarskolans bibliotek, institutioner, fonder m. m., vill jag framhålla, att starka skäl synas tala för ett sammanhållande till en enhet av elementarskolans värdefulla institutioner, arkiv och bibliotek. Jag förordar, att dessa överflyttas till det blivande högre allmänna läroverket i Ängby, vilket i anslutning därtill även torde böra erhålla benämningen nya elementarskolan i Ängby. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser rörande tidpunkten för ifrågavarande överflyttning m. m. Till frågan om fonderna är jag icke för närvarande beredd att taga ställning. I vad mån en överflyttning till en annan läroanstalt av dessa kan ske är givetvis beroende av de bestämmelser och villkor, som kunna vara knutna till de olika fonderna. En utredning härutinnan synes böra komma till stånd.

Överstyrelsens kostnadsberäkningar rörande den föreslagna omorganisationen ha icke givit mig anledning till erinran.

Vad överstyrelsen anført rörande ledningen av den nuvarande nya elementarskolan och den blivande nya elementarskolan i Ängby under själva omorganisationen samt rörande de villkor, som böra uppställas för de föreslagna organisationsändringarna, föranleder ingen erinran från min sida.

Vad slutligen beträffar skolöverstyrelsens förslag om upprättande av en 4-årig realskollinje vid samrealskolan i Piteå anser jag mig med hänsyn till vad i ärendet anförts böra biträda detsamma.

2. Anslagsberäkningar.

a) Besparingsåtgärder m. m.

Antalet nybörjaravdelningar utgjorde läsåret 1939/40 533. För budgetåren 1940/41—1943/44 föreskrevs årligen i besparingssyfte en begränsning av antalet sådana avdelningar, till följd varav antalet sistnämnda år icke stigit till mer än 540. Ifrågavarande restriktioner upphävdes åter från och med budgetåret 1944/45. Nämnda år utgjorde antalet nybörjaravdelningar 589, vilket antal innevarande läsår ökats till 668. Den relativt stora stegringen dessa år hänför sig i huvudsak till det från och med budgetåret 1944/45 pågående förstatligandet av kommunala mellanskolor.

Skolöverstyrelsen framhåller, att de skäl, som föranlett riksdagen att från och med budgetåret 1944/45 slopa begränsningen av antalet nybörjaravdelningar, alltjämt äga giltighet, varför överstyrelsen hemställer, att icke heller för nästa budgetår någon sådan begränsning föreskrives.

Antalet nybörjaravdelningar på realskole- och gymnasie-stadierna har från och med budgetåret 1939/40 varit följande:

Budgetår	Antal nybörjaravdelningar		
	På realskole- stadiet	På gymnasie- stadiet	S u m m a
1939/40	345	188	533
1940/41	341	179	520
1941/42	348	181	529
1942/43	354	181	535
1943/44	364	176	540
1944/45	405	184	589
1945/46	439	189	628
1946/47	483	185	668

Samtidigt har antalet lärjungar undergått följande förändringar:

Budgetår	Totalt antal lärjungar	Antal lärjungar i nybörjaravdelningar		
		På realskole- stadiet	På gymnasie- stadiet	S u m m a
1939/40	51 217	10 349	4 379	14 728
1940/41	51 622	9 971	4 338	14 309
1941/42	52 667	10 429	4 449	14 878
1942/43	53 633	10 886	4 248	15 134
1943/44	54 649	11 416	4 260	15 676
1944/45	56 852	13 368	4 334	17 702
1945/46	59 966	13 689	4 414	18 103
1946/47	63 270	15 098	4 228	19 326

För nästa läsår beräknar skolöverstyrelsen *vid ostörd utveckling och under hänsynstagande endast till sådana förändrade organisatoriska förhål-*

landen, som föränledas av förstatligandet av kommunala mellanskolor, antalet lärjungar och klassavdelningar på följande sätt:

	Lärjungar			Klassavdelningar		
	i nybörjaravdelningar		Totalt antal	i nybörjaravdelningar		Totalt antal
	realskolan	gymnasiet		realskolan	gymnasiet	
Läsåret 1946/47	15 098	4 228	63 270	483	185	2 478
Ökning 1947/48:						
a) Läroverk utom de kommunala mellanskolor, som beräknas komma under förstatligande från och med 1947/48	532	402	3 680	15	15	142
b) Kommunala mellanskolor, som beräknas komma under förstatligande från och med 1947/48	600	—	600	17	—	17
Summa	16 230	4 630	67 550	515	200	2 637

Vid dessa beräkningar har överstyrelsen utgått ifrån, *dels* att lärjunge-maximum i realskolans avslutningsklass alljämt sättes till 35, *dels* ock att icke heller nästa läsår lärjungeintagning skall äga rum i första kretsen av lyceelinjen vid högre allmänna läroverket för gossar i Malmö och av de klassiska försökslinjerna vid Hvitfeldtska högre allmänna läroverket i Göteborg och vid högre allmänna läroverket för gossar å Norrmalm i Stockholm, i första ringen av det treåriga latingymnasiet vid högre allmänna läroverken i Halmstad, Karlskrona, Kristianstad och Västerås samt högre allmänna läroverket för gossar i Malmö och karolinska högre allmänna läroverket i Örebro, i första ringen av den fyraåriga latinlinjen vid högre allmänna läroverket i Vänersborg ävensom i första klassen av den fyraåriga realskollinjen vid samrealskolan i Trelleborg, samt att intagning i första ringen av det treåriga latingymnasiet vid högre allmänna läroverket för gossar å Södermalm i Stockholm skall ske, endast om motsvarande ring vid högre allmänna läroverket för gossar å Norrmalm visar sig otillräcklig.

Överstyrelsen erinrar i fortsättningen, att de ifrågavarande klassiska linjerna vid högre allmänna läroverket för gossar å Norrmalm och vid Hvitfeldtska högre allmänna läroverket i Göteborg äro försökslinjer. Då båda linjerna numera vore helt avvecklade, syntes försöken med klassisk linje nu kunna förklaras avslutade och linjerna i fråga definitivt nedläggas. Där- emot syntes det icke uteslutet, att en eller annan av de övriga linjerna nästa år skulle kunna påräkna förbättrad elevanslutning. Härom har överstyrelsen anfört:

Framför allt kan ett sådant antagande ha fog för sig i fråga om de 3-åriga latinlinjerna. Överstyrelsen finner det därför önskvärt, att möjlighet

beredes för återupprättande under viss förutsättning av de temporärt nedlagda linjerna. I alla dessa fall finnas emellertid vid vederbörande läroverk andra linjer, som leda fram till samma studiemål, varför kraven på lärjunge-tillströmningen torde kunna sättas relativt högt. Frågan om återupptagandet av dessa linjer instundande budgetår synes i varje särskilt fall böra prövas av Kungl. Maj:t. I regel bör ny första ring inrättas endast under förutsättning att minst 10 lärjungar vid höstterminens början kunna intagas i ringen. Ny första ring av det 3-åriga latinygmnasiet vid högre allmänna läroverket för gossar på Södermalm i Stockholm bör alltså endast kunna upprättas på nu gällande villkor.

Eventuell indragning av vissa linjer. Liksom föregående år har överstyrelsen ansett sig även nu böra undersöka, huruvida icke på något håll inom läroverksorganisationen mindre välbesökta linjer finnas, vilka utan alltför kännbara olägenheter kunna indragas. Överstyrelsen har därvid anträffat endast två fall, där lärjungeantalet i begynnelseklassen under två på varandra följande år understigit 10 eller eljest lärjunge-tillströmningen syntes mindre tillfredsställande. En översikt över dessa linjer lämnas i följande tablå.

L i n j e	L ä r j u n g e a n t a l	
	höstterminen 1945	höstterminen 1946
<i>Gymnasielinjer:</i>		
Nyköping: 4-årig latinlinje . .	8+7+6+10=31	8+8+9+5=30
Strängnäs: 4-årig latinlinje . .	7+8+2+10=27	0+10+8+3=21

Överstyrelsen har icke velat föreslå linjen i Nyköping till indragning. Beträffande linjen i Strängnäs förordar överstyrelsen, att ny första ring av denna linje icke må upprättas, såvitt ej lärjungeantalet vid höstterminens början uppgår till minst 5. Överstyrelsen har anfört:

Såsom av översikten framgår, utgöras de enda linjer, som äro fåtaligt besökta, av de fyraåriga latinygmnasielinjerna vid högre allmänna läroverken i Nyköping och Strängnäs. Dessa linjer äro de enda vid dessa läroverk förekommande latinlinjerna. Då lärjungeantalet på latinlinjen vid högre allmänna läroverket i Nyköping tidigare varit någorlunda tillfredsställande och det med hänsyn till den under de senaste åren något ökade anslutningen till latinlinjerna över huvud är tänkbart, att antalet anmälningar till latinygmnasiet vid detta läroverk följande läsår kan komma att stiga, är överstyrelsen icke för närvarande beredd att föreslå linjen till indragning. Vid högre allmänna läroverket i Strängnäs har lärjungeantalet i ring LI⁴ under fyra år i följd understigit 10 (höstterminen 1943 4 lärjungar, 1944 8, 1945 7 och höstterminen 1946 0 lärjungar). Då linjen sålunda under en följd av år fört en tynande tillvaro och innevarande hösttermin rent av icke kommit till stånd, kan det allvarligt sättas i fråga, huruvida den bör bibehållas. Överstyrelsen vill för sin del föreslå, att ny första ring av denna linje icke må upprättas, med mindre lärjungeantalet

vid höstterminens början når upp till ett visst minimum. Då linjen är den enda latinlinjen vid läroverket, föreslår överstyrelsen, att nämnda minimum hålles relativt lågt. Lämpligen kan det fastställas till 5 lärjungar.

Delning av klassavdelning vid nybörjarundervisning i främmande levande språk. Enligt kungörelsen den 17 mars 1933 angående timplaner för rikets allmänna läroverk (nr 110) gäller, att klassavdelning med mer än 20 lärjungar må delas i två undervisningsavdelningar under 1 veckotimme i vart och ett av ämnena modersmålet, tyska, engelska och franska i de klasser av realskolan, där undervisningen i dessa ämnen tager sin början. Motsvarande bestämmelser gälla beträffande de kommunala flickskolorna och mellanskolorna, de praktiska mellanskolorna och de högre folkskolorna. Från och med budgetåret 1940/41 har emellertid varit föreskrivet, att angiven uppdelning av klassavdelning vid nybörjarundervisning i språk icke må äga rum, om särskilda kostnader för statsverket därav föranledas.

I samband med sina anslagsäskanden för nästa budgetår har överstyrelsen upptagit till behandling frågan om ett eventuellt slopande av nämnda besparingsåtgärd, varjämte även diskuterats möjligheten av en sänkning av lärjungemaximum i realskolans avslutningsklass och flickskolornas två högsta klasser från nuvarande 35 till 30 lärjungar. Överstyrelsen, som endast ansett sig kunna förorda ett slopande vid de allmänna läroverken, de högre kommunala skolorna och privatläroverken av förbudet mot uppdelning av klassavdelning vid nybörjarundervisning i tyska, engelska och franska, har anfört i huvudsak följande.

Med hänsyn till 1946 års riksdags uttalande i frågan skulle överstyrelsen icke tvekat att återupprepa de i fjolårets anslagsäskanden framförda förslagen om sänkning av lärjungemaximum i realskolans avslutningsklass och upphävande av restriktionerna med avseende på uppdelning av klassavdelning vid nybörjarundervisning i språk. Innevarande år är detta dock knappast möjligt. Vad som nu hindrar överstyrelsen från att framlägga ett förslag av samma omfattning som i föregående års anslagsäskanden, är den hotande bristen på lärarkrafter inom den högre skolan. Det läraröverskott, som kunde redovisas endast för några år sedan, avtager i snabb takt. Enligt de av överstyrelsens extraläraryrå årligen utarbetade statistiska översikterna över tillgång och efterfrågan på lärare med akademisk examen eller med examen från högre lärarinneseminariet, vilka översikter avse förhållandena den 10 september varje särskilt år, voro av nämnda lärare följande antal icke placerade: 1944 137 lärare, 1945 133 och 1946 82 lärare. Därvid är att märka, att dessa siffror återspegla förhållandena strax i början av höstterminen, innan ännu undervisningen vid folkhögskolor och stamskolor tagit sin början eller behovet av tjänstledigheter av olika slag på allvar börjat göra sig gällande, varför exempelvis den innevarande termin förefintliga lärarreserven i verkligheten omfattar mindre än 82 lärare. Vidare måste framhållas, att ett läraröverskott av någon betydelse för närvarande endast föreligger inom ämnesgruppen tyska, engelska

och franska, medan inom så gott som samtliga övriga ämneskombinationer reserven helt eller praktiskt taget helt förbrukats. Till och med inom ett tidigare så talrikt företrätt ämne som modersmålet (i förening med tyska, engelska eller historia med samhällslära) kunna endast helt enstaka vikariatsaspiranter påträffas. Inom vissa grupper föreligger för närvarande rentav ett betydande underskott, framför allt i fråga om ämnena matematik, biologi med hälsolära, fysik och kemi. Då därtill kommer, att den fortgående ansvällningen av de högre skolornas lärjungebestand under de närmaste åren av allt att döma kommer att kräva fler lärare än som kunna beräknas efter avslutad akademisk utbildning övergå till lärarbanan, ser sig överstyrelsen, med hänsyn till bristen på för ändamålet behövlig lärarkraft, förhindrad att framställa förslag om sänkning av lärjungemaximum i realskolans avslutningsklass och upphävande av restriktionerna med avseende på uppdelning av klassavdelning vid nybörjarundervisning i modersmålet.

Överstyrelsen föreslår endast, att det i anmärkningar till 1933 års timplaner, mom. 1, gjorda medgivandet, att årsklass eller avdelning av årsklass, då antalet av de lärjungar, som deltaga i undervisningen i vederbörande ämne, överstiger 20, må efter medgivande av skolöverstyrelsen kunna under 1 veckotimme i varje ämne uppdelas i två undervisningsavdelningar vid undervisningen i tyska, engelska och franska i de klasser av realskolan, i vilka undervisningen i nämnda ämne tager sin början, måtte från och med läsåret 1947/48 åter tillämpas, och beräknar för nämnda undervisning en ökning av lärarbehovet med 50 lärare.

Det torde böra framhållas, att detta ökade lärarbehov icke förutsätter en nyanställning av 50 heltidstjänstgörande lärare. Vid de minsta läroverken torde en utökning av lärarstaben för ifrågavarande ändamål icke vara erforderlig, utan den nytillkommande undervisningen kan säkerligen i allmänhet handhas av redan förefintlig personal. Även vid de större läroverken torde här ifrågavarande tjänstgöring i icke ringa utsträckning kunna fullgöras av lärare, som redan tjänstgöra vid läroverket och som förordnas att i egenskap av timlärare bestrida den nämnda undervisningen. Det vid början av höstterminen 1946 befintliga läraröverskottet i främmande levande språk, ett 40-tal lärare, skulle under sådana förhållanden utan tvivel varit tillräckligt för att innevarande läsår vid de allmänna läroverken bestrida en nybörjarundervisning av det slag det här gäller, men medräknas även övriga högre skolor, är det mera osäkert, om de för närvarande hos extralärarbyrån anmälda personalresurserna skulle befunnits fullt tillräckliga. Det kan emellertid antagas, att vid ökad efterfrågan på lärarkraft ytterligare personaltillgångar kunna komma till synes. I viss utsträckning torde exempelvis kvinnliga lärare, som på grund av giftermål avgått från lärarbanan, kunna finnas villiga att åtaga sig deltids- eller timläroartjänst, om sådan kan erbjudas på den ort, där de äro bosatta. När överstyrelsen föreslår ett genomförande av bestämmelserna om uppdelning av klass vid nybörjarundervisning i främmande levande språk från och med nästa budgetår, förutsätter överstyrelsen, att sådana reserver tagas i anspråk, där så ske kan och i den mån det kan finnas behövt. Om personaltillgångarna skulle visa sig knappare än som nu kan förutses, torde det ankomma på skolöverstyrelsen att vid fördelningen av lärarkraft tillse, att de mest trängande behoven i första hand bliva tillgodosedda.

Ett genomförande av ifrågavarande förslag skulle enligt överstyrelsens beräkningar för nästa budgetår medföra en kostnadsökning med följande belopp.

Allmänna läroverken	kronor	275 000
Kommunala flickskolorna	»	39 900
» mellanskolorna	»	11 800
Praktiska mellanskolorna	»	20 800
Högre folkskolorna	»	1 700
Privatläroverken	»	5 400
	Summa kronor	354 600

Statskontoret ifrågasätter beträffande sistnämnda förslag, om det med rådande knapphet på arbetskraft kan anses lämpligt att nu generellt utgå från en tillämpning av 1933 års timplaner i ifrågavarande hänseende. Vad överstyrelsen i övrigt under förevarande avsnitt förordat eller anfört har icke föranlett erinran från statskontorets sida.

Jag ansluter mig till vad överstyrelsen anfört angående ett eventuellt återupprättande av vissa sedan en följd av år nedlagda gymnasielinjer. Jag förutsätter således, att Kungl. Maj:t må kunna efter prövning i varje särskilt fall besluta om återupprättande av lyceelinjen vid högre allmänna läroverket för gossar i Malmö, de 3-åriga latingymnasielinjerna vid högre allmänna läroverken i Halmstad, Karlskrona, Kristianstad, Västerås och för gossar i Malmö samt karolinska högre allmänna läroverket i Örebro ävensom den 4-åriga latinlinjen vid högre allmänna läroverket i Vänersborg. En sådan åtgärd synes dock i regel icke böra vidtagas, därest icke lärjungeantalet i första kretsen respektive ringen vid höstterminens början uppgår till minst 10. Intagning i första ringen av det 3-åriga latingymnasiet vid gossläroverket å Södermalm i Stockholm torde alltjämt böra få ske endast om motsvarande ring vid gossläroverket å Norrmalm visar sig otillräcklig.

Departementschefen.

I likhet med överstyrelsen är jag icke beredd att för närvarande förorda indragning av den mindre besökta 4-åriga latinlinjen i Nyköping. Beträffande motsvarande linje i Strängnäs vill jag för egen del föreslå, att ny första ring av denna linje må upprättas först om lärjungeantalet vid höstterminens början uppgår till minst 8, dock att Kungl. Maj:t bör äga rätt att efter särskild framställning medgiva upprättande av sådan ring, även om lärjungeantalet skulle understiga 8.

I besparingssyfte genomfördes från och med budgetåret 1940/41 en höjning av lärjungemaximum i realskolans högsta klass och flickskolans två högsta klasser från 30 till 35, varjämte föreskrevs, att uppdelning av klassavdelning vid nybörjarundervisning i modersmålet, tyska, engelska och franska icke finge äga rum, därest särskilda kostnader för statsverket därav

föranleddes. Frågan om en uppmjukning eller ett upphävande av dessa restriktioner har sedan dess flera gånger varit föremål för statsmakternas prövning. Sedan skolöverstyrelsen i sina anslagsäskanden för innevarande budgetår framlagt förslag om ett upphävande av ifrågavarande bestämmelser, framhöll min företrädare i ämbetet i propositionen 1946:142, att en sänkning av lärjungemaximum icke syntes möjlig, enär man för en avsevärd tid framåt hade att räkna med en sådan ansvällning av elevantalet i läroverken, att alla tillgängliga organisatoriska resurser måste utnyttjas. Beträffande frågan om rätten till uppdelning av klassavdelning vid nybörjarundervisning i språk framhöll min företrädare, att han i princip ställde sig välvillig till ett upphävande av restriktionerna på detta område, men att han med hänsyn till de många andra trängande önskemål av kostnadskrävande art, som stode inför realiserande, ansåge, att därmed kunde anstå ännu någon tid.

Såsom av den föregående redogörelsen framgår, har överstyrelsen med hänsyn till den hotande lärarbristen icke ansett sig i år kunna upprepa förslaget om sänkning av lärjungemaximum i realskolans högsta klass och flickskolans två högsta klasser. Beträffande språkundervisningen har överstyrelsen av samma skäl endast ansett sig kunna tillstyrka ett upphävande av restriktionerna i vad gäller undervisningen i tyska, engelska och franska. Jag anser mig nu böra biträda detta förslag, vilket avser, förutom läroverken, även de högre kommunala läroanstalterna och privatläroverken. Måhända kan, såsom även överstyrelsen framhållit, lärartillgången i viss mån komma att försvåra ett fullständigt genomförande av den ifrågasatta åtgärden. Jag förutsätter därvid att överstyrelsen fördelar den tillgängliga lärarkraften med hänsyn till de mest trängande behoven. Kostnadsberäkningarna för ett genomförande av förslaget, slutande på i runt tal 355 000 kronor, varav 275 000 kronor vid de allmänna läroverken, ha icke givit mig anledning till erinran.

Någon ändring beträffande de omständigheter, som föranlett riksdagen att för de båda senaste budgetåren icke föreskriva något maximum för antalet nybörjaravdelningar vid de allmänna läroverken, synes icke ha skett. Jag vill därför förorda, att icke heller för nästa budgetår någon föreskrift i sådant hänseende meddelas. Därvid förutsätter jag givetvis alltjämt, att medgivande från Kungl. Maj:ts sida att upprätta nya parallellavdelningar inom nybörjaravdelningar skall föregås av en noggrann prövning och att sådant medgivande icke skall lämnas annat än då särskilda omständigheter så föranleda.

Mot skolöverstyrelsens beräkningar av antalet klassavdelningar för budgetåret 1947/48 har jag icke funnit anledning till erinran. Enligt dessa beräkningar skulle alltså det totala antalet klassavdelningar komma att uppgå till 2 637, varav 715 skulle utgöra nybörjaravdelningar. Vid ett bifall till

vad jag i det föregående förordat rörande ett återupprättande av vissa gymnasielinjer kunna givetvis dessa siffror komma att undergå någon ringa ökning.

b) Avlöningar till ordinarie tjänstemän.

Ifrågavarande anslagspost är för innevarande budgetår uppförd med 22 790 000 kronor.

Personalförteckningen för de allmänna läroverken har för innevarande budgetår följande utseende:

Tjänstemän å ordinarie stat.

	Lönegrad.
22 rektorer vid högre allmänna läroverk, avlöningsgrupp I . . .	E 13
19 » » » » » » » » II . . .	E 12
24 » » » » » » » » III . . .	E 11
3 rektorer vid realskolor, avlöningsgrupp I	E 9
25 » » » » » » » » II	E 8
32 » » » » » » » » III	E 7
56 » » » » » » » » IV	E 6
476 lektorer	A 27
<i>Anm.</i> Av dessa lektorstjänster må endast 473 uppehållas.	
1 476 adjunkter	A 23
<i>Anm.</i> Av dessa adjunktstjänster må uppehållas endast så många, att antalet uppehållna adjunktstjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 1 437.	
283 ämneslärarinnor	A 21
<i>Anm.</i> Av dessa ämneslärarinnetjänster må uppehållas endast så många, att antalet uppehållna ämneslärarinnetjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 283.	
119 lärare i teckning	A 20
88 » » musik	A 20
105 » » gymnastik med lek och idrott	A 20
4 övningsskollärare	A 20
33 lärarinnor i kvinnlig slöjd	A 16
84 vaktmästare	A 7
64 »	A 6
16 »	A 5

Tjänstemän å övergångsstat.

41 adjunkter . . . . . A 22

Anm. Av dessa adjunktstjänster må uppehållas endast så många, att antalet uppehållna adjunktstjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 1 437.

Lönegrad.

9 ämneslärarinnor . . . . . A 22

Anm. Av dessa ämneslärarinnetjänster må uppehållas endast så många, att antalet ämneslärarinnetjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 283.

1 lärare i teckning . . . . . A 21

Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad än den 20:e.

350 adjunkter . . . . . Eo 21.

Ämneslärare.

Skolöverstyrelsen har till en början undersökt behovet av nya tjänster till följd av upprättande, omorganisation eller förstatligande av vissa läroverk. Därvid har överstyrelsen vid sådana läroverk — utom förstatligade kommunala mellanskolor — föreslagit inrättandet av 4 lektorstjänster och 8 adjunktstjänster enligt efterföljande tablå, varjämte föreslagits, att av de å personalförteckningen upptagna, för statens normalskola avsedda lektorsbefattningar, vilka nu icke må uppehållas, ytterligare en lektorstjänst må besättas från och med nästa budgetår. Därmed skulle sammanlagt 5 av de å personalförteckningen upptagna 7 lektorstjänsterna komma att uppehållas.

L ä r o v e r k	Antal klassavdelningar 1946/47	Beräknat antal klassavdelningar 1947/48		Nuvarande antal		Föreslagna nya	
		i hela läroverket	i gymnasiet	lektorstjänster	adjunkts- och ämneslärarinnetjänster	lektorstjänster	adjunkts-tjänster
Högre allmänna läroverket i Ludvika . .	14	14	6	4	10	1	—
» » » i Sollefteå . .	15	17	6	3	11	1	—
» » » för flickor å Södermalm i Stockholm .	21	24	8	6	13	1	—
» » » i Västervik .	20	20	7	6	13	—	1
» » » i Örnsköldsvik	23	25	8	4	16	1	—
Samrealskolan i Enskede	14	17	—	—	10	—	3
» i Ängby	17	21	—	—	11	—	4
					Summa	4	8

Från och med budgetåren 1944/45 och 1945/46 äro 20 respektive 19 kommunala mellanskolor under förstatligande och från och med innevarande budgetår skola ytterligare 22 sådana skolor förstatligas. För nästa budgetår räknar överstyrelsen med ett påbörjat förstatligande av 3 kommunala mellanskolor. Under första året av förstatligandet inrättas vid varje

skola en rektorstjänst och minst en adjunktstjänst, vilken senare dock tills vidare ej skall uppehållas. Enligt överstyrelsens beräkningar böra nästa budgetår följande nya tjänster tillföras de under förstatligande varande eller kommande kommunala mellanskolorna.

Kommunala mellanskolor, förstatligade från och med	Rektors- tjänster	Adjunkts- tjänster	Ämnes- lärarinne- tjänster	S u m m a
1944/45	—	24	3	27
1945/46	—	12	10	22
1946/47	—	8	14	22
1947/48	3	13 ¹	1	17
Summa	3	57 ¹	28	88

¹ Härav skola 3 tjänster tills vidare icke uppehållas.

Flertalet av dessa adjunks- och ämneslärarinnetjänster skola tillsättas genom överflyttning av lärare från respektive kommunala mellanskolor.

Liksom föregående år har överstyrelsen funnit en ökning av antalet ordinarie lärartjänster erforderlig — förutom på grund av nyupprättande, omorganisation eller förstatligande av vissa läroverk — även med hänsyn till angelägenheten att åstadkomma en gynnsammare proportion mellan ordinarie och icke-ordinarie lärare ävensom en bättre lektorsrepresentation vid vissa läroverk.

Beträffande proportionen mellan ordinarie och icke-ordinarie lärare inhämtas av överstyrelsens framställning i huvudsak följande.

Under krigsåren förde statsmakterna en tämligen restriktiv politik, när det gällde att inrätta nya ordinarie tjänster, särskilt adjunktstjänster. Behovet av nya tjänster av detta slag, som varit en konsekvens ej blott av elevantalets ökning utan även av nyinrättande, omorganisation eller förstatligande av läroverk, har i första hand måst täckas genom överflyttning av tjänster från läroverk med ett litet antal tjänster över stat. Härigenom har behovet av nya ordinarie tjänster i själva verket täckts genom ökning av antalet tjänster över stat vid de allmänna läroverken. I enlighet med ett uttalande av chefen för ecklesiastikdepartementet i propositionen 1943: 150 (sid. 105) har under senare år överflyttning av tjänst till annat läroverk företagits redan när antalet lärare över stat vid ett läroverk konstaterats underskrida 15 procent. Tidigare brukade överstyrelsen räkna med procenttalet 10. Endast undantagsvis var dock vid ett läroverk procenttalet lärare över stat så lågt som 15 procent eller därunder. Vid ett stort antal läroverk var det till och med över 20 procent. I sina petita föregående år föreslog överstyrelsen ett så stort antal nya adjunktstjänster, att marginalen lärare över stat vid så gott som samtliga läroverk skulle nedpressas till eller under 20 procent. Samtliga dessa tjänster beviljades, varigenom ett betydande behov vid läroverken blev tillgodosett. Vid en del läroverk kom därigenom nämnda procent att understiga 15. På grund härav och med

hänsyn till att det varit krisförhållandena, som framkallat den nyss nämnda skärpningen beträffande marginalen lärare över stat, räknar överstyrelsen med en återgång till procenttalet 10 för överflyttning av en tjänst från ett läroverk.

Trots det betydande antalet nya adjunktstjänster, som inrättats från och med budgetåret 1946/47, har den fortgående ansvällningen av läroverken medfört, att ett icke obetydligt antal läroverk för läsåret 1946/47 har ett antal lärare över stat, som överstiger 20 procent av samtliga. Dessa läroverk återfinnas i en av överstyrelsen upprättad tabell.¹

Av tabellen framgår att ytterligare 73 nya ordinarie tjänster behöva inrättas utöver de i det föregående föreslagna nya tjänsterna, om antalet icke-ordinarie lärare skall nedbringas till eller under 20 procent. Ehuru överstyrelsen alltjämt anser, att nämnda procenttal icke bör överstiga 10, anser sig överstyrelsen dock även detta år böra nöja sig med att räkna med ett högre procenttal, men uttalar den förhoppningen, att krisårens restriktiva politik vid nyinrättandet av tjänster helt måtte hävas till ett kommande år, så att överstyrelsen då skall kunna räkna med 10 procents marginal även då det gäller nyinrättande av tjänster.

Överstyrelsen har icke ansett sig kunna räkna med att någon ordinarie tjänst skall kunna överflyttas från ett läroverk till ett annat. Överstyrelsen har anfört:

Frågan uppstår då i vad mån möjlighet finnes att genom överflyttning från andra läroverk täcka behovet. Överstyrelsen har i sina petita de sista åren gjort liknande undersökningar med utgångspunkt från att ordinarie tjänster borde flyttas, så snart proportionen av lärare över stat är mindre än 15 procent. Såsom ovan anförts, anser sig överstyrelsen nu böra återgå till den tidigare använda siffran 10 procent. Det visar sig då, att ett procenttal lärare över stat, understigande 10 procent, uppvisas endast vid samrealskolorna med minimiorganisation, där man sedan gammalt räknat med att samtliga ämneslärare skola vara ordinarie, samt vid ett par något större skolor, där inrättandet av en ny ordinarie tjänst ändrat marginalen lärare över stat från omkring 20 procent till omkring 10 procent. Överstyrelsen räknar därför icke med att någon ordinarie tjänst skall överflyttas från ett läroverk till ett annat.

Beträffande frågan, av vad art de erforderliga tjänsterna lämpligen böra vara, har överstyrelsen först framhållit, att några ytterligare ämneslärrinnetjänster icke, med hänsyn bland annat till vad chefen för ecklesiastikdepartementet uttalat i propositionen 1939:211, sid. 53, borde inrättas annat än i samband med förstatligande av kommunal mellanskola. Därefter har överstyrelsen kommit in på frågan om *l e k t o r s r e p r e s e n t a t i o n e n* vid läroverken och därvid anfört bland annat följande.

Behovet av nya lektorstjänster vid vissa läroverk kan för närvarande icke tillgodoses genom att taga i anspråk lektorstjänster vid andra läroverk. Det förhåller sig nämligen så, att det antal lektorer, som av extralärarsakkunniga

¹ Beträffande denna hänvisas till handlingarna i ärendet.

tilltänkts varje särskilt läroverk, på intet enda ställe blivit genom följande förskjutningar överflödigt stort. Antalet klassavdelningar på gymnasiet har ingenstädes nedgått, men i stället på sina håll kraftigt ökat.

Det förhållandet har ofta påtalats, att ett oproportionerligt stort antal av gymnasiets lärotimmar vid somliga läroverk måste bestridas av andra lärare än lektorer eller lektorskompetenta. Om man fasthåller vid de beräkningar, som skedde i samband med 1927 års riksdagsbeslut och som beträffande lektorsrepresentationen bland annat inneburo, att läroverk, omfattande 6 à 7 gymnasieavdelningar, erhöle 6 lektorstjänster, så finnes till att börja med ingen anledning att nu överflytta någon lektor från något läroverk. Men däremot synes det rimligt, att en del läroverk få en förstärkt lektorsrepresentation.

I sitt underdåniga utlåtande den 27 maj 1935 angående 1927 års skolsakkunnigas utredning och förslag rörande praktisk lärokurs för blivande lärare vid de allmänna läroverken m. fl. undervisningsanstalter uttalade sig skolöverstyrelsen för att med vissa undantag varje vid en provårsanstalt förekommande ämne borde representeras av ett-ämneslektorat. I detalj kunna ämneskombinationerna växla från fall till fall, bland annat med hänsyn till de växlingar, som ur ämnessynpunkt kunna inträda på rektorstjänsten. Men i stort sett skulle överstyrelsen anse följande ämnen eller ämneskombinationer lämpliga, nämligen vid latinläroverk, dit sällan eller aldrig hänvisas lärarkandidater i ämnena matematik, fysik och kemi: kristendomskunskap och filosofi, modersmålet, latin och grekiska, tyska, engelska, franska, historia med samhällslära, geografi, matematik, biologi med hälsolära, fysik och kemi, således 11 lektorstjänster; vid realläroverk: kristendomskunskap och filosofi, modersmålet, tyska, engelska, franska, historia med samhällslära, geografi, matematik, biologi med hälsolära, fysik, kemi, således 11 lektorstjänster; vid läroverk med både latin- och realgymnasium: kristendomskunskap och filosofi, modersmålet, latin och grekiska, tyska, engelska, franska, historia med samhällslära, geografi, matematik, biologi med hälsolära, fysik, kemi, således 12 lektorstjänster.

I sina petita för 1945/46 och 1946/47 gjorde överstyrelsen undersökningar rörande behovet av nya lektorstjänster. Dessa undersökningar ledde till att överstyrelsen föreslog inrättande av 8 respektive 4 nya lektorstjänster vid läroverk med litet antal lektorer i jämförelse med antalet klassavdelningar. Av dessa föreslagna lektorstjänster beviljade 1945 års riksdag 6 respektive 1946 års riksdag 3.

Under hänsynstagande till nu anförda synpunkter har överstyrelsen för varje högre allmänt läroverk beräknat antalet behövliga lektorstjänster. Sammanfattningsvis kan resultatet av utredningen, beträffande vars detaljer hänvisas till handlingarna i ärendet, angivas sålunda, att utöver förut föreslagna 4 nya lektorstjänster ytterligare 39 sådana tjänster skulle behöva inrättas. Av dessa anser sig emellertid överstyrelsen för nästa budgetår böra föreslå nya tjänster endast vid läroverk, vid vilka ett påtagligt behov föreläge av nya lektorstjänster i ämneskombinationer, där brist på kompetenta sökande beräknades icke föreligga. Med denna utgångspunkt föreslår överstyrelsen följande 8 lektorstjänster.

L ä r o v e r k	Beräknat antal gymnasieavdelningar 1947/48	Nuvarande antal lektorstjänster	Antal erforderliga lektorstjänster 1947/48	Föreslagna nya lektorstjänster	Anm.
Hvitfeldtska högre allm. läroverket i Göteborg	15	10	12	1	Provårs-läroverk
Högre allm. läroverket för flickor i Göteborg	12	6	8	1	
Högre allm. läroverket för gossar i Hälsingborg	10	7	8	1	
Högre allm. läroverket i Kristinehamn	10	6	8	1	
Katedralskolan i Lund	15	10	12	1	,
Högre allm. läroverket i Skara	14	8	9	1	
Högre allm. läroverket i Bromma i Stockholm	16	10	12	1	,
Högre allm. läroverket i Östersund . .	11	6	8	1	

Av de sålunda föreslagna nya lektorstjänsterna belöpa tre på sådana läroverk, där enligt överstyrelsens uppfattning nya tjänster erfordras även för ernående av en gynnsammare relation mellan antalet ordinarie och icke-ordinarie tjänster. Efter frånräkning av dessa skulle alltså för sistnämnda ändamål erfordras ($73 - 3 =$) 70 nya ordinarie tjänster. Härav har överstyrelsen emellertid endast föreslagit inrättande av 42 tjänster, nämligen 2 adjunktstjänster vid högre allmänna läroverket i Västerås och vid samrealskolan i Åmål samt 1 adjunktstjänst vid vart och ett av högre allmänna läroverken i Eksjö och Eslöv, högre allmänna läroverken för flickor i Göteborg och Hälsingborg, högre allmänna läroverken i Kalmar, Karlskrona, Norrköping, Skellefteå, Uddevalla, Växjö, karolinska högre allmänna läroverket i Örebro och högre allmänna läroverket i Östersund, Vasa realskola i Stockholm samt vid envar av samrealskolorna i Alingsås, Arboga, Arvika, Enköping, Falköping, Hallsberg, Hedemora, Hörby, Karlshamn, Karlskoga, Katrineholm, Klippan, Mariestad, Norrtälje, Nässjö, Oskarshamn, Piteå, Sala, Sandviken, Säffle, Tidaholm, Trelleborg, Trollhättan, Vimmerby och Ängelholm.

S a m m a n f a t t n i n g s v i s har alltså skolöverstyrelsen för nästa budgetår föreslagit inrättande av följande nya ämneslärartjänster, nämligen 3 rektorstjänster, ($4 + 8 =$) 12 lektorstjänster, ($8 + 24 + 12 + 8 + 13 + 42 =$) 107 adjunktstjänster, av vilka dock 3 tills vidare icke skola besättas, och ($3 + 10 + 14 + 1 =$) 28 ämneslärarinnetjänster, varjämte föreslagits återbesättande av en för närvarande på grund av riksdagsbeslut vakant lektorstjänst vid statens normalskola.

I detta sammanhang må vidare nämnas, att överstyrelsen i samband med sina framställningar om ombildning av samrealskolorna i Ängby och Enskede till högre allmänna läroverk, inrättande av högre allmänt läroverk i Brännkyrka samt inrättande av statligt gymnasium i Kiruna föreslagit

dels ombildning av rektorstjänsterna i Ängby och Enskede från E 8 till E 12 och i Kiruna från E 8 till E 11 samt inrättande av en ny rektorstjänst i E 11 i Brännkyrka, dels ock inrättande av en lektorstjänst och två adjunktstjänster i Brännkyrka samt två lektorstjänster i Kiruna.

Sveriges yngre läroverkslärares förening har anhållit om inrättande nästa budgetår av ytterligare 80 ordinarie ämneslärtjänster utöver de av överstyrelsen föreslagna. Föreningen erinrar om sin framställning i fjol om inrättande under en tre-årsperiod av 300 nya ordinarie lärtjänster, varigenom antalet icke-ordinarie lärare, som då utgjorde cirka 21 procent av samtliga lärare, skulle kunna nedbringas till omkring 10 procent. Föreningen framhåller, att genomsnittsåldern för utnämning till ordinarie lärtjänst alltjämt vore hög, för läsåret 1945/46 40 år, varefter föreningen anför i huvudsak följande.

Dylika befodringsförhållanden äro icke blott ett beklagligt faktum för de vid läroverken arbetande icke-ordinarie lärarna utan verka även hämmande på rekryteringen av lärare. Att den av skolöverstyrelsen så starkt framhävda bristen på yngre lärare med sina för läroverksorganisationen så katastrofala följder i icke ringa utsträckning är beroende på de synnerligen dåliga befodringsutsikterna, torde sålunda vara ställt utom allt tvivel. Föreningens medlemmar, bland vilka även befinna sig ännu icke teoretiskt färdigutbildade läraraspiranter, kunna ej finna annat än att för närvarande få yrken erbjuda sämre och ovissare anställningsförhållanden. Föreningens styrelse, som självfallet har att bevaka sina medlemmars intressen, kan tyvärr i nuvarande situation ej heller överskylda svårigheterna på lärarbanan, där fast anställning ej kan vinnas inom kortare tid än cirka 20 år efter studentexamen. De initiativrikaste och dugligaste studenterna komma att söka sig till andra yrken.

Procenttalet för icke-ordinarie lärare sjönk från 21,1 procent budgetåret 1945/46 till 20,0 innevarande år och skulle stå kvar vid detta höga tal nästa budgetår, om skolöverstyrelsens förslag genomfördes. Föreningen finner en fortsatt sänkning av procenttalet nödvändigt för att åstadkomma bättre befodringsförhållanden. Enligt föreningens framställning föregående år, som helt följer skolöverstyrelsens beräkningsgrunder, borde 200 nya tjänster sammanlagt inrättas för innevarande och kommande budgetår utöver det antal tjänster, som erfordras för läroverkens utvidgning. Då av de 103 för innevarande läsår beviljade nya tjänsterna endast 33 kunna anses hänförliga till procenttalets sänkning från 21,1 till 20,0 skulle erfordras 167 nya tjänster utöver vad skolöverstyrelsen föreslagit, för att föreningens önskemål skulle bli uppfyllda. Föreningen, som alltjämt — liksom skolöverstyrelsen — anser, att antalet icke ordinarie rätteligen bör nedbringas till 10 procent, vill dock nu, med hänsyn till att ett icke ringa antal nya tjänster för läroverkens utvidgning inrättats för innevarande budgetår och föreslås inrättade för nästa icke påyrka, att nämnda 167 tjänster inrättas till nästa budgetår utan vill inskränka sitt förslag till att avse 80 nya tjänster utöver vad skolöverstyrelsen föreslagit. Därmed skulle procenttalet nedgå till 17,5, en sänkning, som måste betraktas som ett minimum. En fortsatt sänkning bör givetvis följa till därefter kommande budgetår.

Skolöverstyrelsen framhåller i utlåtande över föreningens framställning, att de däri anförda skälen för inrättande av nya ordinarie ämneslärartjänster låge till grund även för överstyrelsens hemställan i anslagsäskandena och kunde, även enligt överstyrelsens uppfattning, motivera ett större antal ordinarie tjänster än vad överstyrelsen föreslagit. Överstyrelsen hade därför intet att erinra mot ett bifall till framställningen.

Sedermera har *läroverkslärarnas riksförbund* anhallit om höjning av det av Sveriges yngre läroverkslärares förening föreslagna antalet nya ordinarie tjänster till 125.

Statskontoret avstyrker förslaget om återbesättande av ytterligare en lektorstjänst vid statens normalskola. Enär ökningen av klassavdelningarnas antal hänförde sig till realskolan, syntes behovet av ytterligare lärarpersonal böra tillgodoses med icke-ordinarie lärare. Beträffande överstyrelsens förslag för ernående av en gynnsammare relation mellan antalet ordinarie och icke-ordinarie lärare anför statskontoret följande.

Föreliggande framställning innefattar en sedvanlig undersökning av proportionen mellan ordinarie och icke-ordinarie lärare vid de skilda läroverken. I anslutning härtill har överstyrelsen förordat inrättandet av 8 nya lektors- och 42 nya adjunktstjänster. Överstyrelsen har härvid utgått från, å ena sidan, att ny ordinarie ämneslärartjänst skall inrättas så snart antalet icke-ordinarie lärare — extra ordinarie och extra lärare samt timlärare — överstiger 20 procent av totala antalet vid vederbörande skola erforderliga lärare, samt, å andra sidan, att ordinarie lärartjänst skall förflyttas från en skola först då nämnda procenttal understiger 10.

I anledning härav vill statskontoret framhålla, att överstyrelsens förslag i sistnämnda avseende innebär en jämkning av under senare år tillämpat beräkningssätt. Vidare må erinras, att, då spörsmålet om proportionen mellan ordinarie och icke-ordinarie lärare var föremål för prövning i samband med anslagsäskandena för innevarande budgetår, föredragande departementschefen gjorde det uttalandet (propositionen 142/1946, sid. 34), att han i och för sig funne motiverat, att alltjämt tillsvidare räkna med ett så högt tal som 20 procent, varmed, av sammanhanget att döma, måste hava avsetts det för samtliga läroverk genomsnittliga procenttalet. I betraktande härav kan statskontoret icke biträda överstyrelsens föreliggande förslag till normer för inrättande av nya ordinarie ämneslärartjänster eller överflyttande av ordinarie befattningar. Därest det av departementschefen angivna procenttalet såsom statskontoret vill göra gällande skall utgöra ett genomsnittstal, torde nya ordinarie tjänster vid de olika skolorna böra inrättas först när procenttalet ifråga närmar sig 25. Beträffande överflyttning av tjänster kan ämbetsverket i enlighet härmed icke tillstyrka överstyrelsens förslag om nedläggning av den under senare år tillämpade procentuella gränsen (15 procent). Vid en tillämpning av nyssnämnda procenttal för inrättande av tjänster borde antalet nya adjunktstjänster kunna begränsas till omkring 30. Hur stort antal av dessa tjänster, som skulle kunna vinnas genom överflyttning, därest minimigränsen bibehålles vid 15 procent, kan icke bedömas på grundval av föreliggande uppgifter.

Statskontoret har i detta sammanhang ånyo framfört den uppfattningen, att en ökning av lektorernas tjänstgöringsskyldighet vore motiverad. Det vore enligt statskontorets uppfattning ägnat att ingiva betänkligheter, att önskat antal lektorstjänster icke kunde inrättas på grund av brist på kompetenta sökande.

Övningslärare.

Skolöverstyrelsen har föreslagit inrättande av *dels* 3 nya teckningslärartjänster, nämligen vid högre allmänna läroverken i Karlskrona och Västerås samt samrealskolan i Solna, *dels ock* 5 nya gymnastiklärartjänster, nämligen vid högre allmänna läroverken i Halmstad, Karlskrona, för gossar å Södermalm i Stockholm och Västerås samt samrealskolan i Enskede. Samtliga ifrågavarande tjänster beräknas bli förenade med mer än 30 veckotimmars tjänstgöring.

Statskontoret har icke framställt erinran mot förslaget.

Vaktmästarpersonalen.

Skolöverstyrelsen har föreslagit *dels* att den nuvarande vaktmästartjänsten i lönegraden A 6 vid högre allmänna läroverket i Ludvika uppflyttas till lönegraden A 7, *dels ock* att en extra ordinarie vaktmästarbefattning vid högre allmänna läroverket i Örnköldsvik samt vid envar av samrealskolorna i Vetlanda och Hörby omändras till ordinarie tjänster, vid de båda första läroanstalterna i lönegraden A 6 och vid det sistnämnda läroverket i lönegraden A 5.

Statskontoret har ansett, att med ordinarie sättnings av den extra ordinarie vaktmästartjänsten i Örnköldsvik, vilken tillkommit så sent som den 1 juli 1945, kunde anstå ytterligare något år.

Anslagsberäkningen.

Beträffande denna inhämtas av skolöverstyrelsens framställningar bland annat följande.

Kostnaderna för de nu befintliga ordinarie tjänsterna beräknar överstyrelsen med utgångspunkt från nu gällande bestämmelser på följande sätt:

nettolön enligt löneplan	kronor	23 257 000
kallortstillägg	»	47 000
vikariatsersättningar	»	88 000

Summa kronor 23 392 000

För budgetåret 1947/48 tillkomma enligt överstyrelsens beräkningar följande ökning av utgifterna i avrundade tal (härvid ha borträknats de kostnader för ombildning av rektorstjänster och inrättande av ytterligare lektorstjänster, som skulle ha uppstått vid bifall till överstyrelsens förslag om upprättande av statligt gymnasium i Kiruna och högre allmänt läroverk i Brännkyrka):

1. Automatisk ökning av kostnaderna för undervisning i övningsämnen genom ordinarie lärare	kronor	238 000
2. Inrättande av 3 rektors-, 12 lektors-, 107 adjunktstjänster (varav dock 3 ej skola besättas), 28 ämneslärarinne-, 3 teckningslärar-, 5 gymnastiklärar- och 3 vaktmästar-tjänster, varav 2 i A 6 och 1 i A 5, samt uppflyttning av 1 vaktmästartjänst från A 6 till A 7, ävensom be-sättande av en vakant lektorstjänst	»	1 218 000
Summa ökning kronor		1 456 000.

Ordinarieposten skulle alltså i anslutning till överstyrelsens beräkningar böra uppföras med $(23\,392\,000 + 1\,456\,000 =) 24\,848\,000$ kronor.

Departementschefen.

I samband med utbyggandet av samrealskolorna i Ängby och Enskede till högre allmänna läroverk torde rektorstjänsterna därstädes böra uppflyttas från lönegraden E 8 till lönegraden E 12 (avlöningsgrupp II). Vidare böra vid de kommunala mellanskolor, vilkas förstatligande är avsett att påbörjas nästa budgetår, inrättas rektorstjänster med lönegradsplacement enligt av 1944 års riksdag fastställda principer. Jag vill emellertid erinra, att ställning hittills endast tagits till frågan om inplaceringen av rektorstjänster, tillhörande avlöningsgrupperna II—V vid de kommunala mellanskolorna, varvid beslutits, att rektorstjänst vid kommunal mellanskola tillhörande avlöningsgrupp II skulle placeras i lönegraden E 9, III i E 8, IV i E 7 och V i E 6. I fråga om rektorstjänst, tillhörande de kommunala mellanskolornas första avlöningsgrupp, förklarade sig föredragande departementschefen (propositionen 1944: 207) icke beredd att då föreslå lönegradsplacement. Jag anser mig nu böra upptaga detta spörsmål till övervägande.

Därvid torde böra uppmärksammas, att lönegraden E 9 för närvarande utgör den högsta löneställningen för realskolornas rektorer. Då såsom nämnts denna lönegrad redan bestämts för rektorerna i de kommunala mellanskolornas andra avlöningsgrupp, kunde det måhända synas motiverat, att rektorerna i första avlöningsgruppen placerades något högre. Detta synes emellertid knappast kunna ske utom i samband med en allmän omprövning av lönegrupperingen för rektorerna. Jag vill erinra, att det vid genomförandet år 1943 av den nu gällande lönegrupperingen för rektorerna förutsattes, att en ny översyn av denna gruppering skulle vidtagas vid slutet av den sexårsperiod, som tog sin början den 1 juli 1943. Då alltså en allmän översyn av föreliggande spörsmål inom en relativt nära framtid torde komma till stånd, synes till dess böra anstå med frågan om en definitiv lösning av nu ifrågavarande rektorers löneställning. I avvaktan härpå torde i förekommande fall dessa rektorer böra hänföras till lönegraden E 9.

Skolöverstyrelsen har föreslagit inrättandet av sammanlagt 12 nya

l e k t o r s t j ä n s t e r jämte återbesättande av en vakant lektorstjänst vid statens normalskola. Av dessa tjänster äro 4 nya lektorstjänster och tjänsten vid statens normalskola betingade av organisatoriska skäl. Då jag finner de 4 nya tjänsterna ofrånkomliga, vill jag förorda inrättande av dessa med den av överstyrelsen förordade fördelningen mellan olika läroanstalter. Där emot är jag under hänvisning till vad statskontoret anfört icke beredd att förorda återbesättande av ytterligare en lektorstjänst vid statens normalskola. Övriga 8 av de av överstyrelsen föreslagna nya lektorstjänsterna representera endast en del av det relativt stora antal (39) nya lektorat, som skulle behöva inrättas för ernående av en enligt överstyrelsens uppfattning tillfredsställande lektorsrepresentation vid de högre allmänna läroverken. Jag biträder överstyrelsens förslag i denna del och finner ingen anledning till erinran mot den föreslagna placeringen av dessa tjänster. I anledning av vad statskontoret anfört rörande en ökning av lektorernas undervisningskyldighet vill jag framhålla, att jag icke är beredd att framlägga något förslag i sådan riktning.

Beträffande frågan om nya a d j u n k t s t j ä n s t e r vill jag till en början tillstyrka överstyrelsens förslag om inrättande av 1 sådan vid högre allmänna läroverket i Västervik, 3 vid samrealskolan i Enskede och 4 vid samrealskolan i Ängby, alltså sammanlagt 8 adjunktstjänster. Behovet av dessa är föranlett av organisatoriska skäl.

Antalet av icke-ordinarie ämneslärare vid de allmänna läroverken bestridda undervisningstimmar uppgår för närvarande till i genomsnitt 20 procent av det totala antalet. Därest även av vikarier bestridd undervisning tages med i beräkningen blir procenttalet omkring 25. Jag vill erinra, att det är av statsfinansiella skäl, som man under en följd av år ansett sig böra räkna med ett så relativt högt procenttal icke-ordinarie lärare som 20. Tidigare räknades i anslutning till de s. k. extralärarsakkunnigas förslag med 10 procent. För närvarande kan i genomsnitt en lärare icke påräkna ordinarie anställning förrän vid omkring 40 års ålder. Även om de icke-ordinarie ämneslärarnas anställningsförhållanden komma att väsentligt förbättras genom den ökning av antalet extra ordinarie adjunktstjänster, som jag förordar i det följande, synes det dock önskvärt, att även möjligheterna till befordran till ordinarie tjänst förbättras. Redan den fortgående ansvällningen av läroverken — för nästa budgetår beräknad till 159 klassavdelningar, motsvarande ett ytterligare behov av 186 lärare med full tjänstgöring — motiverar inrättande av ett avsevärt antal nya ordinarie tjänster, för att icke balansen mellan antalet ordinarie och icke-ordinarie ämneslärare skall försämras. Jag är därför beredd att icke blott tillstyrka inrättandet av de av överstyrelsen i dylikt syfte förordade 42 nya adjunktstjänsterna utan även att sätillvida tillmötesgå lärarorganisationernas framställningar, att jag därjämte förordar inrättandet av ytterligare 50 nya ordinarie tjänster. Det

torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av överstyrelsen besluta om placeringen av de sålunda förordade 92 nya adjunktstjänsterna.

Det fortgående förstatligandet av kommunala mellanskolor kräver vidare automatiskt inrättande av ytterligare ett antal tjänster. Vid de redan under förstatligande varande skolorna kommer nämligen under nästa budgetår ytterligare en klassavdelning att vara förstatligad. Jag har icke funnit anledning till erinran beträffande överstyrelsens förslag i denna del, vilket innebär, att sammanlagt 44 adjunktstjänster och 27 ämneslärarinnetjänster skola besättas vid dessa skolor genom överflyttning från vederbörande kommunala mellanskolor. Därest någon av adjunktstjänsterna skulle bli tillsatt med icke-adjunktskompetent lärare, torde denne i enlighet med hittills tillämpad praxis — jämför riksdagens skrivelse 1937: 469, sid. 21 — böra placeras i 22 lönegraden. Slutligen torde ett antal adjunks- och ämneslärarinnetjänster böra inrättas vid de kommunala mellanskolor, som beräknas komma under förstatligande från och med nästa budgetår. I enlighet med tillämpade principer torde av ifrågavarande tjänster en adjunktstjänst vid varje skola böra avses för rektor vid den nya samrealskolan och tills vidare icke återbesättas. Då förslag ännu ej föreligger beträffande vilka kommunala mellanskolor som skola börja förstatligas nästa budgetår, torde de nya lärartjänsterna liksom de i det föregående föreslagna rektorstjänsterna vid ifrågavarande skolor tills vidare ej böra uppföras på personalförteckningen.

Jag biträder överstyrelsens förslag om inrättande av nya ö v n i n g s -
l ä r a r t j ä n s t e r.

Beträffande v a k t m ä s t a r p e r s o n a l e n anser jag i likhet med statskontoret, att med ordinariesättningen av den extra ordinarie vaktmästartjänsten i Örnsköldsvik torde kunna anstå ännu någon tid. I övrigt tillstyrker jag överstyrelsens förslag i denna del.

I p e r s o n a l f ö r t e c k n i n g e n för de allmänna läroverken böra de ändringar vidtagas som föranledas av vad jag i det föregående anført. Därjämte böra å denna uppföras de av 1946 års riksdag i princip beslutade rektors- och adjunktstjänsterna vid de kommunala mellanskolor, som innevarande budgetår börjat förstatligas. Sedan länge har riksdagen varje år bemyndigat Kungl. Maj:t att, då för realskolstadiet avsedd ordinarie ämneslärarbefattning vid samläroverk skall tillsättas, besluta, huruvida befattningen skall kungöras ledig såsom adjunks- eller ämneslärarinnebefattning. Det synes emellertid önskvärt, att detta medgivande får gälla icke endast samläroverk utan även läroverk för enbart flickor. Jag gör därför i det följande hemställan i enlighet härmed.

A n s l a g s p o s t e n till avlöningar till ordinarie tjänstemän, nu upptagen till 22 790 000 kronor, har av skolöverstyrelsen för nästa budgetår beräknats till 24 848 000 kronor. Mot överstyrelsens beräkningar finner jag icke annan anledning till erinran än att det enligt dessa beräkningar erforderliga beloppet bör å ena sidan minskas med

14 000 kronor med hänsyn till att jag icke tillstyrkt återbesättande av en lektorstjänst vid statens normalskola och ordinariesättning av en vaktmästar-tjänst vid läroverket i Örnsköldsvik och å andra sidan ökas med i runt tal 330 000 kronor på grund av mitt förslag om inrättande av 50 ordinarie adjunktstjänster utöver de av överstyrelsen föreslagna. Då jag vidare räknar med att flertalet av de nyinrättade ordinarie befattningarna icke hinna tillsättas förrän i medeltal halva budgetåret förflutit, torde medelsbehovet under ordinarietposten kunna reduceras med i runt tal 700 000 kronor. Anslagsposten borde alltså vid oförändrade avlöningsförhållanden för nästa budgetår uppföras med $(24\ 848\ 000 - 14\ 000 + 330\ 000 - 700\ 000 =) 24\ 464\ 000$ kronor, innebärande en ökning med 1 674 000 kronor i förhållande till innevarande budgetår. Den allmänna löneregleringen, som tills vidare icke kommer att beröra övningslärarna, föranleder en uppräknig av posten med 12 086 000 kronor till 36 550 000 kronor. Det torde redan här böra framhållas, att den oavsett den allmänna löneregleringens inverkan avsevärda ökningen av ordinarietposten, vilken till väsentlig del hänför sig till de föreslagna nya ordinarie ämneslärartjänsterna, med hänsyn till det ökade lärarbehov, som, enligt vad som förut nämnts, föranledes av läroverkens ansvällning, icke kommer att medföra någon motsvarande minskning av icke-ordinarietposten.

c) Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t.

*Arvoden åt kvinnliga sakkunniga. Arvoden åt tillsynslärare.
Personliga tilläggsarvoden åt första lärarinnor.*

Dessa delposter äro nu uppförda med respektive 450 kronor, 10 700 kronor och 1 200 kronor.

Beträffande dessa poster har icke ifrågasatts annan ändring än att posten till arvoden åt tillsynslärare med hänsyn främst till det fortsatta förstataligandet av kommunala mellanskolor bör höjas med i runt tal 1 550 kronor till 12 250 kronor och posten till personliga tilläggsarvoden åt första lärarinnor bör minskas med 600 kronor till 600 kronor.

Arvoden åt skolläkare m. m.

Denna delpost är för närvarande uppförd med förslagsvis 264 000 kronor, varav 198 000 kronor för arvoden åt skolläkare och 66 000 kronor för arvoden åt deltidsanställda skolsköterskor. Till de heltidsanställda sköterskorna utgår lön enligt lönegraden Eo 7. Genom beslut den 15 juli 1944 har Kungl. Maj:t meddelat bestämmelser rörande arvoden åt läkare och sköterskor vid de allmänna läroverken (statsliggaren sid. 616 f.). Skolöverstyrelsen har för nästa budgetår räknat med en höjning av posten till arvoden åt skolläkare med 5 000 kronor till 203 000 kronor och av posten till arvoden åt deltidsanställda skolsköterskor med 56 000 kronor till 122 000 kronor. Höjningen

av förstnämnda delpost samt 31 000 kronor av höjningen av den sistnämnda posten hänföra sig till ökat elevantal. Återstoden av den föreslagna höjningen av posten till sköterskearvoden, 25 000 kronor, sammanhänger med förslag av överstyrelsen om dels höjning av veckoarvodet under heltidstjänstgöring vid läsårets början från 75 kronor till 100 kronor (+ 10 000 kronor), dels ock utsträckning av sköterskornas tjänstgöringstid (+ 15 000 kronor). Förstnämnda förslag överensstämmer med vad överstyrelsen tidigare förordat beträffande småskoleseminarierna (se 1947 års åttonde huvudtitel, sid. 348). I fråga om sköterskornas tjänstgöringstid har överstyrelsen anfört bland annat följande.

Under vårterminen 1946 företog skolöverläkaren en utredning i fråga om de deltidsanställda läroverkssköterskornas tjänstgöringsförhållanden. Av de inkomna enquêtesvaren framgick, att vid 30 samrealskolor samt vid 24 högre allmänna läroverk den för skolsköterskan anslagna tjänstgöringstiden var för kort, för att hon skulle medhinna de arbetsuppgifter, som enligt gällande författning åvilade henne. På grund härav hade sköterskan aningen utan särskild ersättning fått utföra övertidsarbete eller nödgats ersätta vissa arbetsuppgifter för att på den anslagna tiden medhinna de allra nödvändigaste.

Den av skolöverläkaren företagna utredningen har visat, att den för skolsköterskan erforderliga arbetstiden företer icke obetydliga variationer även vid läroverk av samma storleksordning. Såsom en orsak härtil må nämnas, att ett högt antal inackorderade lärjungar medför en betydande ökning av sköterskans arbete vid läroverket. Likaså påverkas sköterskans arbete i hög grad av de olikartade sociala förhållandena på läroverksorterna. Dessa omständigheter synas likväl ej nödvändigögra ändring av de nuvarande bestämmelserna om läroverkssköterskornas anställningsförhållanden, då överstyrelsen äger att medgiva undantag från dessa bestämmelser (§ 157 mom. 4 läroverksstadgan).

Det ställer sig givetvis ganska svårt att beräkna de merkostnader, som skulle uppkomma vid bifall till här framlagda förslag, men med ledning av de önskemål, som uttalats av rektorerna, kan man för budgetåret 1947/48 beräkna den för rikets samtliga allmänna läroverk erforderliga utökningen av skolsköterskornas arbetstid till sammanlagt 26 veckors heltidstjänst i början av läsåret samt 3 150 timmars tjänstgöring under läsåret i övrigt. Kostnaderna för en sålunda beräknad utökning av sköterskornas arbetstid kunna uppskattas till i runt tal 15 000 kronor.

Statskontoret, som icke vore övertygat om att vid ett planmässigt utnyttjande av sköterskornas nyligen fastställda arbetstider en utökning av tjänstgöringen vore motiverad, har icke funnit anledning till erinran mot den föreslagna arvodeshöjningen för veckotjänstgöring, under förutsättning att sköterskas tjänstgöring under sådan vecka omfattade minst 42 timmar.

Arvoden åt bibliotekarier.

Delposten är för närvarande uppförd med 102 800 kronor. *Skolöverstyrelsen* har hemställt om höjning av posten med 5 900 kronor med hänsyn till det fortsatta förstatligandet av kommunala mellanskolor.

Arvoden åt biträden på rektorsexpeditionerna.

Denna delpost är för innevarande budgetår uppförd med 146 550 kronor och disponeras på följande sätt:

Arvoden åt biträden med deltidstjänstgöring å vissa rektorsexpeditioner	kronor	46 550
Arvoden åt övriga biträden	»	100 000
		<hr/>
	Summa kronor	146 550.

Arvoden åt biträden med deltidstjänstgöring. Ur denna delpost utgår efter skolöverstyrelsens prövning i varje särskilt fall *dels* till 20 av de läroverk, där rektorstjänsten tillhör avlöningsgrupp I, ett belopp av högst 1 500 kronor för anställande under en tid av omkring 10 månader av arvodesavlönat skrivbiträde med deltidstjänstgöring, *dels ock* till övriga läroverk, där rektorstjänsten tillhör avlöningsgrupp I, ävensom till 10 av de läroverk, där rektorstjänsten tillhör avlöningsgrupp II, ett belopp av högst 1 350 kronor för anställande under en tid av omkring 9 månader av dylikt biträde.

Skolöverstyrelsen har för nästa budgetår föreslagit en förstärkning av ifrågavarande arbetskraft, innebärande att efter överstyrelsens prövning i varje särskilt fall skulle utgå *dels* till 10 av de läroverk, där rektorstjänsten tillhör avlöningsgrupp I, ett belopp av högst 2 000 kronor för anställande under en tid av omkring 10 månader av arvodesavlönat skrivbiträde med omkring 3 månaders heltidstjänstgöring och omkring 7 månaders deltidstjänstgöring, *dels* till 15 av de läroverk, där rektorstjänsten tillhör avlöningsgrupp I eller II, ett belopp av 1 500 kronor för anställande under en tid av omkring 10 månader av dylikt biträde med deltidstjänstgöring, *dels ock* till 11 av övriga större läroverk ett belopp av högst 1 350 kronor för anställande under en tid av omkring 9 månader av sådant biträde med deltidstjänstgöring. Till stöd för förslaget har överstyrelsen anfört i huvudsak följande.

Åtgärden att på de tyngst belastade rektorsexpeditionerna anställa extra biträden för skrivhjälp och dylikt, varigenom möjliggjorts för rektorerna en intensifiering av deras huvuduppgift, den pedagogiska och administrativa ledningen av läroanstalterna, har visat sig synnerligen lämplig. Det anses allmänt, att en avsevärd lättnad i rektors arbete på expeditionen därigenom inträtt och att rektor som följd därav kunnat ägna mera tid åt ledningen av det egentliga skolarbetet. Samtidigt har det emellertid visat sig, att behov av dylik hjälp i större utsträckning föreligger. Såsom överstyrelsen i tidigare anslagsäskanden framhållit, är det av vikt, att förstärkning av arbetskraften på rektorsexpeditionen inträder vid läsarets början och slut. Vid tiden omkring vårterminens slut skall en stor mängd student- och realexamensbetyg utskrivas, handlingar och betyg för inträdessökande till första klassen skola kontrolleras och ordnas, schema för prövningen utskrivas och delgivas alla sökande och vårterminens betyg införas på lärjunge-

korten. Under sommaren gäller det att utarbeta statistiska bilagor till årsredogörelsen, renskriva och avskriva läroverkets räkenskaper, uppgöra betygstabeller för flyttnings- och inträdessökande och utskriva schemat för flyttnings- och inträdesprovningarna. När höstterminen börjat skola förändringarna i lärjungebeståndet registreras i intagnings- och avgångsmatriklarna, kortregistret över lärjungarna omläggas för det nya läsåret, omsättningstabellen utarbetas och katalogen redigeras. Härtill komma åtskilliga göromål av annat slag, av vilka överstyrelsen särskilt vill framhålla behandlingen av statsstipendieärendena, vilka redan visat sig kräva en synnerligen anseelig tid för förberedande och handläggning, samt källskatteuppbörden, som likaså av allt att döma torde komma att förorsaka rektorsexpeditionen ett drygt merarbete.

Det kan enligt överstyrelsens mening icke lida något tvivel, att en förstärkning av arbetskraften på rektorsexpeditionerna vid de högre allmänna läroverken tillhörande avlöningsgrupperna I och II är väl befogad, men även vid vissa andra än nämnda läroverk föreligger otvivelaktigt ett behov av förstärkning av arbetskraften på rektorsexpeditionen. Ett sådant läroverk är Vasa realskola i Stockholm. I skrivelse till skolöverstyrelsen har rektor vid nämnda läroverk hemställt, att överstyrelsen ville vidtaga åtgärd i syfte att bereda rektorsexpeditionen vid Vasa realskola ett kanslibitråde med halvtidstjänst i likhet med vad som redan är fallet vid ett antal läroverk av motsvarande storleksordning. Rektor påpekar, att under läsåren 1943/46 skolans lärjungeantal stigit från 587 till 639 och antalet klassavdelningar på motsvarande sätt från 20 till 22. Arbetet på rektorsexpeditionen har som följd härav ökat. Även andra orsaker ha bidragit till arbetets ansvällning: uppläggandet av ett kortregister över lärjungarna, verkställande av diverse genom olika myndigheter påkallade utredningar rörande lärare och lärjungar, åtgärder avseende hälsovård och socialvård inom skolan, uthyrning av skolans lokaler o. s. v. Överstyrelsen finner framställningen i hög grad befogad och vill, med hänsyn till att även andra läroverk torde befinna sig i ett liknande läge, föreslå att vid 5 av de större läroverk, som ännu icke erhållit något deltidstjänstgörande kanslibitråde, från och med budgetåret 1947/48 må anställas ett dylikt biträde under en tid av omkring 9 månader.

Överstyrelsens ifrågavarande förslag skulle medföra en kostnadsökning av 10 800 kronor.

Arvodet åt övriga biträden. Det under denna delpost anvisade beloppet fördelas av skolöverstyrelsen med iakttagande av följande grunder.

a. Arvode utgår icke vid läroverk med mindre än 6 klassavdelningar.	
b. Vid övriga läroverk utgår såsom <i>grundarvode</i> :	
vid statens normalskola	kronor 520
» provårsläroverk utom Stockholm	» 410
» » i Stockholm samt vid högre allmänna läroverket å Kungsholmen i Stockholm	» 310
» övriga högre allmänna läroverk utom Stockholm	» 310
» » » » i Stockholm	» 220
» realskolor och samrealskolor	» 100

c. Vid läroverk med minst 7 klassavdelningar utgår härutöver *tilläggsarvode*, utgörande 1 krona 25 öre för varje under höstterminen närvarande lärjunge.

d. Arvode må kunna jämkas uppåt eller nedåt i de fall, där sådant på grund av särskilda förhållanden kan befinnas nödigt eller lämpligt.

Skolöverstyrelsen har — vid oförändrade arvodesgrunder — för nästa budgetår beräknat ett medelsbehov under denna delpost av 109 400 kronor.

Statsläroverkens sekreterareförening har i skrivelse den 18 juni 1946 gjort viss framställning rörande ifrågavarande biträdens arvodesförhållanden. Efter att ha erinrat om att de nuvarande arvodesgrunderna fastställts år 1939 har föreningen anfört bland annat följande.

Sedan dess har arbetsmängden å rektorsexpeditionerna vuxit i anmärkningsvärd grad. En nyligen gjord undersökning av förhållandena ger vid handen, att bitrådets arbete i huvudsak omfattar: arkivvård, betygsskrifter, betygs kataloger för student- och realexamen, inträdes- och flyttningsprövningar, anordningar av olika slag för samma prövningar liksom för åhörardagar och föräldramöten, inventarieförteckning (utom för institutionerna), matriklar över intagna och avgångna lärjungar, tjänstematrikel, protokoll vid kollegiesammanträden och vid examina, schemata av olika slag, huvudparten av årsredogörelsen, föreskriven undervisningsstatistik jämte annan tillfällig sådan för skilda utredningar etc., terminskatalog, uträkning av lärarnas löner, föreskriven utredning rörande lediga tjänster, tjänstledigheter och förordnanden, deklARATIONER för all personal, uppgifter till militära och andra myndigheter angående elever samt vård av blankett- och pappersförråd. Vid realskolor bortfaller givetvis en del av dessa göromål. Vid många läroverk utför bitrådet därjämte sådana arbeten som beräkningar för framställning om extra lärarkrafter för följande läsår (årigen före 1 maj), lärjungekortens förande och bestyret med elevernas tillval av ämnen vid flyttning till näst högsta ringen m. m. Tilläggas bör, att ensamt uträkningen m. m. av lärarnas löner synes kräva omkring 15 timmar i månaden.

För utförande av ovannämnda och andra expeditionsgöromål kräves enligt de tidigare berörda, från läroverkens sekreterare inhämtade uppgifter cirka 400—1 200 timmar per år vid de högre allmänna läroverken och cirka 100—700 timmar vid realskolorna eller i medeltal 634 respektive 276 timmar. Då på arvodet icke utgår dyrtidstillägg, visar sig timpenningen på detta sätt endast i undantagsfall uppgå till eller överstiga 2 kronor.

Nyligen har arvodesfrågan för skolläkarnas vidkommande blivit löst på ett sätt, som synes giva en rättvis uppskattning av deras värdefulla arbete. Med full förståelse för att ett rationellt ordnande av rektorsexpeditionernas uppgifter icke utan vidare kan genomföras utan möjligen måste föregås av en utredning, omfattande bland annat frågor om biträdenas arbetsuppgifter, om fixerad arbetstid, nedsättning i tjänstgöringstiden som lärare m. m., på vilka spörsmål här icke kan ingås, vill föreningen framhålla, att de nuvarande arvoden för biträdena enligt dess mening både kunna och böra höjas till minst samma nivå som för skolläkarna, utan att denna åtgärd på något sätt synes föregripa en eventuell utredning.

I anslutning härtill anhåller föreningen, att ifrågavarande arvoden måtte från och med budgetåret 1947/48 utgå efter lägst de beräkningsgrunder, som för närvarande gälla för skolläkare, ävensom att benämningen »biträde å rektorsexpeditionen» måtte utbytas mot »sekreterare» eller »läroverkssekreterare».

I anledning av sekreterareföreningens framställning har *skolöverstyrelsen* hemställt, att en utredning angående ordnandet av arbetet på läroverkens rektorsexpeditioner måtte komma till stånd. I avvaktan på resultatet av en sådan utredning syntes endast begränsade åtgärder för förbättrade arvodesförhållanden för rektorsbiträdena böra vidtagas. Härom anför överstyrelsen:

Statsläroverkens sekreterareförenings förslag, att arvoden å sekreterarna på rektorsexpeditionerna vid de allmänna läroverken tills vidare från och med budgetåret 1947/48 må utgå efter lägst de beräkningsgrunder, som för närvarande gälla för skolläkare, anser sig överstyrelsen icke kunna utan föregående utredning tillstyrka. Överstyrelsen är bland annat tveksam, om de grunder, som för närvarande gälla för bestämmandet av fasta och rörliga arvoden åt skolläkare och som återfinnas i nådiga brevet den 15 juli 1944, i sin nuvarande utformning äro ägnade att tillämpas på rektorsbiträdena. Sålunda tages vid bestämmandet av skolläkarnas arvoden ingen hänsyn till om läroverket är provårsläroverk, om det är beläget i eller utom Stockholm, om antalet klassavdelningar uppnår ett visst minimiantal etc., vilka synpunkter hittills varit bestämmande vid beräkningen av rektorsbiträdenas arvoden. Även i fråga om storleksordningen av den föreslagna höjningen måste överstyrelsen hysa tvekan, så länge icke den nödvändiga utredningen genomförts. Innevarande budgetår har av delposten till arvoden åt skolläkare m. m. 198 000 kronor anslagits till fasta och rörliga arvoden åt skolläkare, medan för arvoden å de här ifrågavarande rektorsbiträdena anslagits 100 000 kronor. En så genomgripande höjning som den i detta fall behövligen finner sig överstyrelsen icke kunna för närvarande förorda. Där emot vill överstyrelsen, med hänsyn till vad överstyrelsen i det föregående anfört om rektorsbiträdenas speciella arbetsförhållanden, föreslå, att sekreterarnas arvoden uppräknas till en nivå, som enligt överstyrelsens mening något bättre motsvarar arbetets art och omfattning. Icke minst gäller det därvidlag att bereda rektorssekreterarna ersättning för de båda i det föregående omnämnda nytillkomna arbetsuppgifterna, nämligen studiestipendieärendena och källskatteuppbörden. Arbetet med dessa synnerligen omfattande ärenden torde även vid de läroverk, där deltidstjänstgörande kanslibiträden finnas anställda, komma att till största delen åvila rektorssekreterarna och för dessa befattningshavare utgöra en högst väsentlig ökning av arbetsbördan.

Överstyrelsen föreslår därefter, att grundarvodena höjas med 50 procent och att tilläggsarvodena höjas från 1 krona 25 öre till 1 krona 75 öre för varje under höstterminen närvarande lärjunge. I övrigt föreslås ingen ändring av grunderna för arvodenas beräkning. Införandet av benämningen »sekreterare» tillstyrkes av överstyrelsen. Den sålunda förordade arvodes-

höjningen har av överstyrelsen beräknats medföra en merkostnad av 46 600 kronor.

Statskontoret har anfört:

Spörsmålet om tillgodoseendet av behovet av biträdes hjälp å rektors-expeditionerna kan — såsom överstyrelsen framhållit — icke närmare övervägas på grundval av föreliggande uppgifter. Tillkomsten år 1944 av kvinnliga deltidstjänstgörande biträden, till vilkas avlönande för nästkommande budgetår beräknas nära nog dubbelt så stort belopp som för budgetåret 1944/45, bör ha medfört en icke obetydlig lättnad vid fullgörandet av göromålen å de mera arbetstyngda rektorsexpeditionerna. I detta sammanhang må beaktas, att då anslag första gången beviljades till kvinnlig biträdes-hjälp, minskning icks skedde av tidigare till rektorsbiträden anvisade medel. Om och i vilken utsträckning rektors närmaste man likväl fått sina åligganden utökade framgår icke av handlingarna, och möjligheter för bedömande av förutsättningarna för en höjning av arvodena i fråga saknas för-densskull. Under åberopande härav och då överstyrelsen äger att jämka arvode uppåt eller nedåt »i de fall, där sådant på grund av särskilda för-hållanden kan befinnas nödigt eller lämpligt», kan statskontoret icke för närvarande tillstyrka bifall till överstyrelsens förslag om en generell höjning av grundarvodena med 50 procent och av tilläggsarvodena med 40 procent.

Särskilda arvoden vid provårsläroverk.

Denna delpost är för innevarande budgetår uppförd med 178 800 kronor. Provårskurser äro för närvarande anordnade vid 11 allmänna läroverk, var-jämte provårsutbildning även äger rum vid 4 folkskoleseminarier.

Enligt § 55 mom. 9 punkten 17 d) civila avlöningsreglementet och § 52 mom. 4 punkten 13 civila icke-ordinariereglementet skall ordinarie och extra ordinarie ämneslärare vid provårsläroverk, därest han icke förordnats att för minst en termin vara föreståndare för provårskursen, utöver honom eljest tillkommande avlöningsförmåner åtnjuta särskild ersättning med 360 kronor för år. Detta belopp sänktes genom Kungl. Maj:ts beslut den 16 maj 1941 till 300 kronor. Samtidigt sänktes ersättningarna för handledning, vilka enligt Kungl. Maj:ts beslut den 9 juni 1939 skulle utgå med 180 kronor per termin för tvåterminskandidat och 300 kronor för enterminskandidat, till 100 kronor respektive 200 kronor.

Skolöverstyrelsen har — under hänvisning till vad överstyrelsen redan föregående år anfört i frågan (se propositionen 1946: 142, sid. 41 f.) — ånyo hemställt, att ifrågavarande ersättningar från och med budgetåret 1947/48 åter skola utgå enligt i civila avlöningsreglementet och civila icke-ordinarie-reglementet samt genom Kungl. Maj:ts beslut den 9 juni 1939 fastställda grunder. Vid bifall till detta förslag har överstyrelsen beräknat anslags-behovet för nästa budgetår till 221 400 kronor, vilket innebär en höjning med 42 600 kronor.

Särskilda arvoden vid statens aftonskola.

Skolöverstyrelsen har föreslagit oförändrad medelsanvisning, 6 100 kronor, under denna delpost.

Arvode åt biträdande föreståndarinna. Personlig lönefyllnad åt vissa rektorer.

Dessa delposter äro nu uppförda med 1 200 kronor respektive 10 500 kronor.

Skolöverstyrelsen har föreslagit oförändrad medelsanvisning.

Departement-
schefen.

Jag biträder skolöverstyrelsens förslag om uppförande av delposterna till *arvoden* åt kvinnliga sakkunniga, tillsynslärare och personliga tilläggsarvoden åt första lärarinnor med respektive 450 kronor, 12 250 kronor och 600 kronor.

Jag har tidigare i fråga om småskoleseminarierna och de högre tekniska läroverken förordat en höjning av det till skolsköterskorna utgående veckoarvodet under heltidstjänstgöring från 75 kronor till 100 kronor. Jag tillstyrker därför nu motsvarande förslag för de allmänna läroverkens vidkommande. Jag har vidare blivit övertygad om nödvändigheten av att möjligheter skapas för överstyrelsen att i ökad omfattning medgiva utsträckning av den i läroverksstadgan föreskrivna normaltjänstgöringen för sköterskorna. Då jag icke funnit anledning till erinran beträffande överstyrelsens beräkningar av medelsbehovet vare sig för detta ändamål eller i övrigt under delposten till *arvoden* åt skolläkare m. m., torde densamma för nästa budgetår böra uppföras med 325 000 kronor, varav 203 000 kronor skulle belöpa å *arvoden* åt skolläkare och 122 000 kronor å *arvoden* åt deltidsanställda skolsköterskor.

Jag tillstyrker en ökning av anslagsmedlen till *arvoden* åt bibliotekariéer med 5 900 kronor till 108 700 kronor.

Beträffande delposten till *arvoden* åt biträden på rektorsexpeditionerna föreligga förslag dels om användning i ökad utsträckning av deltidstjänstgörande kanslibiträden å de större rektorsexpeditionerna, dels ock om höjning av arvodena till övriga biträden, vilka hädanefter skulle erhålla benämningen sekreterare. Den förstnämnda åtgärden utgör ett led i strävandena att befria särskilt arbetstygda rektorer från mera rutinmässiga expeditionsgöromål, varigenom de kunna få tillfälle att i ökad omfattning ägna sig åt den viktiga pedagogiska sidan av sin verksamhet. Jag biträder detta förslag, vars genomförande skulle föranleda en ökad medelsanvisning med 10 800 kronor.

Arvodena åt övriga biträden (»rektors skrivbiträden») utgå för närvarande vid läroverk med minst 7 klassavdelningar med dels ett fast grund-

arvode, bestämt till olika belopp för olika slag av läroverk, och dels ett tilläggsarvode, utgörande 1 krona 25 öre för varje under höstterminen närvarande lärjunge. Vid läroverk med 6 klassavdelningar utgår endast grundarvode och vid läroverk med mindre än 6 klassavdelningar utgår icke något arvode. Statsläroverkens sekreterareförening har framhållit angelägenheten av en förbättring av ifrågakavarende personals anställningsförhållanden och av att en utredning kommer till stånd rörande frågan om ett rationellt ordnande av arbetet på rektorsexpeditionerna. Såsom en provisorisk åtgärd har föreningen anhallit, att arvoden å ifrågakavarende biträden måtte bestämmas att utgå efter lägsta de för skolläkarnas arvoden gällande grunderna. Skolöverstyrelsen, som likaledes funnit en utredning av hithörande frågor böra komma till stånd, har i avvaktan å resultatet av denna icke ansett sig kunna tillstyrka den av sekreterareföreningen ifrågakavarende anordningen utan i stället förordat en höjning av grundarvodena med 50 procent och av tilläggsarvodet med 50 öre till 1 krona 75 öre.

För egen del är jag övertygad om att de nuvarande arvoden icke giva rättvisa åt det många gånger omfattande och krävande arbete, som åvila ifrågakavarende biträden. Jag delar emellertid även den framförda uppfattningen, att ett mera definitivt ställningstagande till frågan om avvägningen av ifrågakavarende arvoden bör föregås av en utredning av hela spörsmålet om organisationen av arbetet på läroverkens rektorsexpeditioner. Jag ämnar därför föranstalta om en dylik utredning. I avvaktan på utredningens resultat synes emellertid en provisorisk förbättring av förevarande arvoden böra komma till stånd. Jag finner det av överstyrelsen därutinnan framlagda förslaget utgöra en lämplig och rimlig lösning. Jag biträder därför detsamma. Mot de beräknade merkostnaderna för ett genomförande av förslaget, 46 600 kronor, har jag icke funnit anledning till erinran. För undvikande av förväxling med de deltidstjänstgörande kanslibiträdena å vissa rektorsexpeditioner synes lämpligt att nu ifrågakavarende biträden i fortsättningen benämnas sekreterare. I anslutning därtill bör förevarande delpost i fortsättningen rubriceras »arvoden åt sekreterare m. m.». Vid bifall till vad jag sålunda förordat bör denna delpost uppföras med 213 350 kronor, eller, för avrundning av anslagspostens slutsumma, med 213 400 kronor, varav 57 400 kronor böra avses för arvoden åt biträden med deltidstjänstgöring och 156 000 kronor för arvoden åt sekreterare.

Överstyrelsen har upprepat sitt förslag från föregående år om ett återförande av de särskilda arvoden å vid provårsläroverken till de belopp, varmed de utgingo före budgetåret 1941/42. Såsom framgår av det följande har överstyrelsen vidare föreslagit viss ökad medelsanvisning i syfte att möjliggöra en ytterligare minskning av undervisningsskyldigheten för lärare, vilkens tid i större utsträckning tages i anspråk för lärarkandidaters handledning. Sistnämnda förslag anser jag mig icke kunna biträda. Jag är nämligen av den uppfattningen, att i nuvarande

läge med bristande tillgång på lärare erforderlig kompensation för provårshandledarnas merarbete främst bör givas formen av kontant ersättning. Jag anser mig därför böra förorda, att de särskilda arvodena vid provårsläroverken återföras till samma nivå som tidigare. Förevarande delpost bör alltså för nästa budgetår i enlighet med överstyrelsens förslag uppföras med 221 400 kronor.

Jag biträder slutligen överstyrelsens förslag om uppförande av delposterna till särskilda arvoden vid statens aftonskola, arvode åt biträdande föreståndarinnor samt personlig lönefyllnad åt vissa rektorer med oförändrade belopp eller 6 100 kronor, 1 200 kronor respektive 10 500 kronor.

Förevarande anslagspost bör alltså vid bifall till vad jag förordat för nästa budgetår uppföras med $(450 + 12\,250 + 600 + 325\,000 + 108\,700 + 213\,400 + 221\,400 + 6\,100 + 1\,200 + 10\,500 =) 899\,600$ kronor, innebärande en ökning med 177 300 kronor.

d) Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal.

Denna anslagspost är för innevarande budgetår uppförd med förslagsvis 7 415 000 kronor.

Ämneslärare.

Såsom av det föregående framgår, beräknar skolöverstyrelsen antalet klassavdelningar vid de allmänna läroverken under läsåret 1947/48 under förutsättning att alltjämt inga spärråtgärder vidtagas till 2 637, vilket innebär en ökning med 159. Härvid har hänsyn tagits till sådana organisatoriska förändringar, som sammanhånga med förstatligandet av kommunala mellanskolor. Höjningen av antalet klassavdelningar beräknas medföra en ökning av de erforderliga undervisningstimmarna med så mycket som svarar mot 186 ämneslärare med full tjänstgöring. Då överstyrelsen förut föreslagit inrättande av 12 nya lektors-, 107 nya adjunks-, varav dock endast 104 tills vidare skulle uppehållas, och 28 nya ämneslärarinnetjänster samt tillsättande av en vakant lektorsbefattning vid statens normalskola, skulle antalet icke-ordinarie ämneslärare med full tjänstgöring, för närvarande 593, uppgå till $(593 + 186 - 12 - 104 - 28 - 1 =) 634$.

Jag erinrar vidare om att överstyrelsens tidigare av mig tillstyrkta förslag om uppdelning av klassavdelning vid nybörjarundervisning i tyska, engelska och franska beräknats höja detta antal med 50 till 684. Skolöverstyrelsen framhåller nu, att detta antal bör ytterligare ökas dels av vissa skäl, som sammanhånga med den från och med innevarande läsår genomförda omläggningen av språkföljden i realskolan, dels ock med hänsyn till önskvärdheten av att skapa möjligheter till ytterligare nedsättning av undervisningsskyldigheten för lärare vid provårsläroverk, vilka äro särskilt betungade med handledning av provårskandidater. Överstyrelsen har i nämnda hänseenden anfört i huvudsak följande.

Den sista årsgruppen lärjungar på den femåriga realskollinjen med tyska som begynnelsepråk tillhör innevarande läsår klass 2⁵. De läsa i denna klass av de främmande språken endast tyska liksom i klass 1⁵, och först i klass 3⁵ skola de börja med engelska. Det kan beräknas, att en del av dessa lärjungar vid slutet av vårterminen 1947 eller vid flyttningsprövningarna vid början av höstterminen 1947 icke erhålla flyttning till klass 3⁵. Dessa kvarstannare, som alltså icke läst någon engelska, skulle under läsåret 1947/48 i klass 2⁵ komma att sammanföras med sådana elever, som haft engelska som begynnelsepråk och alltså studerat detta ämne ett helt år. En sådan sammanslagning synes överstyrelsen icke möjlig. I de allra flesta fall torde den icke heller behöva tillgripas, enär ifrågakvarande kvarstannare lämpligen kunna överflyttas till första klassen av den fyraåriga realskollinjen, vilken linje vid de flesta läroverk med femårig linje förekommer jämsides med denna. Endast på ett fåtal orter med femårig linje — nämligen Strömstad, Trelleborg, Vadstena och Piteå, på vilken senare plats överstyrelsen dock föreslagit upprättande av en fyraårig realskollinje — saknas fyraårig linje, varför den nämnda möjligheten till överflyttning här icke föreligger. I dessa fall torde för de kvarstannare, det här kan komma att gälla, särskild undervisning i tyska böra anordnas. För behovet beräknar överstyrelsen för instundande läsår ($3 \times 6 =$) 18 timlärartimmar eller, med avrundning uppåt, 1 lärare med full tjänstgöring. Det torde icke kunna undvikas, att specialundervisning i tyska och engelska jämväl under de närmaste åren övergångsvis anordnas för dessa lärjungar, så att de bli i stånd att i realskolan följa hittills gällande studiegång. De finansiella konsekvenserna härav bli dock obetydliga.

Möjligen kunna liknande anordningar befinnas påkallade ytterligare i ett och annat fall. I Stockholms norra stadsdelar finnas sålunda icke mindre än 5 gossläroverk med endast femårig linje. Kvarstannarna vid dessa läroverk kunna måhända bli tillräckligt många för att motivera upprätthållandet vid något av läroverken av en klassavdelning av den äldre typen med tyska som nybörjarspråk. Överstyrelsen vill senare hos Kungl. Maj:t göra framställning om de övergångsanordningar, som kunna visa sig erforderliga. Det synes dock knappast nödvändigt att med tanke därpå höja kostnadsberäkningen.

Införandet av engelska som nybörjarspråk kommer även att medföra en bestående ändring i grunderna för anslagsberäkningen. Antalet veckotimmar för undervisning i läroämnena i klass 2⁵, som enligt kungörelsen nr 110/1933 uppgick till 27, har nämligen genom kungörelsen nr 557/1946 i samband med införandet av engelska som nybörjarspråk höjts till 28. Då antalet klassavdelningar i klass 2⁵ av överstyrelsen beräknats till 206, inträder en ökning av undervisningsbehovet i läroämnena med 206 veckotimmar eller avrundat 8 heltidstjänstgörande lärare. Med en genomsnittskostnad av 5 481 kronor per lärare (extra adjunkt på F-ort) innebär detta en kostnadsökning av i runt tal 44 000 kronor.

Jämlikt § 133 mom. 9 gällande läroverksstadga må bland annat för lärare, vilkens tid i större utsträckning tages i anspråk för lärarkandidaters handledning, där förhållandena det medgiva, de stadgade lägsta timtalen för lärares undervisningsskyldighet per vecka kunna minskas, dock icke utan skolöverstyrelsens medgivande med mera än två undervisningstimmar i veckan. För att möjliggöra en dylik sänkning av undervisningsskyldigheten för provårshandledare har överstyrelsen sedan gammalt till varje provårsläroverk utöver den lärarkraft, som normalt skulle kommit läroverket till godo, anslagit ett

mindre antal veckotimmar, uppgående till omkring $\frac{1}{2}$ veckotimme för varje ordinarie lärare vid läroverket. För samtliga 11 provårsläroverk har innevarande år för ändamålet beräknats ett behov av 180 veckotimmar. Erfarenheten har emellertid tydligt givit vid handen, att den hittills tillämpade genomsnittliga minskningen av provårsläraernas undervisningsskyldighet knappast motsvarar den genomsnittliga ökningen av deras arbetsbörda. De insända uppgifterna om den enligt provårsläroverkens rektorer behövliga mer-tilldelningen av lärarkraft vid dessa läroverk sluta på ett önskemål om sammanlagt 392 veckotimmar. Överstyrelsen, som finner en höjning av denna storleksordning väl motiverad, föreslår, att den här ifrågavarande tilldelningen av lärarkraft till provårsläroverken för nedbringande av de mest anlitade provårshandledarnas undervisningsskyldighet beräknas till det dubbla mot innevarande år, således 360 veckotimmar. Därigenom skulle det bli möjligt att genomsnittligt kompensera varje ordinarie lärare vid provårsläroverken med omkring 1 veckotimme. För genomförande av den sålunda föreslagna åtgärden kräves en lärarkraft av 180 veckotimmar, motsvarande omkring 7 heltidstjänstgörande lärare. Överstyrelsen vill i detta sammanhang erinra om att 1945 års riksdag (riksdagens skrivelse 1945: 481 sid. 4) ansett det önskvärt, att lärarkandidaterna genom timplärförordnanden erhöles ytterligare ekonomisk kompensation och att denna i viss omfattning tillämpade anordning därför för framtiden borde utnyttjas i ökad utsträckning.

Statskontoret har i anledning av vad överstyrelsen anfört rörande önskvärdheten av en minskning av undervisningsskyldigheten för vissa lärare vid provårsläroverk erinrat om de till ifrågavarande lärare utgående särskilda arvodena samt vidare anfört följande.

Statskontoret kan icke finna tillfredsställande, att provårsläroverkens lärarpersonal på detta sätt kompenseras för den vid dessa läroverk mera arbetskrävande tjänstgöringen eller för merarbete på grund av handledning av lärarkandidater dels genom minskning av undervisningsskyldigheten och dels genom särskilda ersättningar. För beredande av erforderlig kompensation bör enligt statskontorets mening väljas antingen den ena eller den andra av berörda kompensationsmöjligheter men icke båda. Överstyrelsens förslag gör det därför angeläget att, innan den nya löneregleringen träder i kraft, till närmare övervägande upptaga spörsmålet i fråga.

Vid bifall till överstyrelsens nu angivna förslag skulle alltså för nästa budgetår erfordras sammanlagt (684 + 1 + 8 + 7 =) 700 icke-ordinarie ämneslärare med full tjänstgöring. Kostnaderna härför ha av överstyrelsen beräknats sålunda:

Grundavlönningar åt icke-ordinarie lärare	kronor	6 114 200
Avlöningsförhöjningar till lärare i högre löneklass	»	155 000
Kallortstillägg	»	15 000
Ersättning åt läraren i ryska vid nya elementarskolan ..	»	8 928
Ersättningar åt extra lärare och timplärare för efter vårterminens slut förrättade provningar	»	500
Ersättningar för föreläsningar i sexuella frågor	»	4 200

Summa kronor 6 297 828.

Sistnämnda belopp har ansetts böra avrundas till 6 298 000 kronor.

I posten till grundavlöningar åt icke-ordinarie lärare ingår ett belopp av 158 200 kronor till avlöningar till lärare i praktiska läroämnen vid inbyggda praktiska realskollinjer. För närvarande finnas 35 sådana linjer, nämligen 32 handelslinjer, 2 tekniska linjer och 1 huslig linje. Överstyrelsen beräknar, att ytterligare 4 handelslinjer komma att upprättas under nästa budgetår. Vidare beräknar överstyrelsen, att 13 extra ordinarie adjunkter skola undervisa i såväl teoretiska som praktiska läroämnen, varjämte för undervisning i praktiska läroämnen även 8 extra adjunkter beräknas skola tagas i anspråk.

I detta sammanhang har överstyrelsen — under erinran om att första årskurs av praktisk linje må anordnas vid ett minimiantal av 5 anmälda lärjungar — framhållit, att icke alla lärjungar deltaga i vissa ämnen på dessa linjer, t. ex. franska, manlig slöjd och hushållsgöromål, varför det kan inträffa, att elevantalet i något ämne blir mycket obetydligt. Ehuru därvid vanligtvis samundervisning med lärjungar i andra klassavdelningar kunde ordnas, syntes det dock önskvärt, att överstyrelsen erhöle bemyndigande att föreskriva, att undervisning i frivilligt ämne eller övningsämne på praktisk linje icke skulle anordnas, om antalet deltagare vore särskilt obetydligt.

I detta sammanhang torde jag få anmäla en av *skolöverstyrelsen* den 23 januari 1947 gjord framställning, vari bland annat hemställes om införande vid de allmänna läroverken, folk- och småskoleseminarierna samt de högre kommunala skolorna av en fast befordringsgång för de icke-ordinarie ämneslärarna, innebärande, att extra ordinarie anställning skulle efter fyra terminers tjänstgöring kunna vinnas dels av lärare, som avlagt för adjunktstjänst föreskriven akademisk examen och genomgått provårsutbildning, i lönegraden Eo 21 samt av lärare med dylik examen men utan provårsutbildning i lönegraden Eo 20, dels ock av lärare med examen från högre lärarinneseminarium i lönegraden Eo 18. Överstyrelsen har därvid anfört i huvudsak följande.

Att i själva verket starka skäl kunna anföras för extra ordinarie anställning för lärare utan avslutad lärarutbildning framgår bland annat av en översikt över de för läsåret 1946/47 vid de allmänna läroverken tjänstgörande extra lärarna. Antalet extra adjunkter i teoretiska läroämnen enligt en beräkning, grundad på läroverkslärarnas riksförbunds årsbok för nämnda läsår, utgör 395. Av dessa hava 173 filosofisk ämbetsexamen och provårsutbildning, varav 165 med minst fyra terminers tjänstgöring (läsåret 1946/47 i dess helhet inräknat) och 8 med mindre än denna tjänstgöringstid. Övriga 222 hava filosofisk ämbetsexamen men icke provårsutbildning, varav 183 med minst fyra terminers tjänstgöring och 39 med mindre än denna tjänstgöringstid. Av dessa 395 nu tjänstgörande extra adjunkter skulle alltså för kommande läsår enligt det framförda förslaget 165 kunna automatiskt vinna anställning såsom extra ordinarie adjunkter i lönegrad Eo 21 och 183 i lönegrad Eo 20, under det att 47 icke omedel-

bart skulle kunna vinna extra ordinarie anställning. Av de 183 extra adjunkterna med filosofisk ämbetsexamen och minst fyra terminers tjänstgöring men utan provårsutbildning äro 57 födda 1912 eller tidigare och av de 39 extra adjunkterna med filosofisk ämbetsexamen men utan provårsutbildning och utan fyra terminers tjänstgöring äro 6 födda 1912 eller tidigare. För dessa (57 + 6 =) 63 lärare är det sålunda av största betydelse att snarast erhålla pensionsberättigande befattningar.

Härav torde framgå, att redan åldersfördelningen hos de extra lärarna utan provår utgör ett skäl att möjliggöra extra ordinarie anställning för denna lärarkategori. Därtill kommer nu önskvärdheten att med hänsyn till den hotande lärarbristen locka akademiskt utbildade att ägna sig åt läroverkslärarbanan, varvid även avses lärartjänster vid folk- och småskoleseminarierna samt de högre kommunala skolorna.

För den under avveckling stående kategorien lärare med examen från högre lärarinneseminarium borde då på motsvarande sätt extra ordinarie anställning kunna automatiskt vinnas efter fyra terminers tjänstgöring och i samma lönegrad, som nu gäller för extra ordinarie ämneslärarinna, Eo 18.

Över skolöverstyrelsens ifrågavarande förslag ha utlåtanden inhämtats av *allmänna lönenämnden* och *statskontoret*.

Allmänna lönenämnden har funnit önskvärt, att även lärarpersonalen vid de högre skolorna erhåller en reglerad befodringsgång, och har även ansett skäligt, att denna befodringsgång normalt skulle leda fram till extra ordinarie anställning senast efter fyra terminers tjänstgöring. Den närmare utformningen av befodringsgången bör emellertid enligt lönenämndens mening ske efter samma grundläggande principer, som 1944 års personalutredning ansett sig böra följa vid framläggandet av sina förslag beträffande biträdes- och amanuenspersonalen. Det syntes därför lönenämnden önskvärt, att förevarande spörsmål kunde bli föremål för prövning av sagda utredning.

Statskontoret har för sin del uttalat, att ämbetsverket icke ville ställa sig principiellt avvisande till tanken att bereda lärare extra ordinarie anställning före genomgång av provår. Emellertid kunde statskontoret icke förorda överstyrelsens förslag, att lärarna skulle placeras i 20 lönegraden — eller med provårsutbildning i 21 lönegraden — redan efter två års tjänstgöring. Beaktas finge, att enligt den befodringsgång för amanuenspersonal, varom förslag framlagts till innevarande års riksdag, 5½ års tjänstgöring normalt beräknades för erhållande av extra ordinarie tjänst i 20 lönegraden. För de s. k. lärda verkens amanuenser skulle visserligen väntetiden begränsas till 3 år, men som villkor härför komme då att gälla, att vederbörande avlagt licentiatexamen, vilken examen lärarna regelmässigt icke torde ha avlagt på detta stadium av sin bana. Då statskontoret för sin del hade svårt att föreställa sig, att bärande skäl kunde förebringas för att bereda läraraspiranter en väsentligt gynnsammare befodringsgång, än som föreslagits för aspiranter till statlig tjänst i övrigt, kunde statskontoret

icke tillstyrka, att förslaget om beredande av extra ordinarie anställning upptoges utan att samtidigt beföringsgången anpassades efter vad som kunde komma att gälla för aspiranter inom förvaltningstjänsten. Frågan härom syntes böra bli föremål för närmare övervägande, eventuellt av 1944 års personalutredning.

Övningslärare.

T e c k n i n g o c h v ä l s k r i v n i n g. För innevarande budgetår ha medel anvisats till 5 016 veckotimmar, varav 66 veckotimmar för frivillig teckning. 4 timmar ha icke tagits i anspråk. För nästa budgetår räknar *överstyrelsen* med en automatisk ökning av 394 veckotimmar till 5 410 veckotimmar, varav alltså endast 66 för frivillig undervisning.

M u s i k. För innevarande budgetår ha medel anvisats till 2 578 veckotimmar. För nästa budgetår räknar *överstyrelsen* med en automatisk ökning av timantalet med 191, varjämte *överstyrelsen* funnit önskvärt, att ytterligare 100 veckotimmar kunde ställas till förfogande, varigenom det sammanlagda timantalet skulle uppgå till $(2\,578 + 191 + 100 =) 2\,869$. Beträffande det sistnämnda förslaget har *överstyrelsen* anfört följande.

I sina anslagsäskanden för budgetåret 1945/46 (jfr propositionen 1945: 232 s. 53 f.) föreslog *överstyrelsen*, att 1933 års undervisningsplan för ämnet musik skulle i viss utsträckning genomföras, och beräknade för ändamålet en ökning av antalet erforderliga veckotimmar med 614. Departementschefen ansåg sig emellertid icke kunna biträda nämnda förslag, dels av statsfinansiella skäl, dels av hänsyn till att frågan om musikundervisningens anordnande och andra därmed sammanhängande spörsmål vore föremål för övervägande inom olika sakkunnigutredningar och att det följaktligen vore befogat att ännu någon tid ställa sig avvaktande i dessa frågor. *Överstyrelsen* kan icke underlåta att ånyo framhålla, att det för ämnet musik disponibla antalet timmar för närvarande är ytterst snävt tillmätt. Läroverkens önskemål om tilldelning av musiktimmar kunna därför icke tillfredsställas. Innevarande läsår skulle mer än 200 veckotimmar ytterligare behövs för att täcka de av rektorerna anmälda behoven av musikundervisning. För att i någon mån kunna tillmötesgå dessa önskemål, vilka *överstyrelsen* finner väl befogade, föreslår *överstyrelsen* en måttlig höjning av musikanslaget utöver den automatiska och beräknar för ändamålet 100 veckotimmar.

Statskontoret har icke ansett sig kunna förorda anvisande av medel till den av *överstyrelsen* föreslagna förstärkningen av musikundervisningen.

G y m n a s t i k m e d l e k o c h i d r o t t. För innevarande budgetår ha medel anvisats till sammanlagt 5 144 veckotimmar, varav 200 timmar i hållningsrättande gymnastik. För nästa budgetår räknar *överstyrelsen* med en automatisk ökning av timantalet med 356, varjämte *överstyrelsen* föreslagit anvisande av medel dels till ytterligare 50 veckotimmars hållningsrättande gymnastik dels ock, i syfte att möjliggöra en minskning av gymnastikavdelningarnas storlek, till ytterligare 500 veckotim-

mars undervisning. Sistnämnda förslag grundar sig på en av *svenska gymnastiklärarsällskapet* i skrivelse till Kungl. Maj:t den 6 september 1946 gjord framställning i ämnet, av vilken inhämtas i huvudsak följande.

I framställningen erinras inledningsvis om den undersökning av gymnastikavdelningarnas storlek i ett flertal europeiska länder, som i slutet av 1930-talet företogs av svenska gymnastiklärarsällskapet. Det befanns då, att i intet annat av de undersökta länderna gymnastikavdelningarna i de allmänna läroverken och de mot dem svarande skolformerna voro så stora som i Sverige.

Enligt en av skolöverstyrelsen hösten 1945 verkställd utredning förekommo under läsåret 1945/46 vid de allmänna läroverken 1 231 gymnastikavdelningar, av vilka 489, d. v. s. omkring 40 procent, bestodo av 50 lärjungar eller mera. Gymnastiklärarsällskapet betecknar situationen som ohållbar.

Sällskapet framställer tre alternativa förslag till nedbringande av gymnastikavdelningarnas storlek. Det längst gående förslaget, i framställningen kallat »det pedagogiskt riktiga», syftar till största möjliga överensstämmelse mellan klassavdelning och gymnastikavdelning och kräver för sitt genomförande vid samtliga högre läroanstalter en ökning av gymnastikundervisningen med omkring 2 800 undervisningstimmar, varjämte erfordras omkring 100 nya gymnastiksalar och 50 nyinrättade lärartjänster. Enligt det andra alternativet, kallat »det nödvändiga», skulle antalet lärjungar i gymnastikavdelningarna icke överstiga 50. För att genomföra detta behövas, utöver vad som nu står till förfogande, omkring 2 000 undervisningstimmar, 80 gymnastiksalar samt 30 gymnastiklärartjänster. Det sista alternativet, benämnt »det nu genomförbara», innebär ett provisorium. Det förutsätter icke någon nybyggnad av gymnastiklokaler utan endast en ökning av antalet undervisningstimmar och gymnastiklärartjänster, nämligen med något mer än 1 100 timmar och 13 lärare. För de allmänna läroverkens vidkommande framgår den behövliga ökningen av antalet gymnastikavdelningar, gymnastiksalar och gymnastiklärartjänster för genomförande av de olika förslagen av följande sammanställning, vilken bygger på de av sällskapet framlagda resultaten.

Allmänna läroverken	Antal ht 1945	Ökning enligt		
		alt. 1	alt. 2	alt. 3
Undervisningsavdelningar	1 231	555	409	227
Gymnastiksalar	149 ¹	73	62	—
Gymnastiklärartjänster	240	37	26	9

¹ Förhyrda lokaler ej medräknade.

Skolöverstyrelsen framhåller i anslutning till gymnastiklärarsällskapets förslag, att det för närvarande är omöjligt att framställa mer vittgående förslag till gymnastikundervisningens befrämjande med hänsyn till den begränsade tillgången på lokaler och lärare. Överstyrelsen anser sig därför icke kunna biträda sällskapets båda första alternativa förslag. Det tredje alternativet, vilket för de allmänna läroverkens vidkommande skulle medföra

en ökning av antalet undervisningsavdelningar med 227, motsvarande omkring 840 veckotimmar, har överstyrelsen däremot ansett sig kunna lägga till grund för sin egen framställning i ämnet. Överstyrelsen framhåller, att en sådan ökning av timantalet skulle medföra en välbehövlig förstärkning av gymnastikens ställning vid våra läroverk. Därigenom skulle möjliggöras ett avskaffande av de s. k. blandade gymnastikavdelningarna (avdelningar med både gossar och flickor) och en nedskärning av avdelningarnas storlek, vilket vore särskilt angeläget i fråga om nybörjarundervisningen. Överstyrelsen föreslår därför, att antalet för gymnastikundervisningen anslagna timmar under de närmaste tre budgetåren successivt ökas till 900 timmar utöver vad den rent automatiska ansvällningen av undervisningen kan komma att kräva, varvid 500 timmar borde anvisas redan för nästa budgetår och ytterligare 200 timmar för ett vart av budgetåren 1948/49 och 1949/50. Överstyrelsen framhåller såsom önskvärt, att statsmakterna redan nu i princip godtaga treårsplanen i dess helhet. Vidare anför överstyrelsen följande.

Överstyrelsen är icke övertygad om att de timmar, som genom en dylik utökning av anslaget skulle tillföras läroverken, i verkligheten skulle komma de läroverk till godo, som hade det största behovet av en förstärkning. Det är tvärtom sannolikt, att åtskilliga av de läroverk, som bäst behöfve en nedskärning av gymnastikavdelningarnas storlek, på grund av brist på lokaler eller lärarkraft icke skulle kunna tillgodogöra sig ett utökat anslag. Men överstyrelsen kan icke tillmäta denna invändning avgörande vikt. Innevarande hösttermin, då det beviljade anslaget varit av normal storlek och läroverkens anslagsäskanden följaktligen begränsats till det oundgängligen nödvändiga, överstiga rektorernas önskemål med icke mindre än 315 timmar den erhållna tilldelningen. Man kan därför taga för givet, att ett betydligt antal nya gymnastiktimmar redan nu skulle kunna effektivt utnyttjas, liksom man kan räkna med att från läroverkens sida allt kommer att göras för att bereda utrymme för de ytterligare timmar, som kunna ställas till läroverkens disposition för nedbringande av gymnastikavdelningarnas storlek.

Kostnaderna för ett genomförande av förslaget ha för nästa budgetår för läroverkens del beräknats till i runt tal 100 000 kronor.

Såsom under punkterna 162—164 och 234 i årets åttonde huvudtitel berörts, har motsvarande förslag till gymnastikundervisningens befrämjande framlagts även beträffande de högre kommunala läroanstalterna. Förslagets innebörd för dessas vidkommande framgår av följande tablå.

S k o l f o r m	Ökning av antalet gymnastiktimmar	Kostnadsökning i kronor	Därav 1947/48	Statsbidrag kronor
Kommunala flickskolor	100	21 000	12 000	9 400
» mellanskolor	95	20 000	11 000	8 600
Praktiska mellanskolor	10	2 000	1 200	900
Högre folkskolor	40	8 500	5 000	3 900

Statskontoret har avstyrkt förslaget och därvid anfört följande.

Gymnastikövningarna åsyfta, enligt de av överstyrelsen utfärdade anvisningarna för undervisningen, i första hand att tillgodose elevernas rörelsebehov och kompensera de nackdelar i hygieniskt avseende, som det stillasittande arbetet i skolan och hemmet medför. Mot bakgrunden av det sålunda angivna väsentliga ändamålet med undervisningen har statskontoret svårt föreställa sig, att några nämnvärda nackdelar skulle vara förenade med det hittills tillämpade systemet att sammanföra olika klassavdelningar till en gymnastikavdelning. Ett frångående härav, vare sig generellt eller undantagsvis, är enligt statskontorets mening i nuvarande läge icke motiverat. Ämbetsverket föreställer sig också, att det finnes åtskilliga andra spörsmål av betydligt större angelägenhetsgrad, som vänta på sin lösning. Statskontoret får därför avstyrka överstyrelsens hemställan i denna del.

Det sammanlagda medelsbehovet under förevarande anslagspost för undervisningen i teckning, musik och gymnastik med lek och idrott har vid bifall till överstyrelsens förslag för nästa budgetår beräknats komma att uppgå till 1 105 000 kronor.

Manlig slöjd. För innevarande budgetår ha medel anvisats till 1 658 veckotimmar. För nästa budgetår räknar *överstyrelsen* med en automatisk ökning av timantalet med 88 till 1 746 veckotimmar. Vidare har överstyrelsen föreslagit, att 12 extra ordinarie lärarbefattningar i manlig slöjd måtte inrättas från och med nästa budgetår, vilket beräknats medföra en merkostnad av i runt tal 2 000 kronor. De sammanlagda kostnaderna för nästa budgetår ha beräknats till 290 000 kronor.

Kvinnlig slöjd. För innevarande budgetår ha medel anvisats till 2 025 veckotimmar. För nästa budgetår räknar *överstyrelsen* med en automatisk ökning av timantalet med 190, varjämte överstyrelsen ånyo hemställt om anvisande av medel till 50 veckotimmars frivillig undervisning i kvinnlig slöjd. De sammanlagda kostnaderna ha för nästa budgetår beräknats till 252 000 kronor, varav i runt tal 10 000 kronor för den frivilliga undervisningen. Beträffande den frivilliga undervisningen i ämnet har överstyrelsen anfört följande.

Ansökningar om medelsanvisning för frivillig undervisning i kvinnlig slöjd ha även innevarande år ingått till överstyrelsen. En sådan ansökan från rektorsämbetet vid högre allmänna läroverket i Kalmar har den 27 september 1946 med tillstyrkan överlämnats till Kungl. Maj:t. Vid samrealskolan i Ängby i Stockholm är intresset för den kvinnliga slöjden likaledes mycket stort, varför frivillig undervisning i ämnet skulle ha mottagits med tacksamhet av lärjungarna och deras föräldrar. Läroverkets rektor har med anledning härav anhållit, att överstyrelsen ville i sina anslagsäskanden för instundande budgetår ånyo upptaga frågan om anslag till frivillig kvinnlig slöjd vid de allmänna läroverken. Då överstyrelsen finner det högeligen önskvärt, att sådan undervisning åter kan komma att anordnas vid läroverken, får överstyrelsen hemställa, att, utöver vad i det föregående beräknats, 50 timmar anslås till frivillig undervisning i kvinnlig slöjd.

Statskontoret har avstyrkt förslaget om frivillig undervisning i kvinnlig slöjd.

H u s h å l l s g ö r o m å l. För innevarande budgetår ha medel anvisats till 612 veckotimmar. Undervisningen i hushållsgöromål är frivillig på de allmänna linjerna och obligatorisk på handelslinjerna. För nästa budgetår räknar *överstyrelsen* med en automatisk ökning av timantalet med 74. De sammanlagda kostnaderna ha beräknats till 115 000 kronor.

Övningsskollärare.

Skolöverstyrelsen har beräknat oförändrat belopp för detta ändamål, 6 000 kronor.

Vaktmästarpersonalen.

För närvarande finnas vid de allmänna läroverken 43 extra ordinarie vaktmästartjänster, varav 6 halvtidstjänster. 1 är placerad i lönegraden Eo 7 (statens normalskola), de övriga i lönegraden Eo 5. Kostnaderna för dessa tjänster jämte vikarier beräknar *överstyrelsen* till 171 700 kronor. Vid bifall till *överstyrelsens* i det föregående berörda förslag om ombildning av de extra ordinarie vaktmästartjänsterna vid högre allmänna läroverket i Örnsköldsvik samt samrealskolorna i Hörby och Vetlanda till ordinarie tjänster i lönegraden A 6 (Örnsköldsvik och Vetlanda) respektive A 5 (Hörby) kan beloppet minskas med 7 400 kronor till 164 500 kronor. I övrigt har icke ifrågasatts någon förändring beträffande den extra ordinarie vaktmästarpersonalen.

Heltidsanställda skolsköterskor.

För närvarande finnas vid de allmänna läroverken 9 heltidsanställda skolsköterskor, placerade i lönegraden Eo 7. Av dessa äro 5 avsedda för läroverken i Stockholm och Lidingö, 2 för läroverken i Göteborg, 1 för läroverken i Hälsingborg och Höganäs och 1 för läroverken i Malmö. *Skolöverstyrelsen*, som icke ifrågasatt någon förändring beträffande ifrågavarande personal, har beräknat kostnaderna till oförändrat belopp, 29 000 kronor.

Särskilda ersättningar för vissa extra arbeten.

För närvarande stå 1 000 kronor till förfogande för nämnda ändamål. *Överstyrelsen* har för nästa budgetår räknat med ett till 2 500 kronor förhöjt belopp eller samma belopp som utgick närmast före kriget. *Överstyrelsen* har anfört:

Enligt civila avlöningsreglementet, § 28 mom. 3, kan i undantagsfall ersättning utgå för uppdrag eller arbete, som kan anses falla utom tjänstemannens vanliga tjänsteutövning. Enligt kungörelsen nr 534/1941 skola sådana ersättningar bestridas ur anslagsposten till avlöningar till icke-ordinarie personal. I främsta rummet torde under denna rubrik falla de ersättningar för utfört institutionsarbete, som tidigare utgått ur det under allmänna läroverken uppförda förslagsanslaget till diverse oförutsedda behov. För budgetåret 1939/40

beräknades för ändamålet ett belopp av 2 500 kronor. Med hänsyn till den under en följd av år starkt inskränkta byggnadsverksamheten har posten sedermera nedsatts. Redan innevarande läsår torde emellertid ett par läroverksbyggen komma att fullbordas, och troligen kommer byggnadsverksamheten på detta område att ytterligare stiga under de närmaste åren. Överstyrelsen anser sig därför nu åter böra för ändamålet beräkna samma belopp som närmast före kriget eller 2 500 kronor.

Sammanfattning.

Skolöverstyrelsens förslag innebär sammanfattningsvis, att till avlöningar till icke-ordinarie personal för nästa budgetår skulle erfordras följande belopp, nämligen för

Icke-ordinarie ämneslärare	kronor	6 298 000
» » tecknings-, musik- och gymnastiklärare ..	»	1 105 000
» » lärare i manlig slöjd	»	290 000
» » lärare i kvinnlig slöjd	»	252 000
» » lärare i hushållsgöromål	»	115 000
» » övningskollärare	»	6 000
» » vaktmästare	»	164 500
Heltidsanställda skolsköterskor	»	29 000
Särskilda ersättningar för vissa extra arbeten	»	2 500
	Summa kronor	8 262 000.

Vid anslagsberäkningarna har hänsyn tagits till den ungefärliga inverkan på läroverkens avlöningsanslag, som det fortsatta förstatligandet av kommunala mellanskolor under nästa budgetår kan väntas medföra.

Departement-
schefen.

Skolöverstyrelsens beräkningar under icke-ordinarieposten utmynna i ett anslagsbehov av 8 262 000 kronor, innebärande en ökning med 847 000 kronor. Vad överstyrelsen i detta sammanhang förordat eller anfört har endast givit mig anledning till följande erinringar eller uttalanden.

Jag erinrar, att jag redan under ett tidigare avsnitt förklarar mig icke kunna biträda överstyrelsens förslag om viss medelsanvisning i syfte att möjliggöra en ytterligare minskning av undervisningsskyldigheten för lärare, vilkens tid i större utsträckning tages i anspråk för lärarkandidaters handledning.

Jag anser det lämpligt, att skolöverstyrelsen, såsom överstyrelsen föreslagit, bemyndigas föreskriva, att undervisning i frivilligt ämne eller övningsämne på praktisk linje icke skall anordnas, om antalet deltagare skulle vara särskilt ringa.

Skolöverstyrelsen har räknat med att icke-ordinarie ämneslärare nästa budgetår komma att bestrida en undervisning, uppgående till ett så stort timantal, att för densamma skulle erfordras 700 lärare med full tjänstgöring. Med hänsyn till att jag i det föregående förordat inrättande av ytterligare 50

ordinarie adjunktstjänster utöver de av överstyrelsen föreslagna men icke ansett mig böra tillstyrka överstyrelsens förslag om återbesättande av en lektorstjänst vid statens normalskola och om en minskning av provårshandledarnas undervisningsskyldighet, kommer detta antal att minskas till (700 — 50 + 1 — 7 =) 644. Härigenom föranledes en minskning av det av överstyrelsen beräknade anslagsbehovet med i runt tal 300 000 kronor.

Jag delar helt överstyrelsens uppfattning om den stora betydelse för en förbättrad lärarekrytering, som en reglerad befordringsgång för de icke-ordinarie ämneslärarna skulle äga. Särskilt angeläget synes vara att kunna bereda extra ordinarie anställning även åt lärare, som icke genomgått provårsutbildning men i övrigt fylla villkoren för erhållande av adjunktstjänst. Statskontoret och allmänna lönenämnden, som i princip ställt sig välvilliga till grundtankarna i överstyrelsens förslag, ha emellertid ansett, att frågan om befordringsgångens närmare utformning bör hänskjutas till 1944 års personalutredning, som har till uppgift att överväga motsvarande spörsmål för andra yrkesgrupper. Efter samråd med chefen för finansdepartementet har jag för egen del kommit till samma uppfattning som sistnämnda myndigheter. Jag är därför icke nu beredd att upptaga överstyrelsens förslag till närmare prövning. Jag hoppas dock, att det skall bliva möjligt att förelägga nästa års riksdag förslag i ämnet. Såsom en provisorisk åtgärd för beredande av förbättrade anställningsförhållanden för sådana lärare, vilka genomgått provår, torde antalet extra ordinarie adjunktstjänster i lönegraden Eo 21, för närvarande 350, böra ökas från och med nästa budgetår. Jag erinrar härvid om att i enlighet med av innevarande års riksdag tidigare fattat beslut riksdagens medverkan vid inrättandet av extra ordinarie tjänster från och med nästa budgetår erfordras allenast i fråga om inrättande av dylika tjänster i högre lönegrad än nuvarande 21 lönegraden. Vid mina beräkningar av medelsbehovet under förevarande anslagspost för nästa budgetår räknar jag med ett från 350 till 475 ökat antal extra ordinarie adjunkter ävensom med en viss höjning av antalet extra ordinarie ämneslärarinnetjänster.

Jag anser mig böra tillstyrka anvisande av medel till ytterligare 50 veckotimmar undervisning i hållningsrättande gymnastik. I syfte att genom minskning av gymnastikavdelningarnas storlek skapa bättre betingelser för gymnastikundervisningen har överstyrelsen framlagt en plan, innebärande en ökning av antalet gymnastiktimmar vid de allmänna läroverken utöver den rent automatiska ökningen på grund av högre elevantal med sammanlagt 900 veckotimmar under de närmaste tre budgetåren, varav 500 veckotimmar skulle falla å nästa budgetår och 200 timmar å ett vart av budgetåren 1948/49 och 1949/50. Överstyrelsen har emellertid samtidigt framhållit, att överstyrelsen icke vore övertygad om att de timmar, som därigenom tillfördes läroverken, med hänsyn till bristen på lokaler och lärarkrafter verkligen komme de läroverk till godo, där en förstärkning i och för sig vore mest önskvärd. Då jag finner dessa överstyrelsens betänkligheter berättigade, är

jag icke beredd att nu förorda förslaget i hela dess vidd. En viss ökning av det till läroverkens förfogande stående timantalet i gymnastik torde emellertid under alla omständigheter vara önskvärd, varför jag vill på så sätt tillmötesgå överstyrelsens önskemål härutinnan, att jag förordar, att medel för nästa budgetår anvisas för ytterligare 250 veckotimmar utöver den rent automatiska ökningen. Den sålunda förordade förstärkningen synes i första hand böra utnyttjas för ett avskaffande av de blandade gymnastikavdelningarna å högre åldersstadier än klass 1⁵. Vid bifall till detta mitt förslag minskas medelsbehovet i förhållande till överstyrelsens beräkningar med i runt tal 50 000 kronor.

Såsom av den föregående redogörelsen framgår har motsvarande förslag till gymnastikundervisningens befrämjande framlagts även beträffande de högre kommunala läroanstalterna. Av nyss anförda skäl inskränker jag mig även i detta hänseende till att förorda viss ökning av timantalet för nästa budgetår, nämligen för de kommunala flickskolorna med 28 timmar, för de kommunala mellanskolorna med 25 timmar, för de praktiska mellanskolorna med 3 timmar och för de högre folkskolorna med 12 timmar utöver den automatiska ökningen.

Den föreslagna ökningen av anslagsmedlen till musikundervisningen, motsvarande ytterligare 100 veckotimmar, finner jag motiverad och tillstyrker därför densamma.

1941 års lärarlönesakkunniga ha nyligen avgivit betänkande med förslag till löne reglering för övningslärare. I avvaktan på ställningstagandet till detta förslag är jag icke beredd att tillstyrka det nu ånyo framförda förslaget om inrättande av 12 extra ordinarie lärarbefattningar i manlig slöjd. En minskning av anslagsbehovet med omkring 2 000 kronor uppkommer härigenom.

Med hänsyn till vad i ärendet anförts vill jag icke motsätta mig att medel ånyo anvisas till undervisning i frivillig kvinnlig slöjd. Medel torde böra beräknas för 50 veckotimmar.

I samband med anslagsberäkningarna under ordinarieposten har jag räknat med att flertalet av de föreslagna nya ordinarie befattningarna icke skulle kunna tillsättas förrän i medeltal halva budgetåret förflutit, varför medelsbehovet under ordinarieposten ansetts kunna reduceras med i runt tal 700 000 kronor. Detta medför emellertid ett ökat medelsbehov under icke-ordinarieposten, vilket torde kunna beräknas till 500 000 kronor.

De 9 heltidsanställda skolsköterskorna, vilka för närvarande äro placerade i lönegraden Eo 7, torde med hänsyn till riksdagens tidigare i år fattade beslut i anledning av Kungl. Maj:ts förslag rörande löneställningen för viss statsanställd sjukvårds- och ekonomipersonal m. m. böra uppflyttas i lönegraden Eo 8.

I övrigt ha överstyrelsens anslagsberäkningar icke givit mig anledning till erinran. Icke-ordinarieposten hade sålunda vid oförändrade avlönings-

förhållanden och med bortseende från den förordade ökningen av antalet extra ordinarie adjunktstjänster och uppflyttningen av skolsköterskorna i högre lönegrad bort uppföras med $(8\,262\,000 - 300\,000 - 50\,000 - 2\,000 + 500\,000 =)$ *8 410 000 kronor*, innebärande en höjning med 995 000 kronor. Den allmänna löne regleringen, vilken som förut nämnts icke berör övningslärarna, ökningen av antalet extra ordinarie adjunktstjänster och uppflyttningen av skolsköterskebefattningarna i högre lönegrad föranleda en ytterligare ökning av icke-ordinarieposten med *4 463 000 kronor* till *12 873 000 kronor*.

e) Rörligt tillägg. Särskilda uppbördsmedel.

Anslagsposten till *rörligt tillägg* är nu uppförd med 4 534 300 kronor. För nästa budgetår torde den bära beräknas till *3 325 000 kronor* ($- 1\,209\,300$ kronor).

I avlöningsstaten för de allmänna läroverken äro nu uppförda *särskilda uppbördsmedel* till ett belopp av *926 600 kronor*. Någon ändring av detta belopp ifrågasätter jag icke.

f) Sammanfattning och hemställan.

Vad jag i det föregående föreslagit innebär, att anslaget till Allmänna läroverken: Avlöningar för nästa budgetår skulle uppföras med $(36\,550\,000 + 899\,600 + 12\,873\,000 + 3\,325\,000 - 926\,600 =)$ *52 721 000 kronor*, vilket innebär en anslagshöjning med 18 186 000 kronor.

Under åberopande av vad jag i det föregående anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1. besluta, att nya elementarskolans i Stockholm gymnasium och en 4-årig latingymnasielinje vid högre allmänna läroverket i Bromma skola avvecklas samt att i stället samrealskolorna i Enskede och Ängby skola utbyggas till högre allmänna läroverk, omfattande, förutom nu befintliga realskollinjer, vartdera en 4-årig latin- och en 4-årig realgymnasielinje; skolande nämnda organisationsändringar ske successivt från och med budgetåret 1947/48 eller den senare tidpunkt Kungl. Maj:t bestämmer, allt under villkor att Stockholms stad åtager sig ej mindre att tillhandahålla för ifrågavarande nya läroverk erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal än även bevilja ett engångsanslag av minst 5 000 kronor till komplettering av undervisningsmaterielen och utvidgning av biblioteket vid högre allmänna läroverket i Enskede;

2. besluta att vid samrealskolan i Piteå skall från och med budgetåret 1947/48 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, successivt inrättas en 4-årig realskollinje i stället för den tredje, ofullständiga parallellinjen av den 5-årig realskolan;

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1947/48, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för de allmänna läroverken, vilka föranledas av vad jag i det föregående anfört;

4. bemyndiga Kungl. Maj:t att — utan hinder av sagda personalförteckning — tills vidare under budgetåret 1947/48, då för realskolestadiet avsedd ordinarie ämneslärarbefattning vid allmänt läroverk skall tillsättas, besluta, huruvida befattningen skall kungöras ledig såsom adjunktsbefattning eller ämneslärarinnebefattning;

5. godkänna följande avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1947/48:

Avlöningsstat.

Utgifter:

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	kronor 36 550 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:	
a) Arvoden åt kvinnliga sakkunniga	kronor 450
b) Arvoden åt tillsynslärare	» 12 250
c) Personliga tilläggsarvoden åt första lärarinnor	» 600
d) Arvoden åt skolläkare m. m., <i>förslagsvis</i>	» 325 000
e) Arvoden åt bibliotekarier	» 108 700
f) Arvoden åt sekreterare m. m.	» 213 400
g) Särskilda arvoden vid provårsläroverk	» 221 400

h) Särskilda arvoden vid statens afton- skola	kronor	6 100	
i) Arvode åt biträdan- de föreståndarinna	»	1 200	
j) Personlig lönefyll- nad åt vissa rekto- rer	»	10 500	kronor 899 600
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	»	12 873 000	
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	»	3 325 000	
			Summa kronor 53 647 600

Särskilda uppbördsmedel:

1. Bidrag från Stock- holms stad	kronor	15 000	
2. Av kommuner och lä- rare erlagda hyreser- sättningar och hyror	»	274 000	
3. Avkastning av dona- tioner från kronan m. m.	»	37 600	
4. Av vaktmästare er- lagda hyror samt er- sättning för bränsle och lyse	»	120 000	
5. Bidrag ur läroverks ljus- och vedkassor till vaktmästarperso- nalens avlöning	»	480 000	kronor 926 600
			Nettoutgift kronor 52 721 000;

6. bemyndiga Kungl. Maj:t att förordna om de avvikelser från personalförteckningen och de överskridanden av maximerade poster i avlöningsstaten, som föranledas av den fortsatta ombildningen av kommunala mellanskolor till samrealskolor;

7. till *Allmänna läroverken: Avlöningar* för budgetåret 1947/48 anvisa ett *förslagsanslag* av .. kronor 52 721 000.

II. Anslag till Kommunala läroverk: Understöd åt vissa kommunala gymnasier m. m.

Under rubriken Kommunala läroverk: Understöd åt vissa kommunala gymnasier är å riksstaten för innevarande budgetår uppfört ett anslag av 30 000 kronor, varav 15 000 kronor beräknats för vardera kommunala gymnasiet i Arvika och Söderhamn.

Skolöverstyrelsen har i sina anslagsäskanden för nästa budgetår hemställt om oförändrad medelsanvisning under förevarande anslag.

Stadsfullmäktige i Arvika ha i skrivelse den 8 november 1946 anhållit om höjning av understödet till gymnasiet därstädes till 30 000 kronor.

Skolöverstyrelsen har icke funnit något att erinra mot ökat statsbidrag till Arvika-gymnasiet.

I detta sammanhang torde jag få anmäla uppkommen fråga om statsbidrag till en med kommunala flickskolan i Karlstad förenad realskollinje.

Frågan om realskolutbildning för den kvinnliga ungdomen i Karlstad var föremål för överbäggande i samband med 1927 års riksdags beslut om upprättande av högre allmänna läroverk för flickor i Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg, varvid riksdagen uttalade såsom sin åsikt, att även i övriga städer, där högre allmänna läroverks lärjungeantal ej medgäve deras ombildning till samläroverk, borde upprättas särskilda högre allmänna läroverk för flickor. I propositionen 1929: 86 föreslog Kungl. Maj:t upprättande av ett högre allmänt läroverk för flickor i Karlstad från och med den 1 juli 1932. Framställningen avslogs av riksdagen, som samtidigt begärde förnyad utredning rörande behovet av högre allmänt läroverk för flickor. En sådan utredning utfördes av 1927 års skolsakkunniga, vilka i ett den 30 november 1929 dagtecknat betänkande föreslogo upprättande i Karlstad av en särskild enkellinjig flickrealskola med dubbel anknytning till folkskolan. Skolan skulle vid behov kunna ombildas till samrealskola. Gymnasiet i Karlstad, vilket tidigare, i den mån plats funnits, varit öppet för flickor, skulle ombildas till samgymnasium. Kungl. Maj:t förelade icke 1930 års riksdag något förslag i fråga om flickornas skolutbildning i Karlstad, men riksdagen, som i anledning av motioner gjorde ett uttalande i ämnet, fann det ingalunda uteslutet, att det såväl ur statens som stadens synpunkt kunde te sig mest fördelaktigt att tillgodose det obestridliga behovet av utbildningsmöjlighet till realexamen för kvinnlig ungdom i Karlstad m. fl. städer genom högre allmänna läroverkets ombildning till samläroverk. Riksdagen ansåg dock, att klarhet i detta avseende icke kunde vinnas, förrän någon tids ytterligare erfarenhet förelåge. Genom Kungl.

Maj:ts beslut den 16 april 1931 föreskrevs, att gymnasiet vid högre allmänna läroverket i Karlstad skulle från och med läsåret 1931/32 successivt ombildas till samgymnasium, medan alltså realskolan alltjämt skulle stå öppen endast för gossar.

Härigenom voro flickorna för erhållande av högre skolutbildning i första hand hänvisade till den privata statsunderstödda flickskolan i Karlstad (Karlstads elementarläroverk för flickor). För att underlätta övergången från denna till gymnasiet anordnades vid skolan till en början särskilda övergångskurser i vissa ämnen, knutna till den ordinarie undervisningen i flickskolans klasser. Denna anordning visade sig emellertid medföra så stark arbetsbelastning för de lärjungar, som begagnade sig därav, att skolstyrelsen fann sig föranlåten att i stället upprätta en särskild s. k. realskollinje, byggd på flickskolans klass 2⁷ och avsedd att efter 3 år leda till realexamen samt så anordnad, att övergång möjliggjordes från dess näst högsta klass till det fyraåriga gymnasiets första ring. Statsunderstöd utverkades åt denna realskollinje år 1932; rätt att anställa realexamen åtnjuter skolan från och med läsåret 1937/38. Genom denna anordning har möjlighet öppnats för flickor att på 5 år efter 4-årig folkskola avlägga realexamen. Anordningen har ansetts innebära påtagliga fördelar för den kvinnliga ungdomen i Karlstad och tillvunnit sig sådan anslutning, att under läsåret 1945/46 29 flickor undervisades i linjens lägsta klass. Flerparten flickor välja dock alltjämt den utbildningsväg, som leder till s. k. normalskolekompetens. I flickskolans klasser 3⁷ och 3⁶, parallellklasserna till förutnämnda klass å realskollinjen, undervisades sålunda 63 flickor. Totalantalet lärjungar i flickskolan var nyssnämnda läsår 516, därav 80 på realskollinjen.

I skrivelse den 21 december 1938 anhöllo *stadsfullmäktige i Karlstad*, att Kungl. Maj:t antingen ville medgiva sådan tolkning av § 11 mom. 9 stadgan för kommunala flickskolor, att det högre elementarläroverket för flickor kunde ombildas till kommunal flickskola, kombinerad med en statsunderstödd 3-årig realskollinje, anordnad som försökslinje tills vidare, eller, om sådan tolkning icke vore möjlig, hos riksdagen göra framställning i ämnet.

I § 11 mom. 9 stadgan för kommunala flickskolor föreskrives, att i syfte att för de lärjungar vid skolan, som avse att övergå till första ringen av 4-årigt eller 3-årigt gymnasium, underlätta dylik övergång skola, på sätt i skolans reglemente och kursplan närmare bestämmes, särskilda anordningar vidtagas.

I utlåtande den 13 mars 1939 tillstyrkte *skolöverstyrelsen* elementarläroverkets för flickor ombildning till kommunal flickskola men ansåg den ifrågasatta tolkningen av § 11 mom. 9 stadgan för kommunala flickskolor icke möjlig. Det syntes obestriddigt, att ifrågavarande realskollinje tjänade

ett långt vidare syfte än i nämnda stadgande förutsatta övergångsanordningar, vilka i regel bestode däri, att i klasserna 5⁷ och 6⁷ respektive 4⁶ och 5⁶ samt i något fall även i klass 4⁷ respektive 3⁶ inlades ett antal lektioner, högst fem, för de flickors räkning, som ville övergå till gymnasium. Den ifrågasatta realskollinjen syntes snarare böra jämföras med den 5-åriga realskolan, såväl vad undervisningens anordning som arbetstakten och studiemålet beträffade. Med hänsyn härtill och under framhållande av den kommunala flickskolans karaktär av examensfri skolform ansåg sig överstyrelsen icke heller kunna tillstyrka det alternativa förslaget om en framställning till riksdagen, att staden måtte erhålla rätt att med en eventuell kommunal flickskola förena en försökslinje av här avsett slag. Överstyrelsen erinrade, att en möjlighet att sörja för flickornas utbildning till realexamen vore att upprätta en kommunal mellanskola för flickor och att en viss samorganisation mellan kommunal flickskola och kommunal mellanskola vore genomförbar och även hade genomförts i Lund. Överstyrelsen ifrågasatte även ombildning av gossrealskolan vid högre allmänna läroverket i Karlstad till samrealskola. Med hänsyn emellertid till det redan förut stora elevantalet vid läroverket och de otillräckliga lokalerna syntes tills vidare endast den 4-åriga realskolan kunna öppnas för kvinnliga lärjungar. Överstyrelsen erinrade vidare i detta sammanhang om att övergången till gymnasium från en kommunal flickskola ställde sig betydligt enklare än från den privata flickskolan.

Statskontoret fann i likhet med överstyrelsen skäl ej föreligga för den av stadsfullmäktige föreslagna omorganisationen av Karlstads högre elementarläroverk för flickor. Ämbetsverket förordade i stället för sin del upprättandet av en kommunal mellanskola för flickor, samorganiserad med en kommunal flickskola.

Sedan ärendet på stadens begäran vilat under de första krigsåren hemställde *stadsfullmäktige* i skrivelse den 5 januari 1942, att frågan åter måtte upptagas till prövning och lösas i enlighet med stadsfullmäktiges tidigare gjorda framställning, varvid tillika framhölls, att staden på grund av dess ansträngda ekonomiska ställning torde bli nödsakad nedlägga realskollinjen, därest densamma icke skulle kunna kombineras med en kommunal flickskola.

I förnyat utlåtande den 21 december 1942 hänvisade *skolöverstyrelsen* till sin tidigare angivna principiella ståndpunkt. Tillika framhöll överstyrelsen, att en från den kommunala flickskolan fristående enskild realskollinje enligt de för statsunderstöd till privatläroverk gällande bestämmelserna måste omfatta minst *fyra* årsklasser för att komma i åtnjutande av dylikt understöd. Däremot syntes, framhöll överstyrelsen, något hinder icke möta mot att en 3-årig realskollinje som den föreslagna och redan befintliga dreves utan statsbidrag. Överstyrelsen erinrade om att en sådan anordning vidtagits i Uppsala.

Sedan *stadsfullmäktige* sedermera i skrivelse den 23 mars 1943 anhållit, att Kungl. Maj:t, därest stadens framställning icke kunde i sin helhet bifallas, i vart fall ville medgiva ombildande av flickläroverket till kommunal flickskola med tillstånd för staden att utan särskild kostnad för statsverket kombinera denna med en 3-årig realskollinje, erkände Kungl. Maj:t genom beslut den 21 maj 1945 flickläroverket såsom kommunal flickskola och fann hinder ej möta mot den föreslagna kombinationen.

Nu har *styrelsen för kommunala flickskolan i Karlstad* i skrivelse den 17 juni 1946 anhållit om statsbidrag med största möjliga belopp för den med kommunala flickskolan kombinerade realskollinjen. I skrivelsen framhålles, att stadens kostnader för realskollinjen äro ganska avsevärda. Vidare vore ett stort antal av realskolans elever bosatta i andra kommuner (år 1945 26,2 procent av hela antalet). Det syntes därför skäligt, att statsbidrag lämnades till realskollinjen, åtminstone tills frågan om flickornas realskolstudier i Karlstad kunde lösas på ett tillfredsställande sätt.

Skolöverstyrelsen har under hänvisning till sina tidigare utlåtanden i ärendet alltjämt funnit samma skäl föreligga för att avstyrka framställningen om statsbidrag till en med kommunal flickskola förbunden enskild realskollinje.

Statskontoret, som icke heller funnit ett ändrat ståndpunktstagande motiverat, avstyrker bifall till framställningen.

Såsom redan i ett föregående avsnitt erinrats, beslöts av 1946 års riksdag såsom en provisorisk anordning i avvaktan på en slutlig lösning av gymnasiefrågan i Arvika och Söderhamn en höjning av de till därvarande kommunala gymnasier utgående statsunderstöden från 6 000 kronor till 15 000 kronor för vardera gymnasiet. Då det synes sannolikt, att statsmakterna med hänsyn till de starka skäl, som i nämnda sammanhang ansågos tala för inrättande av statliga gymnasier i nämnda städer, skulle fattat beslut i sådan riktning, därest ej det pågående utredningsarbetet på skolväsendets område tvingat till skärpt återhållsamhet i fråga om mera betydande ändringar av läroverksorganisationen, synes det skäligt, att staten för nästa budgetår åtager sig att bestrida ytterligare en del av de kostnader, ifrågavarande båda städer ha att vidkännas för upprätthållande av sina kommunala gymnasier. Kommunernas bruttokostnader för avlöningar kunna enligt vad jag under hand inhämtat beräknas till i runt tal 52 000 kronor för Arvika-gymnasiet och i runt tal 47 000 kronor för Söderhamns-gymnasiet. Av dessa kostnader beräknas 7 000 kronor i Arvika och 12 000 kronor i Söderhamn täckas medelst terminsavgifter till kommunen. Jag förordar att statsunderstödet till vardera gymnasiet höjes med 15 000 kronor till 30 000 kronor.

I det föregående har jag vidare förordat, att statsunderstöd måtte beviljas även till de kommunala gymnasierna i Kiruna och Karls-

h a m n. Beträffande storleken av dessa understöd vill jag erinra, att det kommunala gymnasiet i Kiruna omfattar både latin- och reallinje, medan gymnasiet i Karlshamn i likhet med gymnasierna i Arvika och Söderhamn är organiserat endast med realgymnasium. Det synes därför rimligt, att Kiruna redan från början kommer i åtnjutande av ett högre bidrag än Karlshamn. Enligt inhämtade uppgifter beräknas kommunernas bruttokostnader för avlöningar nästa budgetår komma att uppgå till omkring 90 000 kronor vid gymnasiet i Kiruna och omkring 56 000 kronor vid gymnasiet i Karlshamn. I terminsavgifter till kommunen beräknas i Karlshamn inflyta 10 000 kronor, medan i Kiruna gymnasieeleverna äro befriade från sådana avgifter. Jag förordar att bidraget för nästa budgetår bestämmes till 30 000 kronor för Kiruna och 15 000 kronor för Karlshamn.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att jag under punkten 154 i årets åttonde huvudtitel förordat avskaffande med utgången av innevarande budgetår av de vid allmänna läroverken utgående terminsavgifterna till statsverket. Det torde få förutsättas, att vid bifall till vad jag förordat de minskade kommunala kostnaderna för vissa gymnasier även komma eleverna till godo i form av lägre terminsavgifter.

Vid genomförandet av 1927 års läroverksreform nödgades man i vissa större städer med hänsyn till de befintliga läroverkens redan förut stora elevantal förbehålla realskolan endast för gossar. I den mån särskilda högre allmänna läroverk för flickor samtidigt icke kommo till stånd — såsom t. ex. i Norrköping, Linköping, Uppsala, Jönköping, Karlstad och Västerås — kommo därför möjligheter att saknas för den kvinnliga ungdomen å ifrågavarande orter att idka realskolstudier. Såsom av den föregående redogörelsen framgår, har man i Karlstad sedan många år tillbaka sökt fylla denna lucka i utbildningsmöjligheterna genom att vid den kommunala flickskolan (tidigare elementarläroverket för flickor) inrättats en 3-årig realskollinje, byggd på klass 2⁷ respektive 1⁶ i flickskolan och efter tre år förande fram till realexamen. Kostnaderna för linjen ha hittills helt bekostats av staden. Vid det pågående utredningsarbetet rörande skolväsendets framtida utformning komma givetvis luckor i läroverksorganisationen av denna och liknande art att bli föremål för uppmärksamhet. I avvaktan på resultatet av utredningsarbetet är jag helt naturligt icke beredd att föreslå några mer genomgripande organisatoriska förändringar i läroverksorganisationen. Jag anser emellertid med hänsyn till de särskilda omständigheterna i nu förevarande fall skäligt, att läroverkskommunen i någon form erhåller statsbidrag för upprätthållande av ifrågavarande läroverkslinje.

Jag delar överstyrelsens uppfattning, att linjen ifråga icke kan anses falla inom ramen för sådana övergångsordningar, som avses i § 11 mom. 9 stadgan för kommunala flickskolor, och att statsbidrag fördenskull icke

torde kunna utgå enligt för dessa anstalter gällande grunder. Icke heller synes, såsom överstyrelsen likaledes framhållit, bidrag kunna utgå med tillämpning av bestämmelserna i kungörelsen den 29 oktober 1909 angående avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m. Under sådana förhållanden synes det statliga understödet böra ges formen av ett visst bestämt bidragsbelopp i likhet med vad som för närvarande är fallet beträffande vissa kommunala gymnasier. Enligt vad jag under hand gjort mig underrettad om, beräknas stadens kostnader för avlöningar vid den 3-åriga realskollinjen nästa budgetår uppgå till i runt tal 30 000 kronor. Jag vill såsom skäligt statsbidragsbelopp föreslå 20 000 kronor. Bidraget torde lämpligen böra utgå från förevarande anslag, vilket till följd härav torde böra erhålla den ändrade rubrik, som i det följande angives.

Vid bifall till vad jag sålunda förordat torde alltså anslaget böra uppföras med $(30\ 000 + 30\ 000 + 30\ 000 + 15\ 000 + 20\ 000 =)$ 125 000 kronor.

I detta sammanhang torde jag även få anmäla en framställning från rektor vid Göteborgs högre samskola, vari hemställes, att statsbidrag enligt gällande grunder för bidrag till lärarpersonalens avlöning vid enskilda läroanstalter måtte få utgå även för det ökade antal veckotimmar, som uppstode vid genomförandet av vissa undervisningsförsök vid läroanstalten. Dessa försök — som syfta till att ersätta den nuvarande undervisningsmetoden med dagliga förhör med genomgång av längre partier av kursen och samlade förhör, varigenom eleverna givas tillfälle till ett friare studiensätt — innebära, att under vissa lektioner i ämnen, där mer än 12 elever deltaga i undervisningen, varje klassavdelning delas i två grupper, vilka alternera varannan vecka. Under innevarande läsår, då försök av angivet slag igångsatts i tredje ringarna av läroverket, har härigenom uppstått en ökning av antalet veckotimmar med 19, motsvarande en kostnad för statsverket av i runt tal 2 800 kronor.

Jag vill för egen del framhålla, att angivna försök kunna bli av stort värde för de fortsatta diskussionerna rörande gymnasiets undervisnings- och arbetssätt. Jag finner det önskvärt, att försöksverksamheten fortsättes jämväl under nästa läsår, varvid den skulle komma att omfatta ännu en årsklass. Det synes skäligt, att staten bidrager till bestridandet av de merkostnader, som ifrågavarande försök medför. Enär emellertid gällande grunder för statsbidrag till lärarpersonalens avlöning vid enskilda läroanstalter knappast torde medgiva, att understöd utgår för en kostnadsökning av nu ifrågavarande slag, synes frågan härom böra underställas riksdagens prövning. Därest riksdagen icke framställer erinran häremot, torde alltså för innevarande och nästa budgetår statsunderstöd enligt eljest gällande grun-

der få utgå till de merkostnader för avlönande av lärare, vilka föranledas av försöksverksamheten. Utgifterna för statsverket komma att belasta förslagsvis betecknade anslagsposter och anslag av förslagsanslags natur.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Kommunala läroverk: Understöd åt vissa kommunala gymnasier m. m.* för budgetåret 1947/48 anvisa ett anslag av ..... kronor 125 000.

III. Förslagsanslaget till Statens skolköksseminarium och hushållsskola: Avlöningar.

Detta anslag är för innevarande budgetår uppfört med 98 400 kronor och disponeras på sätt framgår av statsliggaren sid. 631 f.

Skolöverstyrelsen har vid tillämpning av nuvarande avlöningsbestämmelser räknat med oförändrat anslagsbehov för nästa budgetår.

Departementschefen.

Jag ifrågasätter endast sådana ändringar beträffande förevarande anslag, som föranledas av nya avlöningsbestämmelser.

Ur ordinarieposten bestridas för närvarande avlöningar åt 5 lärarinnor i hushållsgöromål i lönegraden A 19 samt 1 lärarinna i kvinnlig slöjd i lönegraden A 16. Såsom under För flera huvudtitlar gemensamma frågor anförts, komma vissa lärare i övningsämnen vid statliga och kommunala skolor att kvarstå på äldre avlöningsbestämmelser även under nästa budgetår i avvaktan på ställningstagandet till det nyligen framlagda förslaget till lönereglering för övningslärare. Då till denna kategori torde bära hänföras även lärarna i övningsämnen vid statens skolköksseminarium och hushållsskola, torde ordinarieposten bära uppföras med oförändrat belopp, 45 400 kronor.

Ej heller beträffande arvodesposten, nu 2 200 kronor, ifrågasätter jag någon ändring.

Icke-ordinarieposten torde bära uppräknas med 11 000 kronor till 51 000 kronor. Därvid har hänsyn tagits dels till den allmänna löneregleringens inverkan beträffande viss icke-ordinarie personal dels ock till den höjning av vissa timplärlararvoden, som kan bli en följd av pågående utredning rörande avlöningsförmånerna till timplärlare vid det civila undervisningsväsendet och inom försvaret.

Anslagsposten till rörligt tillägg slutligen torde kunna minskas med 800 kronor till 10 000 kronor.

Anslaget i sin helhet torde alltså för nästa budgetår böra uppföras med (45 400 + 2 200 + 51 000 + 10 000 =) 108 600 kronor, innebärande en höjning med 10 200 kronor. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna följande avlöningsstat för statens skolköksseminarium och hushållsskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1947/48:

A v l ö n i n g s s t a t .

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	kronor	45 400
2. Arvoden, bestämda av Kungl. Maj:t ..	»	2 200
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	»	51 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	»	10 000
	<u>Summa kronor</u>	<u>108 600;</u>

dels ock till Statens skolköksseminarium och hushållsskola: Avlöningar för budgetåret 1947/48 anvisa ett *förslagsanslag* av ..... kronor 108 600.

IV. Förslagsanslag till centralnämnden för skolungdomsutbytet med utlandet.

Jag kommer att i detta sammanhang upptaga till behandling, *dels* frågan om skolungdomsutbytet med utlandet, *dels ock* frågan om lärjungebrevväxlingen med utlandet.

S k o l u n g d o m s u t b y t e t.

Med bifall till i propositionen 1938: 91 framlagt förslag anvisade riksdagen för budgetåret 1938/39 för ifrågavarande ändamål ett förslagsanslag av 1 000 kronor. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 10 juni 1938 inrättades från och med den 1 juli 1938 en centralnämnd för skolungdomsutbytet med utlandet. Till ledamöter i densamma tills vidare till och med den 30 juni 1941 förordnades nuvarande t. f. generaldirektören Karl Kärre, ordförande, läroverksadjunkten B. J. H. Gejrot, docenten K. L. Granberg, ledamoten av riksdagens första kammare, f. d. lektorn O. U. B. Olsson och ämneslärarinnan Margareta Söderlund. Ifrågavarande förordnanden ha sedermera förlängts, senast genom Kungl. Maj:ts beslut den 14 juli 1944 tills vidare till och med den 30 juni 1947. Enligt den för nämnden den 31 mars 1939 fastställda instruktionen åligger det nämnden att planlägga och organisera Sveriges skolungdomsutbyte med utlandet samt utöva ledningen av detsamma. Uppmärksamhet bör jämväl, i den mån så är möjligt, ägnas åt andra former för förbindelse mellan svensk och utländsk skolungdom, särskilt i sådana fall, då ett utbyte i egentlig mening visar sig svårt eller omöjligt att åstadkomma. — Anslaget var även för budgetåret 1939/40 uppfört med 1 000 kronor men har därefter varit indraget.

I skrivelse den 30 augusti 1946 har *centralnämnden* — under framhållande att den under kriget avbrutna utbytesverksamheten i begränsad utsträckning redan återupptagits och under nästa år kunde väntas åter uppnå en relativt stor omfattning — anhållit om anvisande för nästa budgetår av ett anslag av 15 000 kronor, varav 5 000 kronor vore avsedda för stipendier åt mindre bemedlade deltagare i utbytet. Inledningsvis lämnar nämnden vissa uppgifter rörande omfattningen av skolungdomsutbytet före kriget (år 1939):

med *Tyskland*: s. k. familjeutbyte, d. v. s. gästutbyte av svensk elev med tysk i 588 fall;

inackordering i tysk familj eller mottagande av tysk elev i svensk familj utan utbyte i 207 fall;

med *England*: familjeutbyte i 35 fall;

inackordering i engelsk familj i 102 fall;

svensk-engelskt gymnastikläger för gossar i Sigtuna i 22 fall;

med *Frankrike*: placering i fransk internatskola utan utbyte i 106 fall; inackordering i fransk familj i 51 fall;
med *Belgien*: inackordering i belgisk familj i 1 fall;
med *Holland*: familjeutbyte i 12 fall;
med *Danmark*: familjeutbyte i 31 fall;
med *Norge*: familjeutbyte i 7 fall;
med *Finland*: familjeutbyte i 35 fall;
inackordering i familj i 7 fall.

Sammanlagt deltog alltså 1939 1 204 svenska skolungdomar i den ena eller andra formen av utbyte eller genom centralnämnden förmedlad utomlandsvistelse. I mer än 700 fall var det fråga om familjeutbyte, i omkring 370 fall om inackordering i utländska hem med jämnårig ungdom, i 106 fall om placering i utländska (franska) internatskolor och i omkring 20 fall om deltagande i ungdomsläger.

Efter att ha erinrat om att utbytesverksamheten under krigsåren, frånsett ett mindre svensk-finskt utbyte sommaren 1941, av naturliga skäl helt legat nere, har nämnden beträffande det efter kriget återupptagna arbetet anført i huvudsak följande.

Ett utbyte kom i begränsad utsträckning till stånd redan sommaren 1946. Ansträngningarna inriktades i främsta rummet på England och Frankrike. Under år 1946 visade det sig icke möjligt att få något utbyte i egentlig mening till stånd, då man utomlands av flera skäl icke fann det lämpligt att nämnda år mottaga svensk skolungdom. Det enda land, dit svenska skolungdomar sänts år 1946 har varit Irland, som för inackordering i irländska familjer mottagit 14 gossar. Däremot ha läger anordnats på svensk mark för svensk och engelsk ungdom, ett gossläger i Sigtuna och ett flickläger i Viggbyholm, i vilka sammanlagt omkring 45 svenska skolungdomar deltagit. Slutligen har centralnämnden placerat 27 franska skolungdomar, därav 26 flickor och 1 gosse, i svenska hem. Genom beslut den 16 augusti 1946 har Kungl. Maj:t medgivit, att centralnämnden må av sina överskottsmedel använda högst 8 000 kronor för sin verksamhet sommaren 1946.

Beträffande det planerade skolungdomsutbytet under år 1947 anför centralnämnden:

Centralnämnden beräknar en avsevärd utökning av utbytesverksamheten år 1947 jämfört med år 1946, dock utan att den på något sätt kan komma upp till den omfattning, som den hade före kriget. Detta är uteslutet, så länge något utbyte med Tyskland icke kan komma i fråga.

Centralnämnden inriktade sig från början mycket starkt på att få till stånd ett utbyte även med engelsk- och franskspråkiga länder samt jämväl med sådana länder, där de språkliga vinsterna av utbytet blevo av mera sekundär betydelse. Här mötte emellertid stora svårigheter av olika slag. När det gällde länder med andra modersmål än engelska, franska och tyska, visade sig de svenska föräldrarna mycket litet intresserade, och trots propaganda för ett utbyte med de skandinaviska länderna och Holland ha endast få svenska deltagare anmält sig härtill.

Däremot har efterfrågan på utbytesmöjligheter med England och Frankrike varit stor. Här ha svårigheterna i stället mött på den utländska sidan.

I detta läge har centralnämnden därför i första hand måst inrikta sig på att söka skapa intresse i länderna ifråga för skolungdomsutbyte med Sverige. För Frankrikes vidkommande har det hittills icke gått att få till stånd något utbyte i egentlig mening: man har på den franska sidan funnit det för kostsamt, då språkliga vinster ej kunnat göras och då ungdomar i skolåldern icke ansetts kunna draga den nytta i andra studieavseenden av en vistelse i Sverige, som man ansett att t. ex. universitetsungdom skulle kunnat göra. I stället har man där erbjudit oss möjlighet att på förmånliga villkor få sända svenska ungdomar till franska internatskolor under de sista fem veckorna av läsåret, vilka infalla under ferietid i Sverige. Denna möjlighet har av centralnämnden utnyttjats och vunnit livlig anslutning från de svenska föräldrarnas sida liksom den blivit högt uppskattad av deltagarna. År 1946 var man dock icke beredd att mottaga utländska ungdomar i de franska skolorna. För sommaren 1947 har centralnämnden emellertid vissa förhoppningar om att få till stånd ett verkligt skolungdomsutbyte med Frankrike liksom man i Belgien är intresserad av ett svenskt utbyte. Ett sådant har tidigare förekommit.

Vad England beträffar, har centralnämnden alltifrån början gjort särskilda ansträngningar för att hos de engelska lärarorganisationerna, vilka där handha skolungdomsutbytet, väcka intresse för ett utbyte med Sverige, och icke minst genom personliga förbindelser har detta också lyckats i icke ringa utsträckning, ehuru ett utbyte av avsevärt ökad omfattning här framstår som synnerligen önskvärt. Allteftersom engelska blir begynnelsespråk och huvudspråk i de svenska skolorna, kan efterfrågan på utbytesresor till England beräknas bli större. Men här liksom i fråga om det franska utbytet möta stora svårigheter för den av svenska föräldrar mest önskade utbytesformen, det direkta familjeutbytet: ferietiden sammanfaller icke, resorna äro jämförelsevis dyra och möjligheterna till gruppförläggning å båtarna — den i kostnadsavseende enda möjliga formen — begränsade och nödvändiggör en mycket tidig biljettrekvision. Å engelsk sida ställas vidare krav på ett sammanhållande av de engelska ungdomarna till lokala gruppheter.

Dessa och andra omständigheter göra ingående underhandlingar nödvändiga med de engelska skolor och lärare, som kunna finnas villiga att å sin sida ordna ett svenskt utbyte. En broschyr på engelska behöver också utarbetas och tillställas ett antal skolor i England. Centralnämnden har dock efter senaste sommars engelska lägerverksamhet grundad anledning hoppas på en ökad goodwill för svensk-engelskt skolungdomsutbyte och finner det efter sina samråd med bland annat de engelska ledarna icke utslutet att till följande sommar kunna sammanföra svensk och engelsk skolungdom i den utsträckning, som tillgången till gruppförläggning å båtarna över huvud taget gör möjlig.

För år 1947 räknar centralnämnden sålunda med ett icke särskilt stort men dock avsevärt utökad utbyte med *England* i olika former, vidare med *Irland* och eventuellt *Skottland*, med *Frankrike*, *Belgien* och *Holland*. Centralnämnden ämnar också ånyo undersöka möjligheterna av ett utbyte med *Schweiz*, med vilket land ett utbyte av många skäl skulle ur svensk synpunkt vara synnerligen lämpligt och önskvärt, men vågar tills vidare icke göra något uttalande om möjligheterna därvidlag.

Däremot anser sig centralnämnden böra för sin del avstå från det *nordiska utbytet*, enär detta redan nu huvudsakligen handhades av föreningen

Norden med dess särskilda skolresetjänst under samarbete med Reso. Då anmälningarna till deltagande i det internordiska utbytet vore mycket få, och då detta utbyte icke under några förhållanden kunde belastas med nämnvärda anmälningsavgifter, bleve det icke heller möjligt för centralnämnden att utan särskilda anslag till denna gren av verksamheten organisera ett sådant utbyte. Centralnämnden föreslår därför, att det internordiska utbytet för framtiden hänskjutes till föreningen Norden och dess skolresetjänst under samarbete med Reso.

Beträffande den ekonomiska sidan av centralnämndens verksamhet framhåller nämnden, att läget blivit i grund förändrat genom bortfallandet av utbytet med Tyskland samt anför vidare följande.

Det var detta jämförelsevis lättorganiserade och mycket omfattande utbyte, som ekonomiskt uppbar hela den tidigare verksamheten och som åren 1938 och 1939 lämnade ett avsevärt överskott. Såväl i propositionen 1938:91 som i nämnda års riksdagsbeslut förutsattes, att verksamheten skall vara självförsörjande och att anmälnings- och andra avgifter täcka alla omkostnader i samband med administration och dylikt liksom för centralnämnden och att det av riksdagen beviljade förslagsanslaget endast skall behöva tagas i anspråk, om och i den mån inkomsterna icke äro tillräckliga för att bestrida utgifterna för centralnämnden. Tyvärr anser sig centralnämnden av här anförda skäl icke kunna räkna med möjligheten av full självförsörjning under de närmaste åren. Anmälningsavgifterna, som tidigare varit 40 kronor för det egentliga utbytet, skulle med hänsyn till det minskade penningvärdet behöva höjas något, om de skola täcka de med själva resorna (reseledning, extra arbetskraft å byrån, försäkring m. m.) förbundna kostnaderna, men någon nämnvärd höjning synes dock från socialt-ekonomiska utgångspunkter icke möjlig. De kunna i varje fall icke, såsom under tiden för det tyska utbytet, täcka utgifterna för den permanent fungerande centralnämnden, inklusive sekreteraren och ett sekreterarbiträde. En myckenhet arbete, åvilande centralnämnden och dess sekreterare, måste utföras under hösten och våren, långt innan själva utbytet tar sin början. Det är också nödvändigt att ha svenska medhjälpare i utlandet, som i första hand kunna kontrollera de mottagningsmöjligheter, som där beredas, och vissa gjorda erfarenheter ha starkt visat nödvändigheten härav. Även inom Sverige behöver centralnämnden ha lokala medhjälpare, särskilt när det gäller det engelska utbytet och tillgodoseendet av de engelska villkoren för ett utbyte.

Om för centralnämndens verksamhet beräknas 20 arbetsdagar, för sekreteraren 200 hela arbetsdagar samt 45 dagar, då han samtidigt kan utöva annan tjänst, samt för ett språkkunnigt sekreterarbiträde 135 arbetsdagar och om nuvarande grunder för ersättning skola gälla även i fortsättningen, i vilket fall sekreterarens arvode dock bör höjas till 10 kronor per dag samt om arvodet till biträde åt sekreteraren beräknas till sammanlagt 1 800 kronor, skulle dessa kostnader belöpa sig till för centralnämnden 960 kronor, för sekreteraren 2 450 kronor och för biträde till sekreteraren 1 800 kronor eller sammanlagt 5 210 kronor eller i avrundat tal 5 200 kronor. Härtill kommer emellertid ersättning till sekreteraren för under tjänstledighet förlorad lön, vars storlek blir beroende på den tjänst, som han kan

komma att inneha; centralnämnden beräknar 4 500 kronor för 200 dagar. Sammanlagt skulle alltså erfordras 9 700 kronor eller i runt tal 10 000 kronor. Vi vilja ännu en gång bestämt framhålla, att det är alldeles utslutet, att anmälningssavgifterna skulle bära dessa kostnader.

Centralnämnden har för närvarande efter sommarens verksamhet en behållning, som i runt tal uppgår till 10 000 kronor. Under hösten 1946 avser centralnämnden bland annat att trycka en för England avsedd broschyr och måste räkna med andra stora utgifter för utbytet, innan ett av 1947 års riksdag för budgetåret 1947/48 beviljat anslag får tagas i anspråk. En stor del av behållningen kommer sålunda att få utnyttjas, innan ett av 1947 års riksdag beslutat statsanslag blir disponibelt. Det är för centralnämnden nödvändigt att ha en icke för liten fond för oförutsedda utgifter och förluster, och i instruktionen för centralnämnden stadgas också att uppkommande överskott skall intill ett belopp av 10 000 kronor fonderas för täckande av förluster å verksamheten. Denna fond bör alltså icke tagas i anspråk för de löpande utgifterna för nämndens och dess byrås verksamhet, men det kan icke undvikas, att den utnyttjas, innan medel inflyta eller få disponeras för ett kommande års utbyte i form av statsanslag och anmälningssavgifter.

Nämnden kommer därefter in på frågan om den föreslagna medelsanvisningen till stipendier åt mindre bemedlade samt anför därvid följande.

Inom centralnämnden har övervägts, huruvida icke anmälningssavgifterna borde helt bortfalla. Då ett statsövertagande av de utgifter, som för närvarande täckas genom anmälningssavgifterna, emellertid skulle gå till rätt avsevärda belopp och då riksdagen uttalat den principiella uppfattningen, att utbytet så långt som möjligt bör vara självförsörjande, samt då slutligen ett borttagande av terminssavgifterna vid de högre skolorna, varifrån flertalet av deltagarna kommer, ännu icke skett, har centralnämnden icke för närvarande ansett sig böra ifrågasätta någon sådan ändring i fråga om skolornomsutbytet finansiering.

För att emellertid underlätta deltagandet för mindre bemedlade och begåvade lärjungar, som önska vara med i utbytet men av ekonomiska skäl äro hindrade därifrån, föreslår centralnämnden, att ett belopp av statsmedel anvisas att användas dels för befrielse från eller nedsättning i anmälningssavgift, dels för bidrag till resekostnader, lägeravgifter och dylikt. Stipendiets storlek bör i de enskilda fallen bestämmas av centralnämnden men synes icke i något fall böra överstiga 200 kronor, däri inberäknat befrielse från anmälningssavgift. Centralnämnden föreslår för budgetåret 1947/48 40 stipendier om i medeltal 125 kronor eller sammanlagt 5 000 kronor.

Skolöverstyrelsen har tillstyrkt anvisande av ett anslag av 15 000 kronor att utgå på de villkor och under de närmare föreskrifter Kungl. Maj:t finner gott meddela.

Statskontoret, som avstyrkt centralnämndens framställning, har anfört:

Av handlingarna i ärendet framgår, att centralnämnden ombesörjt utlandsvistelse under år 1939 för 1 204 svenska skolelever samt att under 1946 endast 14 svenska skolbarn genom nämndens försorg beretts tillfälle till vistelse utom landet. Vidare har upplysts, att nämnden 1946 i Sverige

utplacerat 27 utländska skolungdomar ävensom anordnat två läger för svenska och utländska deltagare samt att utbytet mellan de nordiska länderna huvudsakligen handhaves av föreningen Norden.

I nu föreliggande framställning hava administrationskostnaderna för verksamheten under budgetåret 1947/48 beräknats till 10 000 kronor. Tillika har ett belopp å 5 000 kronor äskats till stipendier för underlättande för mindre bemedlade att deltaga i utbytesverksamheten. Statskontoret anser emellertid de beräknade utgifterna för administration för höga i förhållande till det begränsade skolungdomsutbyte, som kan förutsättas komma till stånd under nu rådande förhållanden. Icke heller synas tillräckliga skäl föreligga att höja dagarvodet till sekreteraren, som ansetts jämväl skola åtnjuta ersättning för avstådda avlöningsförmåner. Med hänsyn till det anförda och då statskontoret icke är berett förorda, att till nämndens förfogande ställas särskilda medel till stipendier, anser ämbetsverket, att kostnaderna för nämndens verksamhet under budgetåret 1947/48 böra kunna gäldas med överskottsmedel från nämndens tidigare verksamhet och att sålunda för nämnda budgetår någon medelsanvisning å riksstaten icke bliver erforderlig.

Lärjungebrevväxlingen.

Denna verksamhet omhänderhaves sedan ett tiotal år tillbaka av *läroverksadjunkten N. Hallbeck*, ursprungligen på uppdrag av läroverksläraarnas riksförbund. För ändamålet har Hallbeck organiserat en byrå, sorterande under en central organisation i Paris, »Correspondance Scolaire Internationale».

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 29 december 1945 anhöll *Hallbeck*, att den av honom handhavda byrån måtte övertagas av staten och underställas utrikesdepartementet. Hallbeck framhöll därvid, att det syntes angeläget att avsevärt öka den internationella skolungdomsbrevväxlingen, vilken för Sveriges vidkommande årligen berört omkring 2 000 ungdomar. En förutsättning härför vore emellertid, att den anmälningsavgift, utgörande 1 krona för varje anmälning, som nu utginge och som i hög grad begränsade deltagarantalet, kunde slopas. Detta syntes emellertid möjligt endast om staten övertog verksamheten.

Över Hallbecks framställning ha yttranden avgivits av *läroverksläraarnas riksförbund, svenska institutet, centralnämnden för skolungdomsutbytet med utlandet och skolöverstyrelsen*. I samtliga ifrågavarande yttranden gives uttryck åt uppfattningen, att det vore mindre lämpligt att för brevväxlingen skapa ett nytt fristående organ, lydande under utrikesdepartementet. I stället föreslås, att verksamheten uppdrages åt centralnämnden för skolungdomsutbytet, med vars arbetsuppgifter brevväxlingen stode i nära samband. Överstyrelsen framhåller, att genom centralnämndens sammansättning och arbetsuppgifter säkrades också den kontakt med skolorna, som vore en nödvändig förutsättning för verksamhetens bedrivande. För en statlig byrå, lydande under utrikesdepartementet, komme däremot kontakten med skolorna att erbjuda svårigheter. Såväl skolöverstyrelsen som

centralnämnden för skolungdomsutbytet ha visserligen funnit principiella skäl tala för att verksamheten helt bedreves med allmänna medel men ha dock funnit lämpligt att tills vidare, till dess närmare erfarenheter vunnits rörande brevväxlingens omfattning och de därmed förenade kostnaderna, en avgift av 1 krona för varje anmälan alltjämt upptoges. Centralnämnden har vid ett beräknat deltagarantal av 2 000 ungdomar uppskattat sina omkostnader för denna verksamhet till omkring 2 100 kronor årligen. Nämnda myndigheter hemställa därför, att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt centralnämnden för skolungdomsutbytet att ombesörja brevväxlingen mellan svensk och utländsk skolungdom samt att nämnden erhåller befogenhet dels att upptaga en anmälningsavgift av 1 krona av lärjunge, som första gången anmäler sig till brevväxling med lärjunge i visst land, dels ock att i mån av behov överföra genom brevväxlingen influtna medel till respektive från de för skolungdomsutbytet disponibla tillgångarna.

I förnyad skrivelse den 17 maj 1946 har sedermera *Hallbeck* i anledning av skolöverstyrelsens yttrande framhållit, att, därest Kungl. Maj:t skulle anse anmälningsavgift alltjämt böra utgå, anledning icke funnes att överflytta verksamheten från den nuvarande byrån, vars kapacitet räckte även för ett avsevärt ökat antal anmälningar. *Hallbeck* ville därför under sådana omständigheter återkalla sin tidigare framställning om statens övertagande av verksamheten och dess förläggande under utrikesdepartementet. Samtidigt anförde emellertid *Hallbeck* bland annat följande.

Ur många synpunkter kan det vara lämpligt att sammanslå de nuvarande organisationerna för skolungdomsutbyte och för skolungdomsbrevväxling till en ny organisation, som får till uppgift att på alla sätt främja kontakten mellan svensk och utländsk ungdom, tills vidare i främsta rummet skolungdom. Denna organisation bör få namnet Nämnden för internationell ungdomskontakt. Dess verkställande organ bör vara byrån för internationell ungdomskontakt. Till föreståndare för byrån bör utses en läroverkslärare för att säkra kontakten med skolorna. Föreståndaren bör vara självskriven medlem av nämnden och redaktör för en eventuell av nämnden utgiven ungdomspublicering. Han bör vara heltidsanställd och avlönad enligt lönegrad 24.

I anslutning härtill anhöll *Hallbeck*, att Kungl. Maj:t måtte tillsätta en nämnd för internationell ungdomskontakt och uppdraga åt denna att från svensk sida handhava organisationen av ungdomsutbyte och ungdomsbrevväxling samt att förordna föreståndare för byrån för internationell ungdomskontakt.

Föreningen Norden har i skrivelse den 22 maj 1946 upptagit till särskild behandling frågan om det internordiska brevutbytet och därvid anført följande.

Skolöverstyrelsen har icke i sitt yttrande särskilt uppmärksammat det nordiska brevutbytet. Med anledning därav får centralstyrelsen göra föl-

jande påpekanden. Redan för mer än ett decennium tillbaka upptogo föreningarna Norden genom gemensamma beslut ungdomsbrevväxling som en av sina arbetsgrenar. Utbytet ombesörjes av föreningarnas centralexpeditioner i samråd med de till respektive föreningar anknutna skolnämnderna. För att underlätta utbytet erhöles föreningarna efter framställning medgivande till sådant undantag från posttaxan, att flera brev fingo inneslutas i gemensamt konvolut. Brevväxlingen erhöles den utveckling, som avsågs, visserligen med beaktande av att man ville tillgodogöra sig efter hand vunna erfarenheter och därför önskade någon tid behålla översikten av brevväxlingens omfattning.

Vid krigets utbrott måste verksamheten upphöra, men en av de första samarbetsfrågor, som upptogs vid kommunikationernas återställande, var frågan om brevutbyte mellan skolbarnen i de nordiska länderna. Under den gångna vintern har den svenska föreningen Norden mottagit och distribuerat omkring 10 000 brev från dansk skolungdom. Distributionen har ägt rum efter anvisningar av föreningens skolnämnd och med anlitande av föreningens lokalavdelningar. Denna inbjudan till brevväxling med dansk ungdom har av de svenska barnen mottagits med stort intresse, och trots den stora mängden av brev har man i vissa skolor önskat flera. Med Norge och Finland har brevväxlingen detta år varit inskränkt till ett fåtal fall, men meningen är att även dessa länder skola i fortsättningen innefattas i verksamheten.

Centralstyrelsen har ansett angeläget lämna dessa upplysningar för att Kungl. Maj:t måtte uppmärksamma, huruvida det kan anses lämpligt att, som skolöverstyrelsen synes ha avsett, lägga även den internordiska brevväxlingen under centralnämnden. Föreningen Norden har, som ovan påpekats, icke ringa erfarenhet av nu ifrågasvarande verksamhet, så vitt angår de nordiska länderna. Genom sina organ och genom sitt system av kollektivanslutna skolor äger föreningen goda organisatoriska förutsättningar att ordna och leda brevväxlingen, och föreningen Norden torde i den allmänna uppfattningen ha förvärvat sådant förtroende, att föreningen kan anförtros ifrågasvarande uppgift. Då frågan angående organ för det internationella ungdomsutbytet nyligen reglerades, överlämnades åt föreningen Norden och dess reseorgan att omhändertaga det nordiska utbytet. Det synes föreligga starka skäl för motsvarande anordning beträffande den nordiska brevväxlingen. I varje fall torde det få anses orimligt, om föreningen Norden i Sverige skulle berövas möjlighet att vidare utöva en verksamhetsgren, som den tidigare med framgång bedrivit och som på ett naturligt sätt bidrager till att fylla föreningens syfte.

Det synes ur många synpunkter önskvärt, att det under krigsåren i det närmaste helt avbrutna skolungdomsutbytet med utlandet med det snaraste åter kan komma i gång. Av naturliga skäl måste utbytet, åtminstone för de närmaste åren, få en i viss mån annan karaktär än före kriget, i det att detsamma nu främst torde få inriktas på England jämte Irland och Skottland samt Frankrike, Belgien och Holland. Såsom i ärendet framhållits, kommer detta att föranleda icke oväsentligt ökade utgifter för planläggning och administration, varför utbytesverksamheten

Departementschefen.

icke kan tänkas bli självförsörjande på samma sätt som tidigare, då det jämförelsevis lättorganiserade och mycket omfattande utbytet med Tyskland till och med lämnade ett ekonomiskt överskott. Då jag icke anser mig kunna ifrågasätta någon höjning av anmälningsavgiften, som länge utgått med 40 kronor per deltagare, synes det därför nödvändigt, att staten ekonomiskt engagerar sig i utbytesverksamheten i något större omfattning än tidigare.

Såsom av den föregående redogörelsen framgår har centralnämnden beräknat omkostnaderna för 1947 års skolungdomsutbyte till omkring 10 000 kronor. Med hänsyn till omfattningen av det utbyte, som under nuvarande förhållanden skäligen kan beräknas komma till stånd, synas dessa kostnader väl höga. Bland annat torde en höjning av det till sekreteraren utgående dagarvodet knappast vara motiverad. En del av utgifterna torde kunna bestridas medelst inflytande anmälningsavgifter, varjämte även befintliga överskottsmedel från den föregående verksamheten, för närvarande uppgående till omkring 10 000 kronor, torde kunna delvis tagas i anspråk. Då det emellertid, såsom centralnämnden framhållit, synes önskvärt, att nämnden alltid har en viss anslagsmarginal för mötande av oförutsedda utgifter m. m., synes ett visst tillskott av statsmedel böra lämnas. Jag anser mig emellertid vid anslagsavvägningen böra räkna med att detta för nästa budgetår kan begränsas till 5 000 kronor. I avvaktan på närmare erfarenheter rörande omfattningen av det blivande skolungdomsutbytet och behovet av stipendier för mindre bemedlade deltagare är jag icke beredd att för närvarande förorda anvisande av särskilda medel till sistnämnda ändamål.

Beträffande centralnämndens förslag, att skolungdomsutbytet med de övriga nordiska länderna helt borde omhänderhas av föreningen Norden och dess skolresetjänst under samarbete med Reso, vill jag erinra, att jag under punkten 327 i årets åttonde huvudtitel förordat anvisande av 5 000 kronor såsom bidrag till kostnaderna för den av sammanslutningen Nordens skolresetjänst bedrivna utbytesverksamheten. I anslutning till detta mitt tidigare ställningstagande finner jag nu lämpligt tillstyrka, att centralnämnden helt befrias från bestyret med det internordiska skolungdomsutbytet.

I nära samband med det internationella skolungdomsutbytet står frågan om den i n t e r n a t i o n e l l a l ä r j u n g e b r e v v ä x l i n g e n. Denna har hittills, såsom i det föregående erinrats, i huvudsak handhåfts av läroverksadjunkten N. Hallbeck på uppdrag av läroverkslärarnas riksförbund. I och för vinnande av erforderlig kontroll och samordning med andra strävanden från statens sida till kontakt mellan svensk och utländsk skolungdom finner jag i likhet med de hörda myndigheterna lämpligt, att en verksamhet av ifrågavarande slag omhänderhaves av ett statligt organ.

Närmast till hands synes därvid ligga att åt centralnämnden för skolungdomsutbytet uppdrages att bedriva även denna verksamhet, som ju äger ett nära samband med centralnämndens övriga arbetsuppgifter. Jag förordar därför att så sker. I anledning av vad föreningen Norden anfört i ärendet, finner jag dock ändamålsenligt, att den internordiska brevväxlingen i likhet med det internordiska skolungdomsutbytet omhänderhaves av nämnda organisation. En viss anmälningsavgift, förslagsvis 1 krona, synes åtminstone till en början böra utgå. Av centralnämndens beräkningar framgår, att nämndens ökade omkostnader för brevväxlingen därigenom skulle i stort sett täckas av de inflytande avgifterna. Någon ytterligare medelsanvisning för nämndens verksamhet torde därför icke behöva förordas av detta mitt förslag. Jag förutsätter därvid, att centralnämnden med i huvudsak nuvarande organisation skall kunna handhava även denna nya verksamhetsgren. Anslag till centralnämndens verksamhet under nästa budgetår torde alltså böra uppföras med förut angivet belopp, 5 000 kronor. Anslaget bör liksom tidigare erhålla förslagsanslags natur.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av centralnämnden meddela de ändrade bestämmelser rörande nämndens verksamhet, som kunna förordas av vad jag i det föregående förordat.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

till *Centralnämnden för skolungdomsutbytet med utlandet* för budgetåret 1947/48 anvisa ett *förslagsanslag*
av ..... kronor 5 000.

V. Överlåtelse å Västerås stad av Kungl. Maj:t och kronan tillkommande rätt till viss av Västerås högre allmänna läroverk disponerad mark m. m.

Västerås stad har genom stadsfullmäktiges beslut den 29 oktober 1931 åtagit sig att från och med den 1 juli 1932 tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler för ett högre samläroverk i Västerås ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor vid läroverket.

Drätselkammaren i Västerås har nu, med tillstyrkan av *magistraten* därstädes, anhållit, att Kungl. Maj:t ville pröva, huruvida och på vilka villkor den formella äganderätten till vissa av Västerås högre allmänna läroverk disponerade delar (gårdarna n:ris 27 och 28) av nuvarande tomten nr 2 i kvarteret Halfdan inom Västerås stad kunde överlåtas på staden. Drätselkammaren har i sin skrivelse anfört i huvudsak följande.

Högre allmänna läroverket i Västerås är med sina byggnader beläget å nuvarande tomten nr 2 inom kvarteret Halfdan i Västerås stad. Tomten, vilken är administrativt men ej rättsligen bildad, utgöres av gårdarna n:ris 27, 28 och 29 inom norra kvarteret jämte den intill sistnämnda tomt belägna s. k. domkyrkans materialgård. Av dessa äger Västerås stad lagfart å gården nr 29 samt materialgården sedan den 16 oktober 1893. Å gårdarna n:ris 27 och 28 har, såvitt kunnat utrönas, fasta meddelats senast för »Västerås stifts Consistorium» den 6 november 1848 under §§ 102—103 i protokollet. Konsistoriet har på grund av köpeavtal den 3 november 1847 inköpt gårdarna n:ris 27 och 28 av domkyrkan att användas för läroverkets behov. Försäljningen skedde för en sammanlagd köpeskilling av 6 000 riksdaler banko med stöd av kungl. brev den 12 februari 1846.

I stadens taxeringslängder synes såsom ägare till gårdarna n:ris 27 och 28 t. o. m. år 1933 ha upptagits »läroverket». Efter år 1933 har »Västerås stad» angivits såsom ägare. Vid en den 7 oktober 1890 företagen mättningsförrättning å gården nr 29, å vilken enligt vad i det föregående sagts Västerås stad erhållit lagfart, har såsom ägare till grannfastigheten, gården nr 28, upptagits »Västerås högre elementarläroverk».

Av ålder synes staden ha betraktats såsom i realiteten ägare av nu ifrågasvarande tomter. I varje fall har staden utan att gensaga från något håll däremot inlagts ansetts behörig att disponera läroverkstomterna för läroverkets byggnadsändamål.

Vid den utredning, som föregick stadsfullmäktiges beslut den 29 augusti 1912, § 120, angående uppförande av annexbyggnaden för läroverket, har drätselkammaren tydligen förutsatt, att staden ägde utan vidare disponera läroverkstomterna för nyssnämnda ändamål. Från domkyrkokommissionens sida, vilken i ärendet beretts tillfälle yttra sig, har heller icke något annat blivit påstått.

I samband med frågan angående lösning av läroverkets lokalfrågor genom ombyggnad har emellertid frågan om den formella äganderätten blivit

aktualiserad. Ur alla synpunkter måste det anses lämpligast, att staden förskaffar sig ett sådant fång till fastigheterna att desamma kunna lagfaras.

Vid drätselkammarens skrivelse ha i avskrift fogats bland annat två utdrag av rådhusrättens i Västerås lagfartsprotokoll den 6 november 1848, utvisande att fasta meddelats Västerås stifts Consistorium å gårdarna n:ris 27 och 28 med tillhörigheter i stadens norra kvarter.

Domkapitlet i Västerås har, efter att ha inhämtat yttrande i ärendet av *kollegiet vid högre allmänna läroverket därstädes*, tillstyrkt framställningen under villkor, *dels* att garantier skapas för att marken i stadens hand varken nu eller i en framtid användes för annat byggnadsändamål, vilket syntes domkapitlet angeläget icke blott ur läroverkets eget intresse utan även med tanke på den omedelbara närheten till domkyrkan och därmed kulturellt och historiskt sammanhörande byggnader, *dels ock* att den del av gården nr 27, som upptages av stiftsbiblioteket med tillhörande stenmur, undantages från överlåtelsen och tillägges ett med nr 1 betecknat, domkyrkan tillhörigt område. Domkapitlet framhåller, att man enligt den plan för utvidgning och restaurering av domkapitlets lokaler, som vore under utarbetande, räknade med att biblioteksbyggnaden, uppförd för medel ur stiftets byggnadskassa och läroverkets byggnadskassa, efter det nya läroverkets tillkomst skulle tagas i anspråk för domkapitlets lokalbehov. Det syntes därför domkapitlet nödvändigt, att en sådan gränsreglering komme till stånd, att biblioteket icke komme att efter en marköverlåtelse delvis ligga på stadens område.

Länsstyrelsen i Västerås och *skolöverstyrelsen* ha tillstyrkt bifall till framställningen på av domkapitlet angivna villkor.

Drätselkammaren har i förnyad skrivelse förklarar sig icke vilja motsätta sig de av domkapitlet ifrågasatta villkoren.

Kammarkollegiet, som funnit utrett att gårdarna n:ris 27 och 28 jämte den därå befintliga skolbyggnaden utgör statsegendom, har anfört i huvudsak följande.

De med ansökningen avsedda gårdstomterna n:ris 27 och 28 hava enligt den 12 februari 1846 av Kungl. Maj:t meddelat tillstånd förvärvats till tomt för läroverket av domkyrkans mark för medel ingående i dels den s. k. gymnasiebyggnadskassan, vilken enligt Kungl. Maj:ts beslut den 26 april 1810 och den 4 november 1820 bildats genom inkomst från s. k. kadukår, d. v. s. ett års behållen inkomst efter pastor, som dog eller avgick utan att efterlämna nådårsberättigade arvingar, ävensom vissa andra medel, dels ock stiftets byggnadskassa. För nämnda medel lära även det å tomterna befintliga skolhuset ha uppförts.

Med hänsyn härtill synas såväl tomterna som skolbyggnaden få anses utgöra statsegendom.

Sedermera har staden själv bekostat uppförande av två annexbyggnader till det gamla skolhuset, belägna å den av staden förvärvade gårdstomten nr 29 och domkyrkans materialgård och vad beträffar den ena byggnaden,

efter vad av handlingarna i ärendet synes framgå, till en mindre del å domkyrkan tillhörig mark.

Med hänsyn till stadens åtagande i fråga om byggnadsskyldigheten vid läroverket och då staden nu har för avsikt att helt ombygga den gamla läroverksbyggnaden, synes det kollegiet, som om stadens underdåniga framställning vore på sätt domkapitlet föreslagit förtjänt av bifall. Kollegiet får i detta hänseende även hänvisa till de upplåtelser, som i liknande fall skett i fråga om andra städer och deras allmänna läroverk.

Vid överlåtelse av gårdstomterna n:ris 27 och 28 bör såsom domkapitlet föreslagit undantagas dels den tomt, varå stiftsbiblioteket med tillhörande stenmur är beläget, dels ock de delar av nämnda tomter, som icke ingå i kvarteret Halfdan.

Med hänsyn bland annat till tomternas belägenhet i omedelbart grannskap till domkyrkan, torde vidare böra föreskrivas, att, därest de framdeles icke skulle komma att användas för skoländamål, rätten till desamma skall återgå till kronan.

Kollegiet hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, att Kungl. Maj:ts och kronans rätt till de delar av gårdstomterna n:ris 27 och 28, som ingå i kvarteret Halfdan, med undantag för den del av tomt nr 27, som disponeras för stiftsbiblioteket med tillhörande stenmur, jämte den å tomterna befintliga läroverksbyggnaden må vederlagsfritt överlätas på Västerås stad, under villkor att, därest tomterna icke längre användas för skoländamål, desamma skola i gravationsfritt skick utan ersättning återställas till kronan, varvid staden skall äga tillgodogöra sig å desamma uppförda byggnader.

Departementschefen.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har Västerås stad genom stadsfullmäktiges beslut den 29 oktober 1931 åtagit sig byggnadsskyldigheten vid högre allmänna läroverket därstädes. Vid sådant förhållande och med hänsyn jämväl i övrigt till vad i ärendet förekommit har jag — i likhet med i ärendet hörda myndigheter — intet att erinra mot att framställning avlåtes till riksdagen angående avstående utan vederlag till staden av den rätt till här ifrågavarande mark och byggnad, som må tillkomma Kungl. Maj:t och kronan. Vid överlåtelsen torde böra knytas vissa villkor på sätt kammarkollegiet närmare föreslagit. Jag vill erinra, att liknande överlåtelser tidigare upprepade gånger blivit av Kungl. Maj:t efter inhämtande av riksdagens medgivande beviljade — så t. ex. beträffande läroverken i Lund (1923), Härnösand (1929), Östersund (1930), Kristianstad (1932) och Visby (1933).

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att den Kungl. Maj:t och kronan tillkommande rätten till de delar av gårdstomterna n:ris 27 och 28, som ingå i kvarteret Halfdan — med undantag för den del av tomt nr 27, som disponeras för stiftsbiblioteket med tillhörande stenmur

— jämte den å tomterna befintliga läroverksbyggnaden må utan vederlag till kronan överlätas å Västerås stad, under villkor att, därest tomterna icke längre användas för skoländamål, desamma skola i gravationsfritt skick utan ersättning återställas till kronan, varvid staden skall äga tillgodogöra sig å desamma uppförda byggnader.

Vad departementschefen sålunda under punkterna I—V hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, bifaller Hans Maj:t Konungen samt förordnar, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Torsten Svensson.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

I. Förslagsanslaget till Allmänna läroverken: Avlöningar	2
1. Organisationsfrågor	2
a) Upprättande av nya statliga gymnasier	2
b) Upprättande av en 4-årig realskollinje vid samrealskolan i Piteå	16
Departementschefen	17
2. Anslagsberäkningar	22
a) Besparingsåtgärder m. m.	22
Departementschefen	27
b) Avlöningar till ordinarie tjänstemän	29
Departementschefen	38
c) Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t	41
Departementschefen	48
d) Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	50
Departementschefen	60
e) Rörligt tillägg. Särskilda uppbördsmedel	63
f) Sammanfattning och hemställan	63
II. Anslag till Kommunala läroverk: Understöd åt vissa kommunala gymnasier m. m.	66
Departementschefen	69
III. Förslagsanslaget till statens skolköksseminarium och hushållsskola: Avlöningar	72
IV. Förslagsanslag till centralnämnden för skolungdomsutbytet med utlandet	74
Departementschefen	81
V. Överlåtelse å Västerås stad av Kungl. Maj:t och kronan tillkommande rätt till viss av Västerås högre allmänna läroverk disponerad mark m. m.	84
Departementschefen	86